JÓKAI MÓR

Voievodul țiganilor

JÓKAI MÓR

VOIEVODUL ȚIGANILOR
TRANDAFIRUL GALBEN

Coperta şi ilustraţiile de
FELICIA AVRAM

JÓKAI MÓR

VOIEVODUL ŢIGANILOR
TRANDAFIRUL GALBEN

Traducere de:
AL. PEZDERKA şi AL. CHIRIACESCU

EDITURA DACIA
CLUJ-NAPOCA, 1976

VOIEVODUL
ȚIGANILOR

Traducerea s-a realizat după volumul „A CIGÁNYBÁRÓ“ de Jókai Mór, Szépirodalmi könyvkiadó, Budapest, 1954.

TREI SUTE DE BUTOAIE CU ARGINŢI

Trăia la începutul veacului trecut în Banatul Timişoarei un boier bogat.

În maghiară cuvîntul *unul* are un sens precis. *Unul* doar şi nu mai mulţi.

Şi tocmai despre asta e vorba aici. Numai un boier bogat exista în tot ţinutul şi nu mai mulţi. Se numea Botsinkay Gáspár.

Pe atunci, acest ţinut mănos azi era un tărîm al sărăciei şi mizeriei. Nouă sute de sate fuseseră părăsite în ţinutul Banatului. (Dacă mai existau măcar două gospodării, recensămîntul socotea satul printre cele locuite). Multe case arseseră sau fuseseră dărîmate pînă în temelii, dar unele mai păstrau încă pereţii năpădiţi de buruieni şi acoperişurile răvăşite de furtuni; numai uşile, ferestrele şi cumpenele fîntînilor, care scîrţîiau în bătaia vîntului, dădeau de ştire că nimeni nu se află acasă. Locuitorii au fost alungaţi sau au fugit; poate se vor mai întoarce, dacă nu ei, fiii sau nepoţii lor.

Uneori, cîte o inundaţie mătura şi acele aşezări în care mai sălăşluia cineva.

Turcii distruseseră toate întăriturile de pămînt, toate stavilele care mai opreau apele şi tot ţinutul se transformase într-o mlaştină. Timişul era pe atunci un lac — pre-

cum Fertő* — din care apa se revărsa în vale. Se numea lacul Betzkerek. Toamna şi primăvara acest ţinut mocirlos devenea o imensă întindere de apă, pe care oamenii o străbăteau cu bărcile. Cu cîţiva ani în urmă la hotarul satului Maidan din Timiş-Torontal, unde acum se cultivă viţă de vie şi tutun, s-a găsit îngropată adînc în pămînt o adevărată corabie, păstrată în întregime, în care mai rămăseseră urme de cereale. Era un vas mare, din stejar, dintre cele bine alcătuite. Vechile acte amintesc despre procese şi plîngeri adresate defterdarilor (perceptorilor) pentru asemenea vase confiscate pe locurile unde astăzi se cultivă grîul. Această împărăţie a mlaştinilor, pustie şi fără drumuri, ţară a lupilor, a broaştelor şi a ţestoaselor era acoperită de o ceaţă otrăvitoare atît pentru om cît şi pentru animale; felurite molime îi pîndeau pe trecători şi decimau garnizoanele puţinelor cetăţi întărite; săptămîni de-a rîndul nu se arăta aici soarele şi cerul senin; cînd se ridicau roiurile de ţînţari părea că ard satele scoţînd un fum gros, iar cînd năvăleau tăunii, în stare să ucidă şi bivolul, oamenii şi animalele îşi căutau scăparea în fugă. Armatele de şerpi şi de alte tîrîtoare se înmulţiseră peste măsură, încît noaptea fojgăiau pe sub paturi, se băgau în strachinele de pe vatră, iar afară, pe cîmp, capetele lor se ridicau din iarbă asemeni unor nemaivăzute plante. Ogoare nu existau pe aici şi chiar dacă ar fi existat om care să-şi bage plugul în acest pămînt, multă încredere ar fi trebuit să aibă să-şi semene grîul, cînd nu putea şti dacă el va culege roadele sau milioanele de insecte, sau popîndăii, sau lăcustele, sau turcul. Iar în alte locuri, unde pădurile

* Denumirea ungară a lacului Neusiedler, aflat la frontiera Ungariei cu Austria.

fuseseră distruse, vîntul care alerga liber săpase şi crăpase şirul dealurilor prefăcînd ţinutul într-un pustiu, unde nu creştea altceva decît nişte bălării firave. Bălţi, mlaştini, pustiu, loc de refugiu pentru vînători, pescari, nomazi şi lotri era acest ţinut pe toată întinderea lui. Cum putea oare atunci să existe aici un om bogat? Oricît de ciudat ar părea, faptul poate fi explicat.

Încă strămoşul familiei Botsinkay, chiar cu prilejul primei năvăliri otomane începuse o nouă politică: nici nu a fugit, nici nu a ridicat arma împotriva necredincioşilor, ci s-a străduit să cîştige bunăvoinţa paşei de la Timişoara. Înţelepciunea lui a fost apoi moştenită din tată în fiu şi tuturor le mersese din plin.

Botsinka, străvechiul cuib al familiei, era lîngă Timişoara, chiar la marginea mlaştinilor Begăi. Boierul căpătă aprobarea paşei de la Timişoara să ridice un dig împotriva apelor, ba căpătă chiar şi prizonieri de război pentru această treabă, încît marile întărituri de pămînt se ridicară fără cheltuială, întinsa moşie fiind astfel apărată de inundaţii. Aşa că se putea ara şi semăna, se puteau înmulţi cirezile de vite. Cirezi aveau turcii destule şi le vindeau ieftin, fiindcă ei le luau şi mai ieftin: pe nimica. E drept că ridicînd aceste întărituri Bega ieşea din albie în alte părţi, prin apropierea cetăţii Timişoarei, dar acest lucru îi convenea turcului, căci nimic nu asigura o apărare mai straşnică unei cetăţi, decît mlaştinile întinse de jur-împrejur. Prizonierii de război au fost, cei mai mulţi dintre ei, împămînteniţi pe aceste locuri: li se dădu în arendă cîte un petic de pămînt şi ei rămaseră bucuroşi — era un pămînt mănos, blagoslovit de Dumnezeu, iar boierul se purta omeneşte cu ei. Construi chiar şi o biserică pe cheltuiala sa, cu un turn înalt, zvelt, acoperit cu tablă strălucitoare. Şi pentru ca bise-

rica să nu ducă în veci lipsă de nimic o înzestră cu zece mii de taleri depuşi la autorităţile bisericeşti din Viena, din dobînzi urmînd să se plătească cele cuvenite preotului, şi dărui bisericii dreptul de pescuit în tot ţinutul. Privilegiu pe care nu-l pot ameninţa nici apele, nici turcul, nici deprecierea banilor. Şi pe lîngă toate acestea boierul strînse comori de neînchipuit. Tot ceea ce apucaseră să jefuiască turcii de prin castelele nobiliare, capodopere ieşite din mîinile aurarilor şi argintarilor luară drumul castelului Botsinkay. În schimb, boierul întreprinzător aproviziona turcimea din Timişoara cu alimente, cereale, vite de tăiat şi fiecare paşă se putea, la rîndul său, îmbogăţi. Hambarele se găseau acolo, în vecinătate, dar paşalele dădeau socoteală haznadarului (vistiernicului) din Istanbul ca şi cum fiecare îmbucătură ar fi fost adusă taman din Rumelia.

Un singur moştenitor se năştea întotdeauna în familia Botsinkay, aşa încît moşia nu se împărţise niciodată. Şi aceasta era necesar pentru sporirea averii.

Lui Botsinkay Gáspár doar tîrziu, de abia de la cea de-a treia soţie i se născuse un băiat. Această nevastă era o georgiană primită în dar de la paşa Mehmed. Era catolică, aşa încît se căsătoriseră şi la biserică. După un an li s-a născut băiatul. Era un copil negricios, ţigănos, dar las'că nici taică-său nu era prea alb, iar maică-sa era neagră de-a binelea. L-au botezat Jónás.

Domnişorul a avut o zi de naştere de pomină: ziua bătăliei de la Oradea, la 5 august 1717.

În numele vechii prietenii domnul Gáspár l-a invitat la botez şi pe paşa Mehmed, cu toate că acesta n-avea ce căuta nici la un botez creştinesc, nici lîngă buteliile de vin.

Dar marele comandant turc se înfăţişă totuşi în minunatul castel din Botsinka, unde cu prilejul acesta i s-a pus masa într-o sală separată, ca nu cumva să fie nevoit să se aşeze la masă cu un popă creştin şi cu alţi ghiauri necuraţi, mîncători de carne de porc şi băutori de vin. În schimb, însuşi domnul Gáspár mînca tot acolo, în sala separată, împărţind cu paşa pilaful de berbec, umplutura din carne de pui, şi mustul fiert, aromat cu apă de trandafiri, adică tot mîncăruri cuvenite unui turc.

Apoi, la sfîrşitul mesei, paşa se spălă pe mîini şi după ce i se aduse cafeaua neagră şi i se aprinse luleaua umplută cu tutun veritabil — boctutun —, îi spuse boierului Gáspár:

— Ei, băiete, cu ziua de Sîn' Mihai se sfîrşeşte domnia noastră.

— Cum să se sfîrşească?

— Cum spuneam, trebuie să fugim de aici cu căţel, cu purcel, cu tot.

— Dar de ce?

— Pentru că ne alungă.

— Cine?

— Prinţul Eugen.

— Dar pe ăsta îl ţine strîns împresurat în cetatea de la Pétervárad marele vizir.

— Seraschierul (marele vizir) nu mai ţine pe nimeni strîns, poate doar ciotul sabiei îl mai strînge în mînă în groapa în care a fost înmormîntat. Prinţul Eugen a spulberat marea noastră armată; am pierdut toate tunurile, flamurile, pînă şi steagurile cu cozi de cal ale vizirului. Iar acum prinţul Eugen vine grabnic, cu toată oastea lui, împotriva Timişoarei; peste o săptămînă va fi aici. Mlaştinile sînt secate, de nouăsprezece săptămîni

e arşiţă şi n-a plouat deloc. Nimic şi nimeni nu i se poate opune.

— Dar Timişoara da!

— Nu multă vreme. Un derviş din ordinul nimetullahita a prezis că va fi luată cu asalt. Doar Allah ajută, dacă ajută!

— Mare nenorocire!

— Pentru mine nu e, fiindcă sînt un om bătrîn, dar pentru tine e mare, căci eşti tînăr încă: de abia acum ţi-ai botezat feciorul.

— Ce necazuri aş putea avea eu? N-am făcut nimic împotriva împăratului de la Viena.

— Cum n-ai făcut nimic fiule? Ia aminteşte-ţi de Rákóczi! De cîte ori i-ai adăpostit trimişii care se duceau la Poartă! Şi chiar dacă tu n-ai fi făcut nimic, destule au făcut taică-tău şi bunicu-tău. Şi mai ai un păcat mare: eşti foarte bogat. Ai adunate grămezi de comori. Şi ce comori! Ia priveşte, pe tava aceasta de argint este blazonul familiei Pálffy. Pe piciorul acestei cupe de aur este gravat blazonul familiei Balassa. Şi celelalte, toate, sînt cunoscute. Pe la noi, în Turcia, cînd un paşă se îmbogăţeşte mult prea mult, ştii cum e uşurat? În beciurile din Ediculé, cea cu şapte turnuri, sînt ţinuţi prizonierii condamnaţi la moarte. Dintre aceştia sînt aduşi la lumina zilei trei: li se promite libertatea în cazul în care depun mărturie că respectivul paşă a uneltit împotriva sultanului. Trei martori sînt suficienţi pentru a trimite cuiva şnurul de mătase. Iar comorile mortului revin vistieriei. N-aş crede că la Viena n-ar exista o asemenea Ediculé! Omul bogat e un condamnat la moarte, fiule. Aşa stînd lucrurile să fii pe deplin încredinţat că în momentul în care prinţul Eugen mă va alunga pe mine din Timişoara — că doar nu-s prost să fiu înmor-

mîntat sub dărîmăturile cetății — ori fugi tu cu mine ori capul tău va fugi de tine.

— Atunci voi fugi cu tine.

— Bine zici. Dar știi bine că omul care fuge nu poate lua cu el prea multe poveri. Iar comorile pe care le lasă în grija altuia, e ca și cum le-ar dărui sfintei biserici. Mergînd călare nu vom putea salva mai mult decît un sac de monezi de aur, cu totul să zicem vreo sută de ocale. Iar eu numai deunăzi am primit de la Varna trei sute de butoaie cu arginți, una peste alta cam un milion de dinari, cu care ar trebui să-mi plătesc soldații. Dar prostia asta n-am s-o fac, că de-ar cuceri inamicul Timișoara și ar găsi banii la mine sau la soldații mei tot îi va lua.

— Să-i ascundem aici, pe moșia mea.

— Mi-ai luat vorba din gură. Dar unde și cînd? Asta-i întrebarea. Așa ca atunci cînd ne vom întoarce (ceea ce e sigur) noi să-i găsim, dar între timp alții să nu-i găsească.

Și cei doi se sfătuiră îndelung, pînă ce căzură de acord asupra acestei probleme.

În timp ce mulțimea de oaspeți petrecea cu mare bucurie la masa de botez, cei doi coborîră în frumoasa grădină a castelului și își continuară sfatul.

Clopotul din turnul bisericii tocmai bătea ora șapte din seară.

Umbra turnului căzu pe una dintre aleile acoperite cu pietriș ale parcului. În vîrf avea o cruce, iar deasupra crucii un glob înstelat.

Domnul Gáspár desenă cu vîrful bastonului său umbra acestui glob, apoi și el și pașa Mehmed își scoaseră ceasurile lor smălțuite din brîiele late cu care erau încinși și se priviră semnificativ: ceasurile de buzunar,

ceasul turnului, cadranul solar, arătau deopotrivă ora şapte.

— 19 august 1717. Ia aminte: e un an bisect!

Apoi îşi sărutară unul altuia barba, îşi strînseră mîinile şi se despărţiră.

În ziua următoare, cînd boierul Gáspár privi afară, pe fereastră, văzu în faţa lui o mare. Noaptea paşa Mehmed scufundase mai jos de Timişoara cîteva vase mari încărcate cu pietre, zăgăzuind atît de bine albia Begăi încît rîul a inundat toate împrejurimile oraşului. Apele luaseră case şi chiar cătune întregi. Nu se mai vedea nimic decît vîrfurile plopilor înalţi ieşind din apă. În această mare, moşia lui Botsinkay, ferită jur-împrejur de întăriturile de pămînt, apărea ca o insulă.

În aceeaşi zi, după-amiază, dinspre Timişoara, sosi în micul port din Botsinká un vas mare şi greu avînd la bord şaisprezece vîslaşi şi un cîrmaci; negri nubieni cu toţii.

După ce vasul a ancorat, toată noaptea urmă un du-te vino neîntrerupt de bărci între galeră şi ţărm. Dacă cineva ar fi stat la pîndă (de departe, căci Botsinkay Gáspár nu lăsă pe nimeni să se apropie) ar fi putut să vadă că bărcile erau încărcate şi la dus şi la întors. Se ducea ceva şi se aducea ceva. Se aducea argint şi se lua în schimb pămînt negru. Pare-se că a fost săpată o galerie sub pămînt, unde a fost ascunsă imensa comoară a paşei Mehmed.

Patru zile şi patru nopţi s-a lucrat fără întrerupere.

Atunci Botsinkay Gáspár puse să fie adunate din castel toate comorile, vasele de aur şi de argint şi pocalurile, şi lumea putea să vadă cum toate acestea au fost duse pe vas. Dar n-au fost duse acolo cu adevărat, aşa

cum un neştiutor putea să creadă, ci au fost adăpostite tot sub acea boltă săpată pe ascuns sub pămînt. Iar după ce treaba a fost dusă la bun sfîrşit nu se mai putea observa absolut nimic: cu ajutorul cîtorva încărcături de pulbere intrarea în ascunzătoare a fost acoperită de apele Begăi. Cine ar mai putea să ştie pe unde trebuie căutat drumul spre galeria subterană?

După toate acestea, cînd totul a fost astfel încheiat, nava se întoarse spre Timişoara şi — firește dintr-o greşeală — un bătrîn tun turcesc a nimerit-o taman sub linia de plutire în timp ce probabil toţi negrii dormeau frînţi de oboseală, încît vasul se scufundă repede, înainte ca vreun suflet să se poată salva. Astfel secretul comorii paşei Mehmed a fost înmormîntat pe vecie şi doar cei doi buni prieteni mai ştiau despre ea.

Bine că s-au grăbit. Căci prinţul Eugen apăru chiar în mai puţin de şapte zile cu armata lui victorioasă şi, după cucerirea Timişoarei, observă motivul care provocase — în timp de mare secetă — această teribilă revărsare de ape. Scufundătorii lui puseră încărcături de pulbere sub vasele înecate în albia Begăi, încît apele s-au şi retras cu repeziciune de peste tot, iar drumul spre moşia Botsinka era din nou liber.

Dar domnul Gáspár nu era nevoit încă să fugă fiindcă prin Ţara Românească veni o oaste otomană care-şi aşeză tabăra tocmai pe moşia lui. Slavă Domnului, aveau ce mînca acolo! Paşa Amhat Cenderli, comandantul suprem, se încartirui în castel şi se puse pe odihnă. Domnul Gáspár îl tot îndemna să-i atace pe imperiali, dar strălucitul conducător de oşti îi răspunse:

— Dragă fiule, dacă i-aş ataca, atunci ori i-aş bate eu, ori m-ar bate ei pe mine.

În ăst timp tunurile bubuiau puternic zi şi noapte: prinţul Eugen de Savoia poruncise ca zidurile cetăţii să fie distruse de artilerie. Paşa Amhat tot aştepta să sosească din regiunea transdanubiană Ali Kurd în fruntea armatei sale, ca să prindă armata imperială între trei focuri. Numai că s-a întîmplat altfel: în calea acestuia ieşi guvernatorul Pálffy Iános, leul marii bătălii de la Pétervárad, care îi trase o chelfăneală zdravănă, făcîndu-l să se retragă fără zăbavă de unde plecase.

Bunul paşă Mehmed se apăra între zidurile cetăţii. Cît era de bătrîn, se puse în fruntea oamenilor săi hăituindu-i pe imperiali, înfruntîndu-l chiar şi pe mai bătrînul decît el, prinţ Eugen, care a şi fost rănit în luptă. Dar prinţul rămînea victorios: zidurile exterioare fură luate cu asalt. Atunci paşa Mehmed, împresurat între zidurile interioare, a predat cetatea. Prinţul învingător, cu o nobleţe desăvîrşită, lăsă cale de retragere comandantului învins, cu toţi oamenii şi cu toate bunurile sale. Îi dădu chiar o mie de căruţe pentru transportul pînă la Dunăre, şi cinci sute de husari pentru a-i însoţi şi apăra împotriva tîlharilor butoaiele cu bani. Însă, într-o noapte, chiar soldaţii paşei dădură o alarmă falsă, strigînd „vin croaţii!“, şi în timp ce călărimea care însoţea convoiul s-a dus în căutarea inamicului, au spart fundul butoaielor, şi-au umplut desagii şi duşi au fost. E drept, or fi înjurat ei văzînd la lumina zilei că banii furaţi erau numai aramă şi tinichea fără valoare. Argintul fusese ascuns într-un loc sigur de către paşa Mehmed. Ştiuse el bine, de la început, că tot aşa ar fi păţit şi cu banii de argint, dacă i-ar fi luat cu el. Doar îşi cunoştea oamenii!

— Ei, fiule! — zise paşa Amhat lui Gáspár cînd auzi de căderea cetăţii Timişoarei — acum trebuie să

fugim şi noi şi unde ne-om opri din fugă, numai Allah poate să ştie!

Aşa că Botsinkay Gáspár îşi urcă nevasta cu copilul în căruţă, iar el îşi umplu desaga cu bani de aur, şi trecu, cu armata lui Amhat, în Muntenia.

Toţi servitorii castelului au fugit o dată cu el, luînd şi vitele, aşa încît moşia a rămas pustie.

Nici ochii nu i se umeziseră stăpînului cînd părăsi acest paradis creat de el — într-atît era de încredinţat că se va întoarce cît de curînd. — Sultanul e, doar, atotputernic! Fericiţi cei ce se pun sub oblăduirea caftanului său!

MOŞTENIREA VRĂJITĂ

Dar Botsinkay Gáspár n-a mai revăzut niciodată frumosul pămînt negru bănăţean: şi-a găsit odihna în nisipul roşu de la Nicomedia, lîngă gloriosul Francisc Rákóczi. Avusese parte de o viaţă grea după ce fugise în ţara turcească. Marele său sprijinitor, paşa Mehmed a fost decapitat în piaţa Atmeidan, pentru că predase Timişoara. Mai înainte însă i-au scos cu fier şi foc mărturisirea că numai boierul fugar Botsinkay Gáspár cunoaşte secretul nepreţuitei comori. Din această clipă Botsinkay Gáspár era cînd aruncat în temniţă, cînd trimis în fruntea unor trupe de cavalerie; oricum era păzit ca un lucru de preţ, ţinut sub supraveghere doar-doar va trăda secretul comorii. (Peste un milion de taleri nu erau de aruncat nici pentru Sublima Poartă). În cîteva rînduri era chiar cît pe ce să năvălească în fruntea unei oşti otomane în Banat, ca să recucerească pentru el Botsinka, iar pentru sultan, Banatul. Dar toate planurile i-au rămas baltă, turcii au fost bătuţi, conducătorii maghiari din Turcia muriseră, muriseră şi fiii lui Rákóczi; lupta împotriva habsburgilor a fost astfel înmormîntată, iar lui Botsinkay Gáspár nu-i mai rămase decît să se odihnească şi el, pe veci, în nisipul cimitirului Iz-Nikmidi.

În acest timp nevastă-sa şi băiatul trăiau cum puteau. De cînd se despărţiseră de el, la Orşova, nu se mai întîl-

niseră niciodată. Botsinkay fusese dus la Istanbul, iar nevasta şi copilul rămăseseră pe undeva pe la Vidin. Banii pe care Botsinkay îi adusese cu el nu-i împărţise, firește, cu nevasta; avea nevoie de ei pentru a cumpăra bunăvoinţa paşalelor. Femeia, lăsată singură, trăi o vreme vînzîndu-şi giuvaerurile, iar după ce nu mai avu nimic începu să cînte prin cafenele, unde cîştiga binişor. Mai tîrziu, un artist ambulant arab, care îşi distra publicul cu acrobaţii şi scamatorii o luă sub protecţia lui. În tovărăşia acestuia cutreieră toată Bulgaria şi Rumelia. Băieţelul începu să crească, jonglerul arab îl luă şi pe el sub protecţia lui şi-l învăţă tainele meseriei: să sară ca broasca, ca maimuţoiul, să umble în mîini, să-şi scarpine urechea cu unghiile de la picioare, să înghită jăratic sau cuţite de tot felul şi alte asemenea lucruri folositoare. Într-o zi însă sărmanul jongleur îşi rupse gîtul şi trupa s-a destrămat. Nevasta domnului Gáspár (sau poate văduvă de-acum? Cine ştie!) deschise atunci o cafenea improvizată, iar micul domnişor Jónás aprindea cu iscusinţă lulelele beilor şi le făcea tot felul de servicii. Trăiau modest, dar se descurcau.

Pe lîngă toate acestea buna femeie cînd rămînea nopţile cu băieţelul nu-l lăsa să adoarmă pînă ce nu-l punea să citească iar şi iar dintr-un abecedar ferfeniţit, din care îl învăţă literele creştine, ba chiar îl învăţă şi să scrie. L-a obişnuit şi cu cîteva rugăciuni. Uneori, cînd vîntul bătea cu furie printre scîndurile barăcii numită „cafenea", mama povestea fiului cine i-a fost tatăl. Ce domn mare şi puternic fusese el acolo, în îndepărtatul Banat, şi cîte bogăţii avusese.

Descria palatul în care locuiseră atît de fidel, încît băieţelul vedea parcă aievea poarta cu blazoane şi cu cei doi Herculi de piatră, încovoiaţi, care o susţineau,

fîntîna arteziană cu delfinii care scuipau şuvoaie de apă, copilaşii aceia goi şi ciudaţi de pe stîlpii gardului de piatră, blazoanele sculptate pe uşi (un urs cu un miel în braţe). Apoi mama îi povestea în şoaptă ce bogăţii erau adunate în castel! Ce de-a pocaluri de aur, ce tăvi, ce vase de aur şi de argint puse la îndemîna oaspeţilor; dar lăzile de fier pline cu comori ferecate cu lacăte! Într-o zi taică-său a ascuns undeva toate acestea, dar nici măcar soţiei sale nu i-a spus unde. Toate se găsesc şi acum acolo, în ascunzătoare. Jónás să se roage lui Dumnezeu poate într-o zi va descoperi comoara.

Dar şi pînă atunci trebuia să-şi agonisească traiul, şi încă din nimic — un avut destul de frumuşel, mai ales în Turcia. Şi pe cît creştea domnişorul Jónás, pe atît îmbătrînea maică-sa: femeile din Georgia la vîrsta de treizeci şi cinci de ani sînt aproape bătrîne. Nu mai era bună decît să ghicească în cărţi şi să prezică viitorul. Pînă la urmă îşi pierdu şi minţile (ceea ce nu-i de mirare!); îşi făcu o coroană de pene şi îşi zicea prima doamnă a Curţii: dealtfel i-a şi rămas această poreclă. Astea toate s-au întîmplat pe cînd colindau prin Istambul. Jónás făcea pe tălmaciul cîştigînd de la străini cîţiva piaştri, pe care îi dădea mamei sale bolnave. Dar, într-o zi, s-a terminat şi cu asta; maică-sa muri şi Jónás moşteni de la ea cărţile de joc uzate, rupte — şi poate toată nebunia unei asemenea vieţi.

... A moştenit însă şi altceva!

Pe atunci îi murise şi tatăl. Din averea adusă de acasă lui Botsinkay Gáspár îi mai rămăseseră o mie de galbeni. Lăsă banii unui efendi turc cu care era prieten rugîndu-l să-i caute nevasta, care trăia cine ştie pe unde o viaţă de mizerie, sau pe fiul său şi să le dea banii.

Şi s-a întîmplat o minune în Turcia!

Trecînd moştenirea din mînă în mînă, i-au ajuns totuşi şi lui Botsinkay Jónás o sută de galbeni!

Păi asta pentru el era o adevărată comoară.

Dar lucrurile nu se sfîrşiră aici. Cînd norocul se porneşte odată, apoi nu se mai odihneşte. La fel ca şi nenorocul.

Împăratul a cucerit în întregime ţinutul Banatului. A trimis acolo un guvernator neamţ. Om bun şi cinstit. Avea un nume franţuzesc, vorbea limba germană şi era papistaş, dar era un om cumsecade. Datorită lui Banatul a început să devină din nou un ţinut bogat. Astfel că, pe drept cuvînt, întreg Banatul îi spunea: Merci (ăsta era numele lui).

Celor exilaţi li s-au iertat păcatele, moşiile au fost restituite proprietarilor sau moştenitorilor acestora; oamenii fugiţi se întorceau, repopulînd satele. Într-o bună dimineaţă Botsinkay Jónás se trezi că este stăpîn peste o moşie de şaisprezece mii de iugăre în Banat, cu un castel în care nu trebuie nimic altceva decît să se mute.

Regreta mult că pe maică-sa nu mai avea cum s-o ia cu el. Măcar o dată dacă ar mai fi putut să revadă şi ea castelul străvechi în care, după cum ghicise de atîtea ori în cărţi, băiatul ei va mai petrece mult şi bine. Luă însă cu el cărţile moştenite de la maică-sa. Şi cu aceste cărţi de joc se sfătui el tot drumul, destul de lung, de la Istanbul pînă la Orşova, pe care îl străbătu pe o corabie cu pînze.

Odată ajuns pe ţărm îşi cumpără un cal şi îşi continuă apoi drumul călare pînă în ţinutul Timişoarei, pe o şosea frumoasă care i se datora guvernatorului german.

La Timişoara ceru îndată audienţă la guvernator. Semnă un angajament că va fi credincios împăratului,

că nu se va amesteca în nici un fel de ligă sau conjurație, că nu se va împotrivi poruncilor împărătești, că nu va face opoziție și va participa călare la festivitățile oficiale.

Procedîndu-se la cuvenita repunere în drepturi i s-au dat ca însoțitori un comisar militar și un inginer hotarnic ca să-i arate de unde și pînă unde ține moșia pe care devenea din nou stăpîn. Martori vor găsi ei în satul Botsinka; doar actele numărau aici o sută douăzeci de case locuite.

Domnii au mers cu trăsura pînă unde s-a putut, iar cînd în calea lor s-a ivit o întindere mare de apă au luat un bac, pe care și-au urcat și caii îndreptîndu-se în direcția unui turn ce strălucea în zare. Acolo era Botsinka.

Lui Jónás îi plăcu mult. Era un turn zdravăn.

Nu-i plăcu însă că au mers atît pe apă. Ici-colo vîslele atingeau fundul, dar asta se întîmpla în puține locuri, iar plantele acvatice trăiau ca într-o adevărată împărăție a lor.

— Păi unde naiba începe odată moșia mea?

— Ehei, de cînd tooot pe moșia dumitale călătorim, domnule! — răspunse inginerul. Apoi începu să-i arate că acolo, în depărtare, unde se văd rîndurile de plopi uscați, acolo este hotarul de miază-noapte al moșiei; iar la miază-zi este fîșia aceea lungă verde, ce nu e altceva decît păpurișul, care e tot al lui.

— Plopii sînt uscați fiindcă stau de-atîta amar de vreme în apă pînă la mijloc.

— Da' ce, toată moșia mea e pe fundul apei?

— Ba mai e ceva și pe uscat.

Dar acel uscat era un hățiș de tufe prin care abia se putea pătrunde; în fața cailor mișunau bursucii țepoși

şi broaştele ţestoase; pe cîte un mal şobolanii de apă îşi construiseră un adevărat oraş de galerii, şiruri întregi de vizuini din care priveau acum cu mic şi mare sosirea boierului. Iar pe unde fuseseră cîndva arături, acum pămîntul era atît de bolovănos, de parcă ar fi arat pe aici ucigă-l toaca, încît caii mai-mai că-şi rupseră picioarele.

— Dar atunci fără să semene şi să culeagă din ce trăiesc oamenii din sat?

— O să vezi dumneata domnişorule!

Cînd au ajuns, în sfîrşit, cu ajutorul lui dumnezeu, în sat găsiră toate ferestrele şi uşile caselor ferecate; în zadar au tot strigat şi au tras chiar cu pistoalele; nici ţipenie de om, şi nici măcar un lătrat de cîine.

Oare ce s-a întîmplat cu satul? Proprietarul moşiei trăind în exil, vecinul din sus a pus să fie distruse digurile care apărau Botsinka în partea aceea, lăsînd drum liber apelor. Şi cum moşia dinspre hotarul de jos era, la rîndu-i, apărată de îndiguiri, apa Begăi a rămas acolo an de an, peste pămîntul odinioară binecuvîntat. Lipsiţi de ocrotire şi înspăimîntaţi de veşnica năvală a apelor, locuitorii satului şi-au părăsit căminele şi s-au stabilit pe insulele apropiate, trăind acolo din pescuit.

Mare necaz pentru Jónás: potrivit legii avea neapărată nevoie de doi martori din partea locului pentru a lua în stăpînire moşia.

Dar iată, casa preotului. A rămas întreagă, iar florile din fereastră arată că acolo locuieşte cineva.

Botsinkay Jónás se duse la uşă şi bătu tare. Nimeni nu veni să deschidă şi în loc de răspuns se auzi doar lătratul nervos a două javre. Unde or fi oare stăpînii? Cineva, desigur, locuieşte aici, pentru că prin fereastra bucătăriei se poate vedea că în soba de gătit arde focul,

iar pe plită, într-o oală mare, fierbe o pulpă întreagă de porc.

Spre norocul său se auzi clopotul din turn, un clopot mare, frumos, de şaisprezece măji, pe care îl turnase încă bătrînul boier. Desigur preotul şi locuitorii satului sînt acolo, în biserică.

Domnişorul se îndreptă spre biserică: găsi uşa deschisă, intră în pronaos, îşi scoase cizmele, dar îşi păstră pălăria pe cap şi intră astfel înăuntru, aşa după cum prea bine învăţase el în Nicomedia.

În toată biserica nu se găseau însă decît o tînără simplă şi un copilaş îmbrăcat într-un costum roşu. Dar tocmai atunci coborî pe scara turnului un bărbat mărunt, îndesat, cu faţa îmbujorată.

— Ei, clopotarule, unde-i popa?

— Eu sînt preotul.

— Dar clopotarul?

— Tot eu sînt. Popa e şi clopotar! Dar tu al cui bufon eşti?

— Al meu şi al tău. Eu sînt boierul Botsinkay Jónás.

— Aha! Acu' vii din Turcia, nu-i aşa? Crezi că te afli într-o moschee turcească de intri desculţ şi cu pălăria în cap?

— Da' nu aşa trebuie?

— Ah, păgînule! Tu nu-ţi cunoşti religia?

— Ce? Asta cu ce s-o fi mîncînd?

— Încălţările şi pălăria! Trebuie invers.

— Cum? Să-mi pun încălţările pe cap?

În loc de explicaţii popa îi dete o palmă zdravănă încît îi zbură pălăria de pe cap; ei, pe asta o înţelese.

— Îţi dau eu ţie să-ţi baţi joc de lucrurile sfinte! Domnişorul Jónás îi sărută mîna pentru palma primită; era o regulă pe care o învăţase prea bine în Turcia.

— Şi de ce ai venit?

— Am venit să te rog smerit să mă însoţeşti în faţa domnilor care îmi vor preda moşia moştenită de la taică-meu, iar dumneata vei depune mărturie că eu sînt eu.

— Bine, oi veni eu, dar întîi să ţin slujba.

— Apoi cui o ţii? Doar nu-i nimeni în biserică.

— Asta mă priveşte pe mine. Dealtfel, am timp destul pînă vei mai găsi încă un martor în satul ăsta.

— Dar această tînără cinstită n-ar putea să-mi fie ea al doilea martor?

— Nu. Căci mi-e soră şi legea interzice să fie martori doi fraţi în aceeaşi pricină.

— O să-i întreb pe domnii veniţi cu mine.

— N-are rost! Căci pe deasupra e şi surdo-mută.

— Păi atunci de unde să mai iau încă un martor?

— Du-te la marginea satului, acolo o vei găsi pe ţiganca Cafrinka; ad-o pe ea; pentru tine e bună şi ea ca martor.

Începe prost, îşi zise Jónás, primii întîlniţi sînt un popă şi o baborniţă. Se întoarse la cei doi domni, le povesti cum stau lucrurile şi îi rugă să trimită un ostaş după bătrîna ţigancă.

Domnilor le era indiferent, un singur lucru îşi doreau: să termine cît se poate mai repede treaba. Pînă la venirea celor doi martori se apucară să deschidă castelul în faţa proprietarului, ce urma să fie repus în drepturile sale. N-avuseseră nevoie de cheie, ci de un cleşte, căci toate uşile, fiind lipsite de broaşte, erau bătute bine în cuie.

Nu erau prea multe de păzit în sălile castelului, în care nu se auzea decît ecoul paşilor; nu se putea fura nimic de acolo, căci nici o mobilă nu se afla pe nicăieri

doar niște resturi afumate din vetrele căminelor mărturiseau că toată a fost arsă. O vreme castelul a servit drept cazarmă pentru trupele imperiale, apoi a fost refugiu pentru tot soiul de haiduci rătăcitori, după care trecuseră pe aici niște căutători de comori care călcau, luîndu-se după vechi scripte, cetățile și castelele vechi și părăsite sperînd să găsească comori ascunse. Aceștia au rupt dușumelele, au spart și au aruncat claie peste grămadă frumoasele dale ale pardoselei de marmură, au găurit minunatele fresce căutînd aurul ascuns, au spart toate sobele de teracotă, au distrus tot ce putea să fie bănuit că ar ascunde ceva, încît tot castelul ajunsese doar o părăginită împărăție a șobolanilor. Minunat loc de înnoptat!

Între timp sosi unul dintre martori: bătrîna țigancă. Era îmbrăcată în niște fuste pestrițe. Obrazul îi era negru, plin de zbîrcituri, dinții îi străluceau albi, iar părul îi era ca o claie de fîn — era așa cum sînt toate țigăncile bătrîne.

Domnișorului Jónás îi erau dragi țigăncile: printre ele a crescut, de la ele a învățat tot ce știa, iar maică-sa aducea a țigancă în ultimii ani ai vieții.

Cînd îl văzu pe tînărul boier, Cafrinka rosti o binecuvîntare țigănească încurcată și nemaisfîrșită și mîngîindu-i prietenoasă obrazul îi zise:

— Semeni leit cu taică-tău pe cînd era flăcău.

— L-ai cunoscut tu pe tata?

— He-he, păi eu să-l nu fi cunoscut?

Și povesti, avînd vreme destulă pînă la sosirea celuilalt martor, ce flăcău zdravăn a fost tatăl domnișorului Jónás. Avea fruntea mare, înaltă, părul său des, castaniu era legat în părți în două șuvițe împletite, avea o

mustață mare, stufoasă și ochi albastru-închis; cînd striga se auzea la șapte poște; și ce putere avea! Prindea cerbul viu de picioarele dinapoi.

— Așa e! E adevărat! — zise domnișorul cu un zîmbet fericit — Și mama, biata de ea, așa mi-l descria!

El nu-și mai amintea de taică-său; îl știa doar din spusele altora.

Între timp se terminase, în sfîrșit, slujba de la biserică și s-ar fi cuvenit să vină odată și preotul ăla. Cei doi funcționari îl așteptau nerăbdători.

— Ecclesia praecedit! (Biserica are întîietate) — zise preotul. A trebuit mai întîi să închid biserica fiindcă băiatul-paracliser n-ajunge pînă la gaura cheii.

În fine, se putea începe instalarea. Dar unde-i diploma? Ei, drăcie! un șobolan o și înhățase, simțind mirosul proaspăt al sigiliului de ceară. Din fericire nu mîncase prea mult din el, doar una din aripile pajurei cu două capete. Se putea da citire:

„Nos Maria Theresia, divina favente clementia Rex ... (Noi Maria Tereza din mila lui dumnezeu ...") etc. etc.

Crezînd că și asta e un fel de ceremonie sacră și temîndu-se de o nouă palmă Jónás ascultă totul cu capul descoperit.

Apoi l-au ademenit cu tot felul de șiretlicuri pe micul paracliser, care se cățărase pe un zid, l-au culcat în iarbă și i-au tras cu niște vergele douăsprezece lovituri ca să-și amintească pînă la adînci bătrînețe această ceremonie.

Și cu asta autentificarea instalării luă sfîrșit.

Întrebarea era acuma cine face cinste, ăsta fiind momentul esențial al ceremoniei. Cine să facă cinste?

Evident, domnişorul, cu toată bunăvoinţa, nu putea să cinstească pe nimeni.

Nu rămînea nimeni altul decît preotul care însă la acest cuvînt îşi luă deodată o mutră cît se poate de posomorîtă. Unul dintre domni îi şi spuse: Sacerdos debet esse homo hospitalis (Preotul trebuie să fie ospitalier).

— Aş fi eu, aş fi, de aş avea din ce. Dar biserica e săracă. N-am alt cîştig în afară de ceea ce mi se cuvine din dobînzile la zestrea bisericii. Nici un fel de alt venit. Nici măcar morţi de înmormîntat nu mai sînt. Postesc şi cînd nu-i post. Chiar azi nu vă pot servi decît cu o gustare destul de săracă.

— Dar sfinte părinte — zise domnişorul — eu cînd m-am uitat mai înainte pe fereastră am văzut o pulpă de porc fierbînd pe plită.

— Te-a încercat diavolul, fiul meu. Vrăjitorie, halucinaţie! Altă dată să-ţi faci îndată cruce, căci în această primă miercuri a postului mare te încearcă cel rău apărîndu-ţi în cale în chip de jambon. Dar vei vedea cum o să se transforme într-o pulpă de broască.

Şi a avut dreptate preasfinţia sa. Tot prînzul a constat doar în nişte pulpe de broaşte care înotau în spanac, nişte peşti uscaţi şi un vin acru, bălos, care trebuia tăiat cu foarfeca atunci cînd luai paharul de la gură. Cu adevărat vin din acela care te pune pe fugă!

Domnii, obişnuiţi cu bucătărie aleasă, se străduiră să-şi ia tălpăşiţa cît mai repede din acest ţinut nefericit, unde pînă şi popa flămînzeşte, dar domnişorul era obişnuit cu toate relele, aşa că el rămase acolo. Dealtfel, nici n-avea unde să se ducă. De aceea, cînd rămase singur cu preotul, găsi de cuviinţă să spună:

— Ei acum tare aş vrea să ştiu unde am să trag eu în noaptea asta!

— Oriunde, dragă băiete, în castelul tău sau aiurea, dar la mine în nici un caz, căci, vezi bine, eu n-am decît un pat, de care am eu nevoie. Nici odăi n-am decît două, una e a mea, cealaltă e a sorei mele, încît n-avem din ce alege.

Domnişorul Jónás îndrăzni să remarce:

— Şi doar tata a ctitorit biserica asta!

— Crezi că a făcut-o gratis? Taică-tău era un păcătos atît de mare încît nu mai prididesc cu slujbele pentru iertarea sufletului său, ca să-i mai uşurez, pe cît e posibil, chinurile iadului.

— Chiar şi pe lingurile astea de argint se află blazonul lui.

— Pe acestea mi le-a dăruit cînd te-am botezat pe tine. Dacă nu te-aş fi cufundat atunci în apa sfinţită, acu' ai fi fost păgîn de-a binelea.

— Ei, atunci salem aleicum, popă, merg la bătrîna ţigancă, poate ea o să-mi ofere un culcuş.

— Că foarte bine faci. Ai avut tu culcuşuri şi mai proaste. Servus!

— Mai 'nainte însă mi-aş aprinde luleaua. Unde-ţi ţii tutunul?

— Înăuntru în dormitor, în cutia de pe masă.

Jónás îşi trase luleaua de la brîu. Bineînţeles de mult timp nu mai fusese curăţată. Un om binecrescut procedează astfel într-o asemenea situaţie: ridică cuvertura de pe pat şi scoate un pai din saltea, de preferinţă un fir mai gros, pe care îl trece apoi prin coada lulelei. Aşa procedă şi domnişorul Jónás, apoi umplîndu-şi luleaua cu tutun din cutia de lut ars şi aprinzînd-o cu amnarul

şi iasca, pufăi de cîteva ori, îi sărută mîna preotului, ciupi în bucătărie braţul gras al domnişoarei surdomute, la care ea îşi recăpătă de îndată, ca prin farmec, glasul, şi o luă din loc pufăind.

Doar după ce s-a îndepărtat observă sora preotului lipsa celor două linguri de argint.

Nimeni altul nu putea fi vinovat de dispariţia lor decît domnişorul Jónás. Că ăsta a umblat pe-acolo prin Turcia cu şarlatani de tot felul; e sigur că el le-a şterpelit. E în stare nepricopsitul! dar nu trebuie să se iţte scandal. Poate a făcut-o doar în glumă. Şi dealtfel pe linguri e gravat blazonul său.

BORDEIUL ȚIGĂNCII

Era ușor de găsit; ultima poartă la marginea satului, ultimul horn care fumega, acolo era casa țigăncii Cafrinka.

Dar ce rosturi are o țigancă la marginea unui sat pe care locuitorii l-au părăsit cu toții?

Ehei, această Cafrinka era o persoană importantă, avea rang de căpetenie. Căpetenia vrăjitoarelor, adică. În toate procesele de vrăjitorie pe ea o pomeneau chinuite vrăjitoarele de rînd ca pe magistrul lor, că ea pînă acum nu păţise nimic, n-a fost prinsă, n-a fost înecată, dovadă poate că „diavolul are grijă de ai săi"!

Era o casă veche, dărăpănată, cu pereții înverziți și cu acoperișul năpădit de mușchi. N-avea gard, dar era împrejmuită de urzici înalte cît un stat de om.

Pe ușă intrai coborînd ca într-o groapă. În sobă duduiau flăcări mari și vesele; țiganca făcea floricele. Tocmai atunci intră tînărul.

— Te-am așteptat la masă! — îi strigă Cafrinka, rîzînd.

— Păi știai c-am să vin, și că o să-mi fie foame?

— Mi-au spus cărțile.

Perspectiva unei cine rămînea însă destul de tristă. Focul era el aţîţat din tot felul de uscături, dar lîngă el nu se afla nimic în afară de o pisică mare și neagră care torcea.

— Şi ce-am putea mînca oare la cină?

— O să vezi îndată. Hei, Szaffi scoală-te odată, destul cu somnul! La aceste cuvinte pisica cea neagră se ridică, se duse la Cafrinka şi începu să se frece de picioarele ei.

— Du-te la naiba — strigă Cafrinka, lovind-o uşor cu palma, la care pisica sări şi fugi să se ascundă după soba, de unde, la strigătul bătrînei „ei, unde-mi eşti", reapăru sub chipul unei ţigăncuşe bosumflate.

Domnişorul Jónás nu se sperie deloc; auzise el nu o dată de la maică-sa că vrăjitoarele obişnuiesc să-şi transforme fiicele în pisici, pentru ca apoi să le prefacă iar în fete.

Fata era neagră, mînjită cu funingine şi avea ochii adormiţi. Scîncea frecîndu-şi ochii cu pumnii ca un copil supărat că e sculat din somn.

— Du-te imediat în cameră, îmbracă-te, pune masa şi aprinde lumînările. A sosit prinţul, nu vezi?

Fata plecă anevoie bombănind supărată şi ascunzîndu-şi cu grijă obrazul în faţa străinului.

Cafrinka continua să facă floricele, aruncînd una după alta floricelele făcute într-un ciubăr. Jónás stătea şi privea zicîndu-şi în sinea lui: „Slabă cină după un prînz de post!"

După ce ciubărul se umplu cu vîrf ţiganca îl invită:

— Ei prinţişorule sîntem gata. Poftească înăuntru. Şi deschise uşa în faţa lui Jónás.

Camera era slab luminată, dar nu de lumînări; un craniu atîrnat de grindă răspîndea lumină prin găvanele ochilor şi prin gură. Şi nu mai puţin înfricoşătoare erau şi celelalte lucruri din cameră. Pe soba din colţ îşi făcea veacul o bufniţă împăiată, mai încolo, pe un butoi, se afla scheletul unui dihor, pe pe-

rete o oglindă metalică în care dacă te uitai îl vedeai în spatele tău pe uciga-l toaca, pe o frînghie atîrna o pelerină roşie-gălbuie pe care dacă o îmbraci, într-o clipită zbori departe ca vîntul şi ca gîndul, într-un alt colţ faimoasa corugă* care, dacă vrei, se transformă în cal, dacă vrei în balaur; deasupra ei atîrnă sabia de lemn cu care se bat drăcoaicele cu dracii; un alt butoi, fără fund, pe care stă frîul bătut cu tot felul de cochilii de melci; de butoi se sprijină o roată cu zece spiţe; pe o poliţă, o tobă, un fluier din trestie, un clondir din fier, creuzete multicolore în care sînt păstrate tot felul de alifii miraculoase; o mulţime de ierburi uscate, în grămezi, de sub care clipeşte mirată o broască ţestoasă; un steag negru de mătase înfipt într-un bostan golit; piei de animale necunoscute, bine întinse; oase uriaşe, totul era aşa cum mai văzuse domnişorul Jónás (nu chiar aievea, ci în vis, pe vremea cînd maică-sa îi împuia capul cu asemenea lucruri). Nu-l surprinse nici faptul că în mijlocul odăii se vedea o masă acoperită frumos cu o bucată de mătase, pe care se orînduiau tipsii, căni, pahare atît de strălucitoare că-ţi luau ochii, de parcă ar fi fost din argint. Dar n-apucă să se mire de toate acestea căci o mulţime de ochi de-ar fi avut, ca păianjenul, şi tot ar fi fost orbit de minunata făptură în care se transformase ţigăncuşa aceea nesuferită, bosumflată şi plină de funingine. La multe se pricep vrăjitoarele!

Sînt în stare să-şi prefacă odrasele lor pocite în nişte frumuseţi de fete, aruncînd peste ele cămaşa unei zîne. Ce făptură! Şi ce ochi! Scînteierea lor e asemeni stelelor din înaltul cerului. Iar buzele întredeschise, su-

---

* polonic

rîzînd, sînt ca o gură de rai trandafirie, lăsînd să se zărească strălucirea albă şi ispititoare a dinţilor.

Cît timp rămăsese fata în odaie, domnişorul n-a avut ochi pentru nimic altceva, decît pentru ea. Abia după ce o trimise maică-sa afară îşi aruncă din nou o privire în jur.

— Ei, Szaffi! sări! adu bucatele pentru cină!

Bucatele? Oare ce fel de bucate?

Dar iată că acestea aproape că nu se mai sfîrşeau. Se aflau acolo: purceluş de lapte, pogăci, miere cu nuci, caşcaval afumat, gogoşi şi, pe lîngă toate, un vin grozav de Ménes, pe care îl beau numai domnii.

O vrăjitorie desigur, că altfel nici nu se poate explica decît prin iscusinţa lui ucigă-l toaca! O şi băgase pe mînecă domnişorul Jónás, dar Szaffi îl pofti atît de frumos, încît nu putu să reziste, încercă întîi vinul, îşi ridică paharul şi închină astfel: „dumnezeu să răsplătească pe gazdă"!

(Ştia bine că pomenind numele lui dumnezeu vrăjitoarele se prefac de îndată în broaşte rîioase, iar mîncărurile lor în rumeguş; dar se şi linişti imediat văzînd că toate au rămas neschimbate. Poate totuşi nu-i vrăjitorie?)

— Ce masă minunată mi-ai oferit buna mea Cafrinka — zise el la sfîrşit, după ce îşi şterse buzele cu un şervet de damasc.

— Te aşteptam prinţişorul meu. Ştiam că azi vei veni. O ţigancă bătrînă ca mine poate să facă rost de orice îşi doreşte. Nu te teme, mănîncă liniştit: toate acestea mi le aduc proştii care vin la mine să capete un dram de înţelepciune. Cei înţelepţi sînt supuşii regelui, cei proşti sînt ai mei. Am mai mulţi supuşi decît regele şi mai multă putere decît episcopul.

— Știi să dai și în cărți?

— Păi asta mi-e meseria.

— Atunci spune-mi și mie viitorul. Uite îți dau cărțile mamei; ea era foarte pricepută.

— Știu, cum să nu știu, dragă prințișorule. Am cunoscut-o bine pe maică-ta, ea a fost cea mai de seamă dintre noi. Ce bucurie mi-ai făcut aducînd cu tine cărțile ei! Căci astea sînt cu adevărat cărți. Curăță masa Szaffi! Hai să-ți ghicesc prima oară norocul din cărțile mamei tale.

Cafrinka sărută fiecare carte înainte de a le pune pe masă, iar după ce le privi întinse bătu din palme:

— Ei, chiar că ești foarte norocos, prințișorul meu! În scurtă vreme te vei căsători. În noaptea nunții micuța ta nevastă va visa ceva; tu pune-o să-ți povestească căci visul se va împlini, iar tu vei deveni tot atît de bogat ca și taică-tău, ba mai mult, de două ori mai bogat. Vei fi un domn vestit.

Un noroc mai mare nici nu-și putea dori Jónás. Păi și mama lui îi ghicise nu o dată în cărți că va deveni un om bogat, dar atît de bine nu o brodise nici ea: „ceea ce micuța ta nevastă va visa în noaptea nunții!“

— Dar unde o fi acea micuță nevastă?

— E timpul să ne culcăm — zise Cafrinka. — Este tîrziu. Astăzi n-are rost să te duci în castelul tău. N-ai găsi acolo decît șobolani, n-ai nici măcar o mînă de paie pe care să te culci. Rămîi aici la mine și-ți fac un culcuș bun: ai să dormi lîngă fata mea.

La auzul acestor cuvinte inima lui Jónás începu să bată nebunește. Nu că s-ar fi speriat prea tare, dar totuși... Se gîndi: „ia uite, țiganca asta bătrînă vrea zor-nevoie să-mi și dea acum, îndată, pe fiică-sa de

nevastă". Căci era prea cinstit pentru a se gîndi la altceva.

Dar vrăjitoarea citea pe faţa lui totul ca într-o carte deschisă. Începu să rîdă.

— Mai, mai că te-apucă plînsul de speriat ce eşti prinţişorul meu, numai că nu va fi aşa cum crezi tu; Szaffi va dormi înăuntru, în cuptor, iar tu deasupra, deci cu peretele cuptorului între voi. Căci vezi şi tu, casa asta are atît de multă igrasie încît singurul loc uscat din ea este cuptorul pe care îl încălzim în fiecare zi. Tu dormi deasupra, Szaffi dedesubt, dar tu să te întorci cu picioarele spre spatele cuptorului, căci dacă doi oameni dorm exact unul deasupra altuia, chiar dacă e un perete la mijloc, nici unul nu va putea dormi bine toată noaptea.

După asta o puse pe fată să-şi spună în genunchi rugăciunea de seară, o puse să spună şi „Tatăl nostru" — şi nu invers, adică de la coadă la cap, — şi nu uita nici versetul „şi ne izbăveşte de cel rău", încît Jónás îşi putu da seama liniştit că fata nu-i încă vrăjitoare. Mai mult, chiar maică-sa i-a legat la gît panglica roşie care apără fetele de duhuri rele.

Între timp pisica neagră intră şi ea în odaie şi Jónás putu să constate că acelaşi nume; Szaffi, îl purtau şi fata şi pisica.

Apoi se culcă şi el pe aşternutul călduţ de pe cuptor, unde se simţi mai bine decît într-un pat moale, şi încetul cu încetul adormi. În somn i se păru că fata aceea care doarme lîngă el şi de care îl desparte doar zidul gros de un deget murmură nişte cîntece vrăjite al căror vers şi melodie erau pline de dulceaţă. Cînd se trezi uitase versurile, dar melodia îi răsuna mereu în ureche.

FATA DE MĂRITAT

A doua zi dis-de-dimineaţă domnişorul Jónás îşi căută calul. Nu era greu de găsit; păştea prin curtea castelului. Calul ăsta nu ştia nici de ovăz, nici de grajd, nici nu trebuia păzit; nu departe de el zăcea ucis un lup. Jónás bătu prietenos calul pe spate, îi puse zăbala, îi strînse chingile, apoi încălecă şi porni încotro vedea pămînt uscat.

Drumuri sau poteci nu erau nicăieri.

Porni să-şi caute nevastă. Aşa se făcea în acele vremuri bune. Pe atunci fetele nu se adunau prin sălile de bal pentru ca flăcăul de însurat să poată alege dintre ele. Tînărul trebuia să colinde drumurile ţării în lung şi-n lat, să treacă de la un castel la altul, neascunzînd defel de ce bate drumurile. Unde se ştergea scaunul înainte de a fi poftit să se aşeze, acolo îşi putea da seama că este binevenit; unde se pregătea păsat pentru prînz, ştia că poate să-şi ia catrafusele şi să-şi continue drumul. Despre fata de măritat peste tot se spunea că e „de vînzare".

Pustiu satul cît de mare
Han pentru drumeţi nu are
Doar o fată de vînzare.

Jónás văzu în depărtare un turn şi se-ndreptă într-acolo. Nimeri mai întîi într-un păpuriş, în care se afundă curajos. După o bucată bună de drum auzi nişte detunături de armă. „Cine cutează oare să tragă cu arma pe moşia mea?" Dădu bice calului. Ce să vezi? O întreagă ceată de vînători trăgea nestingherită din bărci în raţele sălbatice din păpuriş. În prima barcă un ofiţer în uniformă înzorzonată dădea porunci în nemţeşte. Domnişorul Jónás nu stătu prea mult pe gînduri, sări cu calul în apa adîncă şi înotă pînă la barca ofiţerului.

— Kassamadiner! Cine eşti, domnule?

— Eu sînt generalul baron Feuerstein, la dispoziţia dumneavoastră — zise ofiţerul — cu cine am onoarea?

— Iar eu sînt Botsinkay Jónás de Botsinka. Cine v-a permis să vînaţi pe moşia mea?

— Hahaha! — rîse grupul de vînători.

— Păi nici măcar n-am ştiut că mlaştina asta e proprietatea cuiva — răspunse ofiţerul.

— Acesta e domeniul meu nobiliar şi nu permit să se vîneze aici. Daţi-mi armele!

— Cu-u-um?

— Aşa, bine. Te-am prins şi te amendez, domnule! Dacă nu-mi dai arma cu frumosul îţi răstorn luntrea cît ai zice peşte.

Nu era o glumă deşi situaţia era mai curînd amuzantă. Domnul ofiţer preferă să rîdă în loc să se enerveze şi îi întinse frumoasa sa armă cu ţeavă dublă ciudatului cavaler, care, ridicînd capătul luntrei mai-mai că n-o răsturnase.

(Domnişorul Jónás auzise de la mama lui despre o împrejurare asemănătoare, cînd taică-său arestase pe

boierul vecin cu toată suita, prinzîndu-l la braconaj pe moşia sa; crezu deci că şi el trebuie să procedeze la fel.)

— Doar n-ai să arestezi tot grupul nostru? — întrebă generalul vînător.

— Ehei! De-aş avea în castelul meu vreo sută de paturi pentru oaspeţi şi vreo sută de butoaie de vin în pivniţa mea, cum avusese tata, nu v-aş da drumul domnilor decît peste două săptămîni.

— Ah! Dar e un brav flăcăul ăsta! — zise generalul însoţitorilor săi. — Nobile cavaler Botsinkay de Botsinka hai să fim prieteni şi vecini buni; şi eu stau nu departe de aici; onorează-mă acum cu o vizită la castelul meu.

— Asta o pot face.

— Atunci hai să ne tutuim! Arma mea ţi-o las ca amintire. Grupul de vînători se îndreptă cu pradă cu tot spre malul bălţii, acolo se urcă în căruţe trase de patru cai. Domnişorul Jónás îi însoţi călare. Merseră în galop pînă cînd dădură de o mare întindere nisipoasă, unde nu mai puteau înainta decît la pas. Aşa încît cei doi vecini avură vreme să se cunoască. Generalul Feuerstein era — după cum putu să-şi dea seama domnişorul Jónás — un cavaler chipeş, care, deşi nu împlinise încă patruzeci de ani, îşi dobîndise rangul prin vitejia sa. Avea o alură bărbătească şi era un om de spirit, căruia îi plăceau glumele, ceea ce îl făcea şi mai simpatic. Vorbea în maghiară, turcă, croată, gîndind că una trebuia să fie limba maternă a lui Jónás.

În schimb, generalul află în domnişul Jónás fiinţa cea mai simplă a universului, un necioplit care nici măcar în vis n-a ştiut vreodată ceva despre viaţa nobi-

limii, şi deci pe socoteala lui se va putea petrece de minune.

Jónás chiar de la început spuse deschis că el este în căutarea unei fete pe care s-o ia în căsătorie, pentru că o ţigancă bătrînă i-a prezis că visul nevestei sale în noaptea nunţii îi va aduce mult noroc: de care, între altele fie zis, chiar are nevoie urgent.

— Ia spune-mi, te rog, tu n-ai vreo fiică de măritat?

Baroul Feuerstein rîse cu poftă.

— N-am, prietene. M-am însurat abia anul trecut.

Hm! — îşi zise domnişorul Jónás — Deci nevastă tinerică la casa omului.

Dar nu puse întrebări despre ea. Ştia că marii domni din Turcia nu suportă să vorbească cineva despre nevestele lor. În sinea lui îşi închipui însă cît trebuie să fie de frumoasă o cadînă pe care un asemenea bimpaşă a ales-o dintre mii!

— Eu n-am fată de măritat iubite prietene, dar vecinul meu, castelanul din Sugovitz are o domnişoară tocmai potrivită pentru tine, o adevărată Diană!

— E frumoasă?

— Ca o zînă. Înăltuţă, subţirică, mîndră ca un ghepard.

— Ah! Şi ochii ei sînt tot atît de frumoşi ca ai ghepardului?

— De mii de ori mai frumoşi. Sprîncenele ei negre aproape că se îmbină una cu alta.

— Ah, ce frumoase ar fi dacă ar fi îmbinate de-a binelea!

— Buzele ei, roşii ca o cireaşă coaptă!

— Ah! Ca o cireaşă coaptă!

— Apoi, tatăl ei e putred de bogat, iar ea e singurul lui copil.

— Ce e tăică-său?

— Eh, ce să-i faci, bătrînul Lonciar nu-i un nobil de viţă prea aleasă. A fost negustor de porci, dar acum este moşier.

Domnişorul Jónás cam strîmbă din nas la această descoperire. Căci omul uită uşor că el însuşi a fost măscărici şi chelner la cafenea, dar că strămoşii lui fuseseră cu toţii nobili pînă la a şaptea spiţă asta nu uită niciodată.

— Ei, o să mai vedem.

Grupul de vînători ajunse la castelul baronului şi merseră cu toţii să dea onorurile cuvenite baronesei. Şi, pentru această ocazie, domnişorul Jónás scuipîndu-şi în palme îşi netezi cu grijă părul.

Dar mai-mai să se facă stană de piatră de mirare cînd o văzu pe baroneasa cu care se căsătorise abia anul trecut chipeşul său vecin. Nu aşa şi-o închipuise.

Pe cît era de măruntă doamna, pe atît era de grasă. Pentru nimic în lume n-ar fi reuşit să-şi împreune mîinile în faţă, iar la obraz era tot atît de durdulie, nu puteai nici măcar să-ţi închipui că are gît; nasul şi ochii de-abia i se zăreau din rotunjimile feţei. Cînd mergea părea că se rostogoleşte ca o bilă.

— Uf, amice! — zise domnişorul Jónás baronului grozav de bogată trebuie să fie nevasta asta a ta, nu-i aşa?

Cei care-l auziră rîseră cu poftă. Remarca deplasată ajunse şi la urechile gazdei; rîse şi ea cu poftă, mai ales după ce soţul i-l prezentă pe noul vecin şi-i povesti despre el că vrea să se însoare şi caută pentru aceasta o fată prin împrejurimi.

Baroneasa îl așează pe Jónás la masă lîngă ea. Era o femeie foarte spirituală și cuvintele îi erau ca niște săgeți ascuțite. Vorbea cu cei din jurul ei în germană și în franceză, făcînd observații usturătoare la adresa ciudatului flăcău. Nici nu-și putea închipui că acesta înțelegea totul: fusese doar tălmaci la Istambul. Dar cu el baroneasa vorbea doar în limba croată.

La un moment dat i-a spus:

— Dumneata să ai grijă acum cînd umbli să te însori. Dacă vrei o nevastă bogată alege-ți mai degrabă o statuetă chinezească, așa ca mine, decît o zînă mlădioasă, pentru că statueta chinezească nu ți se va fura niciodată, dar o fermecătoare Diană curînd îți va așeza pe frunte acea coroană cu care îl dăruise pe Acteon.

Ce știa Jónás cine a fost acel Acteon? Nici nu înțelesese de ce rîd toți cu atîta poftă. Și nici nu avusese intenția să spună vreo grosolănie. Observă numai cu înțelepciunea sa înnăscută:

— Dar, doamnă baroană, părintele meu adoptiv, care era jongleur, avea o menajerie; acolo se afla o femeie grasă care întrecea de patru ori pe excelența voastră. Jur pe Allah că pînă și pe ea ne-au furat-o într-o noapte.

Azi pentru o asemenea grosolănie ai fi dat afară, dar pe atunci era socotită o glumă bună: mult mai apreciat era un om care nu se lăsa luat în rîs, ci trecea el însuși la atac.

Apoi, bărbații rămaseră între ei pentru a petrece, la început, mai ales, pe seama lui Jónás, dar, mai tîrziu, cînd trecură la jocul de cărți, își plătiră cu vîrf și îndesat această distracție. Căci domnișorul Jónás nu le mărturisise cît de bine îl învățase părintele lui

adoptiv această artă de importanţă capitală: în măsluirea cărţilor Jónás era de neîntrecut. Domnii îşi spuneau: „prost să fii, noroc să ai", dar nu puteau surprinde nici o înşelătorie.

Petrecerea l-a ajutat să-şi mai rotunjească punga care ajunsese chiar goală-goluţă. Apoi, tot înţelepciunea sa cea din naştere îl făcu pe Jónás să-şi ia tălpăşiţa de acolo, din timp, cu banii cîştigaţi, luîndu-şi rămas bun doar de la poartă. N-a mai aşteptat ca domnii, trezindu-se pe la orele unsprezece, să strige după săpun şi apă caldă pentru ras, ci încă din zori, cînd începuseră să cînte mierlele în grădină, îşi trase de îndată cizmele, coborî la grajd, puse şaua pe cal, şi fără să dea cuiva vreun bacşiş, dus a fost.

La capătul satului întrebă pe un porcar unde este castelul Sugovitz. Porcarul îi spuse să meargă tot pe urmele porcilor că aşa nu va greşi drumul. Poate să se ia şi după miros, căci nimic nu întrece duhoarea porcilor.

Pe la ora prînzului Jónás sosi la Sugovitz şi intră în curtea castelului domnului Lonciar.

Şi acest castel părăsit ajunsese o ruină, iar noul stăpîn neobişnuit încă cu viaţa de mare domn nu-l refăcuse deocamdată decît în parte: o aripă a castelului era nelocuită — se vedea după murdăria ferestrelor prăfuite —, în schimb, în cealaltă aripă, ferestrele, toate din sticlă colorată, străluceau.

Domnul Lonciar era în sala cea mare cu prietenii săi cînd noul oaspete fu introdus. Erau tocmai pe cale să-şi termine cina.

(N-am uitat că mai sus spuneam că domnişorul Jónás sosise pe la ora prînzului şi totuşi nu-i nici o

greşeală — aceasta era cina începută aseară şi care se termina de-abia azi. Apoi se vor aşeza la masa de prînz, pe care o vor sfîrşi cam pe la miezul nopţii.)

Oaspeţii erau cu toţii boieri croaţi. Făceau parte din cele treizeci de mii de familii pe care le adusese cu el din Croaţia patriarhul Arsene Cernovicz, în timpul ultimei campanii otomane.

Nu era nici unul beat. Căci nu este beţiv cel care bea mult, ci acela pe care îl covîrşeşte băutura.

— Ei, băiete! — strigă domnul Lonciar către oaspetele nou venit, pe care vreo şase cîini de vînătoare îl petreceau de-a lungul sălii cu lătrături infernale —, la mine ai venit sau la fiica mea?

— La fiica ta.

— Atunci cară-te, lua-te-ar naiba, la ea în odaie. Numai să nu-ţi pară rău.

Domnul Lonciar era destul de sincer cînd i-a spus de la început peţitorului să aibă grijă dacă vrea să se apropie de fiica lui.

Căci ciudată fiinţă era domnişoara Arsena! (Pînă şi numele ei era o ciudăţenie, pentru că „arsen" pe greceşte înseamnă „bărbat"; şi pe lîngă asta e rădăcina cuvîntului „arsenic".)

Mai întîi că era înconjurată de tot felul de animale de-a dreptul nesuferite pentru oaspeţi. Avea un cîine mare, care obişnuia să „glumească" punînd labele pe umărul omului, privindu-l aşa în ochi cu limba scoasă. În timp ce oaspetele se străduia să scape de sub apăsarea acestor labe, în spatele lui apărea tiptil un cotoi sălbatic care începea să socotească cu ghiarele pe picioarele omului înălţimea straturilor de zăpadă ale iernii viitoare. Şi pentru ca ofensiva să fie completă

pe umărul lui se așeza un diavol pestriț, o pasăre afurisită, cu ciocul întors, care vorbea omenește și care îi țipa în ureche asurzindu-l, iar dacă toate acestea nu-i erau de ajuns, îl trăgea și de perciuni.

Și vai de tînărul care ar fi murmurat măcar la toate acestea, frumoasa domnișoară Arsena ar fi rîs de el fără milă.

Îi stătea bine să rîdă, toată ființa ei era parcă făcută numai pentru asta: sprîncenele șerpuite, ochii asemeni unor diamante negre, părul buclat, buzele groase, gropițele din obraji, toate rîdeau parcă în același timp. Știa ea foarte bine acest lucru, tocmai de aceea căuta să-și rîdă de pețitorii ei.

Dar domnișorul Jónás chiar de la început, își dovedi priceperea cu aceste animale. Crescuse pe lîngă menajerii și învățase să țină sub ascultare lupul, hiena, chiar și șarpele. La primul său cuvînt cîinele, cotoiul și papagalul deveniră mielușei; unul s-a culcat la picioarele lui, celălalt în brațele lui, al treilea pe umărul lui, adormind de îndată, și rămînînd așa liniștiți, pînă vor primi poruncă să se trezească.

Arsena stătea turcește pe o sofa, cu picioarele adunate, lăsînd să i se vadă doar papucii brodați cu perle și rubine; pe cap avea o coroană bătută cu bani de aur; pieptul îi era împodobit cu șapte salbe de galbeni.

Își primi oaspetele cu multă bunăvoință, și, după ce acesta își spuse numele, îl așeză în fața ei pe o perniță de piele brodată și porunci unei slujnice să aducă de îndată delicatesele. Așa-i obiceiul la croați, se servesc întîi delicatesele. Numai că, domnișoara Arsena avea gusturi cam ciudate. Ceea ce se adusese într-un vas mare de argint acoperit, nu era altceva decît o mulțime de cărăbuși vii.

Săltă capacul vasului, scoase pe dată un gîndac din aceştia pomeniţi adesea de popor în poveştile sale, îi rupse capul şi începu să-l ronţăie cu o deosebită plăcere:

— Este mîncarea mea preferată, serveşte şi dumneata, domnule Botsinkay!

În asemenea situaţii oaspetelui îi vine rău, îl trec frigurile şi se înverzeşte de scîrbă; dar domnişorul Jónás luă cu plăcere un pumn întreg şi începu să înfulece cu poftă bomboanele vii.

Arsena fu surprinsă.

— Şi dumitale îţi plac cărăbuşii?

— Sînt foarte buni! Dar domnişoară să gustaţi măcar o dată lăcustele! Acelea chiar că sînt formidabile!

Şi îi vorbi apoi despre tot felul de gîndaci, insecte şi larve dintre cele mai scîrboase, pe care le consumă ca delicatese popoarele din părţile Asiei şi Africii, încît, pînă la urmă, chiar domnişoara îl rugă să contenească: s-a săturat de ele. Mai degrabă să bea ceva împreună.

Iar băutura, care în alte părţi se servea la gheaţă, aici a fost servită clocotind într-un castron de argint pus pe jăratic. Domnişoara luă cu un polonic licoarea fierbinte şi turnă oaspetelui în cupă: „poftească şi bea!“ — Şi pe deasupra băutura fu „întărită“ turnîndu-se cu nemiluita piper, încît unui cu o inimă mai slabă şi-ar fi dat duhul dintr-o singură înghiţitură.

Dar domnişorul Jónás o sorbea cu multă plăcere.

— Grozavă băutură!

Şi ca să-i simtă şi mai bine gustul luă cu mîna puţin jăratic de sub castron şi îl înghiţi.

Domnişoara Arsena începu să-şi dea seama că de data asta şi-a găsit naşul.

Întreaga masă se compunea din asemenea feluri ciudate: ardei roşii umpluţi cu sîmburi de migdale amare, stafide şi smochine ce înotau într-o tavă cu spirt în flăcări, şi care trebuiau mîncate aşa, arzînde. La sfîrşit, cînd se aduse cafeaua neagră, în care se fierseseră şi nişte ierburi amare, domnişorul Jónás spuse că ar avea poftă şi de un pic de arsenic pe care să-l pună în cafea, cinstind astfel numele gazdei.

După acest „ospăţ" fură aduse şi cărţile, iar domnişoara Arsena îl provocă pe Jónás la o mică partidă.

El să nu primească? Au jucat pe aur. Domnişorul Jónás ţinea banca şi o lăsă pe Arsena să cîştige cîteva jocuri unul după altul. Credea că aşa îi va intra mai uşor în voie. Apoi domnişoara ţinu banca. Jónás observă că Arsena este destul de pricepută în măsluirea cărţilor. Dar treacă şi asta de la el, odată ce vroia să-i intre în voie. Însă domnişoara după ce cîştigă măsluind, o partidă după alta, începu, rîzînd, să-şi bată joc de victima ei.

Ei, lasă! — îşi zise atunci domnişorul Jónás — vrei să vezi cine ştie să măsluiască mai bine?!

După cîteva jocuri Jónás goli toată banca.

Domnişoara Arsena supărată foc încercă să forţeze norocul, dar îşi pierdu pe rînd toţi banii. Se avîntă în joc şi mai aprinsă. Îşi scoase de la gît salba cu şapte rînduri de galbeni şi o puse drept mizã. O pierdu şi pe aceasta. În zadar folosi toată priceperea ei de a trişa, Jónás era un maestru şi mai şi. În cele din urmă îşi puse drept mizã şi cununa ei de fată: Jónás o cîştigă. Avea în faţa lui o grămadă întreagă de galbeni. Atunci Arsena, roşie la faţă, strigă:

— Mizez totul! — şi îşi scoase un papuc bătut cu nestemate, aruncîndu-l pe masă.

— Primesc! — zise domnişorul Jónás, apoi privi zîmbind şăgalnic fata, în timp ce făcea cărţile: zîmbea în aşa fel, încît Arsena să înţeleagă că o va lăsa să cîştige. Domnişoara îşi recîştigă astfel tot ce pierduse. Jónás îi împinse în faţă toată grămada de aur, dar nu mai înainte de a săruta papucul. Arsena însă îl lovi cu el peste mînă: „cum ai cutezat să-l săruţi, dacă nu-i al dumitale!"

A fost totuşi atît de binevoitoare încît l-a aşezat lîngă ea, pe aceeaşi sofa.

Ceru apoi narghilelele şi începură să pufăie amîndoi stînd faţă-n faţă cu capul sprijinit în perne şi întrecîndu-se în a scoate rotocoale de fum cît mai frumoase.

Şi în tot acest timp domnişoara Arsena nu mai conteni cu povestiri dintre cele mai fioroase, cu stafii şi cu ucigaşi, grozav de potrivite pentru a-i strica cuiva somnul liniştit. Domnişorul Jónás chiar credea în existenţa stafiilor şi a vrăjitoarelor.

Apoi, în timp ce se lăsa amurgul, domnişoara Arsena îi povesti oaspetelui ei, şoptindu-i în taină la ureche întîmplări şi mai înfricoşătoare, iar cînd în încăpere se făcu întuneric beznă, îi mărturisi că acest castel în care locuieşte este un loc blestemat, bîntuit de o mulţime de stafii. Prin camere rătăceşte fosta domniţă a castelului, care murise chiar în ziua nunţii, şi ori de cîte ori vine în castel un peţitor, ea apare însoţită de nişte zgomote drăceşti, se apropie de patul lui, îi suflă deasupra capului şi tînărul se trezeşte dimineaţa cu părul albit. Tocmai din această cauză oaspeţii bărbaţi din castel nu se duc noaptea în camerele

lor, ci petrec cu toţi împreună în marea sală de primire, culcîndu-se abia după cel de-al treilea cîntat al cocoşilor.

Bineînţeles, este vorba de acei domni care vin în peţit.

— Eu tocmai pentru asta am venit — zise domnişorul Jónás —. Dar între cei care petrec nu mă duc, căci nu-s învăţat cu băutura. Aşa că oi dormi acolo unde se plimbă stafia aceea frumoasă.

— Poate că dumneata nici nu crezi că stafia sălăşluieşte aici în castel?

— Ba cred, cred asta, numai că eu ştiu cum trebuie să stau de vorbă cu ea!

— Cum anume? Spune-mi, te rog, şi mie.

— De-a-ndărătelea.

— De-a-ndărătelea? Cum de-a-ndărătelea!

— Nu ştiu să-ţi explic mai bine. Dar de-a-ndărătelea! Apropiindu-se miezul nopţii Jónás se duse în camera cea mare, unde îi fusese aşternut patul.

Sabia şi puşca lui (pe care o primise de la baronul Feuerstein) erau aşezate lîngă pat.

Cînd ceasul bătu miezul nopţii îl treziră nişte zgomote infernale: ţipete, behăituri, lătrături, rîsete drăceşti.

Îşi luă repede puşca, dar băgă de seamă că ţeava era înfundată cu smoală; dădu atunci să-şi scoată sabia din teacă, dar ca vrăjită sabia nu ieşea.

Auzi apoi o larmă de parcă roţi invizibile se rostogoleau, zornăiau lanţuri şi nenumărate pisici potcovite tropoteau alergînd care încotro prin încăpere.

După ce se terminară şi acestea se auzi un vaiet înfricoşător, uşa se deschise şi prin întuneric se zări o lumină palidă, misterioasă. Domnişorul Jónás văzu apropiindu-se de patul său silueta unei femei îmbrăcată într-o rochie lungă albă, avînd pe cap o cunună şi un văl de mireasă. De gît îi atîrna un lanţ subţire de argint, avînd la capăt o piatră fosforescentă: de aici se răspîndea lumina aceea stranie.

Domnişorul Jónás ştia prea bine că într-o asemenea situaţie un bărbat cu inimă tare şi neînfricoşat de teribila apariţie s-ar putea duce curajos la ea să-i ridice vălul. S-ar găsi însă faţă în faţă cu un craniu care l-ar înspăimînta atît de mult, încît ar rămîne ţeapăn, ţintuit locului. Atîta lucru ştia şi el despre lumea duhurilor. Dar învăţase de la regretata sa mamă cum să stai de vorbă cu o stafie.

Trebuie să te apropii de ea, dar de-a-ndărătelea: nu cu tălpile, ci cu palmele pe pămînt şi cu capul în jos. Nu oricine poate face aşa ceva, dar domnişorul Jónás din asta trăise, doar, atîta vreme.

Făcu îndată un salt şi, cu tălpile înspre tavan, începu să se apropie de stafie mergînd în mîini.

Sufletul rătăcitor nu se aşteptase la o asemenea primire. Cînd văzu plutind în aer călcîiele unui muritor se fîstîci de tot şi nu se mai urni din loc. În schimb domnişorul Jónás, cum stătea cu capul în jos zări papucii care ieşeau de sub rochia lungă a stafiei: îi era cunoscută broderia lor cu perle şi pietre preţioase.

— Hm! Papucii ăştia parcă i-am mai văzut.

Spunîndu-şi aceasta şi apucă brusc unul, scoţîndu-l de pe piciorul stafiei, apoi făcu un salt, căzînd de astă dată în picioare.

Sufletul rătăcitor ţipă speriat şi întorcîndu-se o luă la fugă într-un singur papuc; alergă aşa prin camere trîntind toate uşile în urmă-i.

Domnişorul Jónás mulţumi în gînd mamei sale pentru învăţăturile înţelepte pe care i le lăsase.

În ziua următoare se trezi dis-de-dimineaţă şi coborî să se plimbe în grădina castelului. Domnişoara Arsena era deja acolo. Culegea flori şi făcea buchete.

— Pentru cine sînt buchetele astea frumoase?

— Pentru dumneata.

Se schimbase cu totul domnişoara. Era cuminte şi smerită de mai-mai să n-o recunoască domnişorul Jónás.

— Astă-noapte m-a vizitat stafia castelului.

— Ştiu.

— Mi-a lăsat chiar unul din papucii ei.

— Bine a făcut.

— Acum am de gînd să mă prezint la domnul Lonciar ca să-i fac o propunere: vreau să scap castelul de stafia asta înspăimîntătoare.

— Aşa să faci.

— Dar nu pot face asta decît dacă frumoasa domnişoară Arsena e de acord cu dorinţa mea.

— De asta poţi să fii sigur.

— Ei, aşadar, îndată ce domnul Lonciar se va trezi mă înfăţişez cu propunerea mea.

Pînă atunci domnişoara Arsena l-a invitat la ea pentru micul dejun.

De astă dată însă au fost puse pe masă numai mîncăruri obişnuite ca la orice casă: gustări din carne de porc, lapte proaspăt, suc de vişine şi vin de mere.

— Păi azi nu mîncăm cărăbuşi?

— N-a fost decît o glumă, ca să-ţi aflu tăria inimii. Te rog să mă ierţi.

Domnişoara Arsena devenise dintr-o dată o fetişcană blîndă. Pînă şi sălbăticiunile de ieri dispăruseră de lîngă ea; în cameră nu se aflau decît cîţiva porumbei, pe care Jónás dintr-o privire îi recunoscu ca fiind de cei călători, cu trupul alb şi cap negru. Cîte unul se aşeza pe umărul fetei, iar ea îl mîngîia.

Apoi începu să discute cu Jónás lucruri serioase. Îi explică pe larg din ce cauză cea mai mare parte din moşia lui se află sub ape. Îi spuse şi ce ar putea să facă pentru a redobîndi aceste pămînturi, reconstruind întăriturile distruse. Îl sfătui să discute şi să se înţeleagă şi în privinţa moşiei cu tatăl ei, care era tocmai vecinul de sus, cel ce dăduse liber apelor peste pămîntul lui Jónás. Domnişorul Jónás înţelese astfel că Arsena vrea să-i fie soţie şi că ar fi o soţie minunată.

Aştepta cu nerăbdare ceasul cînd domnul Lonciar trezindu-se va putea sta de vorbă cu el; fireşte că pentru domnul Lonciar această oră era pe la prînz.

Numai că domnul Lonciar după ce se trezeşte nu stă de vorbă cu nimeni înainte de a-şi fuma luleaua; trage tot timpul cu sîrg din ea nu cumva să se stingă. Nu scoate nici măcar un cuvînt. De-abia într-un tîrziu îi răspunde peţitorului.

— Ei, băiete, înainte de a discuta trebuie să ne rugăm!

În limbajul domnului Lonciar „rugăciune" înseamnă golirea unui clondir de palincă.

În zadar se eschivă domnişorul Jónás că el s-a rugat pe ziua de azi, şi, că, dealtfel, potrivit religiei sale, el nu se „roagă" astfel, nu află îndurare! Trebui să bea.

Apoi, după ce goleşte primul pahar, pe al doilea trebuie să-l bea pentru prietenie, un altul pentru frăţie, apoi urmează sărutările frăţeşti şi în zadar protestează domnişorul Jónás că lui nu-i plac sărutările unui bărbat, că el vrea fata nu pe tatăl ei! Fie, atunci să bea pentru frumoasa fată! Dacă nu bei tot paharul, ţi-l toarnă sub guler sau te botează cu el. Apoi, cu siguranţă, urmează cîntecul ştiut:

„Uneori românul zice sănătate!"

Iar cîntecul acesta n-are nici mai mult nici mai puţin de şaptezeci şi două de versuri.

Nu se putea schimba cu bătrînul nici măcar o singură vorbă serioasă, dar mi-te să-l întrebi „îmi dai fata?"

— Să rămîi aici pînă la lăsata secului, îl sfătui Arsena. (Ajunseseră de-acum apropiaţi, încît se tutuiau.) Bătrînul va trebui atunci să ţină post o săptămînă întreagă.

Deci rămase acolo aşteptînd lăsata secului. N-avea de ce să se plîngă de această aşteptare: toată ziua şi-o petrecea cu aleasa inimii care se arăta foarte drăgăstoasă întorcîndu-i îmbrăţişările şi oftînd de dor împreună cu el. Un singur lucru nu-i permitea: să o sărute, amînîndu-l de fiecare dată pe a doua zi.

În sfîrşit veniră şi mult aşteptatele zile ale postului cînd toţi oaspeţii domnului Lonciar se împrăştiară pe la casele lor, iar la castel nu se mai mînca altceva decît fasole cu ulei şi ouă răscoapte. Aşa că venerabilul tată se trezise de-a binelea.

Numai că în zile ca acestea era foarte morocănos. Nu-i mai intra nimeni în voie. Asculta cam nerăbdător

pînă cînd Jónás îşi termină cererea în căsătorie, înghiţînd între timp în sec ca un peşte pe uscat. Apoi, cînd în sfîrşit, înţelese despre ce e vorba şi că fata şi-a dat şi ea consimţămîntul, îi spuse strîmbîndu-se:

— Fie şi aşa! Nu-mi pasă! Un şmecher sau altul, tot una. De tine măcar îmi place că ai o mutră de ţigan simpatic. N-am ce face, ia fata, leagă-ţi un bolovan de gît şi sări în Bega, ce-mi pasă! Odată şi odată o să-ţi blestemi tu zilele şi o să vrei să mi-o dai îndărăt. Dar ţi-o dau de nevastă cu o singură condiţie: dacă te faci baron.

— Ba-a-a-ron? — se bîlbîi domnişorul Jónás. Păi cum să mă fac eu baron?

— Asta-i treaba ta. Titlul de baron se împarte azi cu nemiluita. Fă-ţi rost şi tu de un titlu de ăsta. Dacă un Beleznay s-a putut face grof şi un Grassalkovics — prinţ, un Botsinkay de ce n-ar putea să se facă baron? Încearcă! Dar eu fata nu mi-o dau decît după un baron! Schimbă-ţi pielea!

— Mi-aş schimba-o eu, zău, cu plăcere, numai de-aş şti cum să-mi lepăd penele de cioară îmbrăcînd apoi pene de păun.

— Ah, netotule! — păi nici atîta nu pricepi? Bani ai?

— Bani? — întrebă încurcat domnişorul Jónás. La aceasta nu se aşteptase.

— Bani mulţi! Doar n-oi fi un terchea-berchea? Că, doar, de vrei să iei fata unui Lonciar n-oi fi studentul cerşetor? Ce-a fost tătîne-tău?

— Ce-a fost taică-meu? — se aprinse domnişorul Jónás la auzul acestor cuvinte, simţind cum se trezea în el mîndria nemeşească. — A fost un domn! Mare şi

nobil! A fost boier neam de neamul lui pînă la a şaptezeci şi şaptea spiţă.

— Ei, atunci desigur ţi-a lăsat şi ceva avere.

— Cum să nu fi lăsat? La noi oaspeţii mîncau din farfurii de argint şi cu linguri de aur! Iar după-masă fiecare putea să-şi ia tacîmul cu care mîncase, aşa era datina.

— Dar o mai fi rămas totuşi ceva?

— Ceva? O pivniţă plină cu aur, alta plină cu argint, a treia plină cu nestemate! Butoaie întregi! Butoaie pline cu bani, bani nenumăraţi, cîntăriţi cu maja! Eu să n-am?

În timp ce nu mai prididea lăudîndu-se domnişorul Jónás nici nu observă că oaspeţii se adunaseră din nou cu încetul, aşezîndu-se turceşte pe rogojinile pestriţe de pe lîngă pereţi, aprinzîndu-şi lulelele şi amuzîndu-se din plin pe seama minciunilor nemaipomenite pe care el le turna.

La un moment dat însă unul dintre oaspeţi împinse înainte un băieţel de ţăran, cam prostuţ după cum îl arăta chipul, şi îl încurajă să se apropie de domnul peţitor, care îşi luase între timp avînt. Băieţelul prinse curaj şi îndrăzni să se strecoare lîngă Jónás tocmai în timp ce acesta făcea socoteala pocalelor de aur şi a butoaielor pline cu argint bătut pe muchie din vistieria lui şi îi zise trăgîndu-l de mînecă:

— Ia-n ascultă, bre!

Jónás aruncă o privire peste umăr spre băietanul care îi tulburase avîntul şi îşi dădu seama că l-a mai văzut undeva, deşi nu-şi mai putea aminti unde anume.

— Ce vrei, măi?

Copilul înghiţi în sec, îşi suflă nasul, apoi ghemuindu-se tot în blana de oaie de pe el, ca şi cum s-ar fi simţit astfel mai în siguranţă, prinse glas:

— Auzi dumneta ăsta! Îţi trimite vorbă popa din Botsinka; cînd îi dai înapoi cele două linguri de argint?

— Cine eşti tu bolundule? — îl repezi supărat Jónás.

Oaspeţii îl împingeau mai în faţă pe băieţandru încurajîndu-l să nu se teamă de nimic, şi nici el nu se lăsă:

— Să nu te faci că nu mă cunoşti, şi că nu m-ai văzut niciodată! În trei sate te-am căutat pînă acum, că te-ai topit cu cele două linguri de argint cu tot. Bine că te-am găsit. Dă-mi-le frumuşel îndărăt!

Domnişorul Jónás socotind nedemn de el să se ia la harţă cu un asemenea prostănac, îi făcu doar semn că poate să plece şi îi spuse:

— Du-te-napoi la domnul preot şi spune-i că n-am luat nici un fel de linguri de la dînsul; cele cu care am prînzit sînt acolo, să le caute bine şi le va găsi.

Dar copilul dădea dovadă de curaj:

— Apăi, o zis domnul preot că dumneata le-ai şterpelit!

La asemenea cuvinte răbdarea lui Jónás se spulberă: apucă din mîna domnului Lonciar apărătoarea de muşte, cu care acesta gonea obraznicele zburătoare, şi tăbărî cu ea pe băiat, care, sub loviturile dese o luă la goană pe culoar, afară în curte, îndreptîndu-se spre poartă. Domnişorul Jónás îl tot mîngîia pe spinare, iar după el se luară, agăţîndu-i-se de picioare, toţi cîinii curţii.

Tot peţitul lui se dusese pe apa sîmbetei.

Un singur lucru era clar, dacă vrea să ia fata, trebuie mai întîi să-şi facă rost de un titlu de baron.

Cu acest răspuns se înapoie la fată pleoştit, ca un cîine bătut, şi îi povesti că bătrînul nu se împotriveşte căsătoriei lor, dar pune asemenea condiţii, încît nici la calendele greceşti nu se vor putea căsători. Scandalul cu băiatul şi cu lingurile de argint nici nu-l mai pomeni.

— Hai să născocim ceva, spuse Arsena. N-ai vreo cunoştinţă care te-ar putea prezenta la curte?

— Cunoştinţă? — se străduia Jónás să-şi amintească, gîndindu-se cine ar putea să fie. Preotul din Botsinka?— ăla nu-i potrivit pentru aşa ceva. Cafrinka — bătrîna ţigancă? Nici cu ea n-ar avea şanse. Am găsit! — Ăla, Feuerstein. Cu el mi-s prieten. Voi încerca.

Nici nu spuse mai mult, îşi luă frumos rămas bun de la Arsena, puse să i se aducă calul şi o porni în lume, cu o imagine foarte neclară despre felul în care trebuie vînat, fie pe cale cinstită, fie prin braconaj un titlu de baron.

Îşi îndreptă deci calul spre moşia lui Feuerstein: pe la prînz ajunse chiar la hotarul acesteia şi văzînd acolo o tarla frumoasă de trifoi, nu se putu stăpîni să nu-şi lase calul să pască puţin, iar el se aşeză jos.

Cum stătea aşa, văzu zburînd un porumbel, pe care îl vîna o gaie uriaşă. Îşi dădu seama că e un porumbel călător.

Avea el un meşteşug tainic: dacă fluiera într-un anume fel, sîsiit, într-o clipă porumbelul dîndu-se peste cap îi cădea drept în braţe. Mulţi porumbei prinsese el astfel cînd era mic.

Reuşi şi de astă dată. Porumbelul chemat veni drept pe braţul său întins, iar gaia zbură într-aiurea.

Presupunerea lui se dovedi adevărată. Porumbelul alb cu capul negru avea o scrisorică pusă sub aripă. Era adresată baronului Feuerstein.

Niciodată nu auzise Jónás că nu-i frumos să deschizi scrisorile adresate altora, mai ales dacă nu sînt sigilate. Aşa că el a deschis-o.

Dar deocamdată această indiscreţie nu-i fu de nici un folos, căci scrisoarea era scrisă în limba germană, limbă pe care Jónás n-o cunoştea. Totuşi, deoarece curiozitatea nu-i dădea pace, se gîndi la ceva: îşi scoase din desagă cele necesare scrisului şi copie pe ultima foaie a cărţii sale de rugăciuni toată scrisoarea. Va găsi el o cale să afle conţinutul ei.

Legă apoi din nou scrisoarea sub aripa porumbelului şi, sărutînd ochii strălucitori ai micuţului poştaş, îl aruncă în înaltul cerului, unde acesta cu un fîlfîit de aripi îşi luă zborul.

CELE ŞAPTE PROBE PENTRU DOBÎNDIREA TITLULUI DE BARON

După acestea domnişorul Jónás îşi reluă drumul înspre Luduş, satul bănăţean căruia nemţii îi spuneau Clarissendorf, iar turcii Maidan.

În sat veniseră nu demult colonişti aduşi din Mecklenburg, cărora guvernatorul le clădise case nou-nouţe, mobilate, cu bucătării amenajate, cămări încărcate şi grajduri pline de animale (se zice că primiseră pînă şi pisici); cînd au venit au găsit chiar şi pămînturile arate şi semănate. Tot să fi fost colonist ca aceştia!

La castelul lui Feuerstein neobişnuitul oaspete era aşteptat cu pregătiri deosebite: o formaţie de trîmbiţaşi îi anunţase sosirea, iar baroana şi baronul coborîseră pe scară pînă în pridvor, întîmpinîndu-l cu toate onorurile. Şi de data asta castelul era plin de oaspeţi onorabili: domni în uniforme strălucitoare de îţi luau ochii şi doamne în toalete somptuoase, între care numai domnişorul Jónás se distingea prin veşmintele sale ponosite peste măsură. De cînd lumea n-avusese el deodată două costume de purtare, ca să-l dezbrace pe unul şi să-l îmbrace pe celălalt; nici cămăşi nu avea măcar două, dar e drept că pe aceea singură pe care o avea o spăla în fiecare seară, iar dimineaţa o îmbrăca curată. Aşa învăţase el încă de acasă, de la maică-sa. Nu-i de mirare deci că acolo unde lăţimea gu-

lerului, felul în care se leagă şireturile ghetelor, sau felul broderiei de la vestă — de aur adevărat sau doar imitaţie —, acolo unde toate acestea constituiau subiecte de discuţii şi de observaţii maliţioase, domnişorul Jónás deveni, îmbrăcat cum era, ţinta glumelor răutăcioase, căci un domn e cu atît mai grozav cu cît poate să-şi bată joc mai mult de alţii.

Excelenţa sa doamna baroană îi oferi maliţioasă braţul, îl conduse astfel în sala de primire şi, luînd loc pe divan, îi permise chiar să se aşeze în spatele ei. Se purta ca şi cum ar fi fost favoritul ei.

În această strălucită societate se afla şi un boem vienez, un fel de prestidigitator, aşa cum găseai pe atunci pe la toate castelele nobiliare. Acestuia i se spunea Meister Pumpernickel.

De data asta era într-un costum de mag din India răsăriteană: o scufie ascuţită în vîrf şi o mantie lungă, brodată cu zodii. Cu ajutorul acestei broderii întocmea horoscoape ghicind viitorul. Şi, cum era pe atunci obiceiul acestor înşelători, amesteca cuvinte nemţeşti, franţuzeşti, româneşti, italieneşti, croate şi maghiare. Jónás le înţelese pe toate, în afară de cele nemţeşti. Meister Pumpernickel după ce le citise doamnelor pe rînd, în palmă, viitorul, fiecăreia după gustul ei, vru să onoreze în primul rînd cu arta sa pe oaspetele nou venit.

— Ah, signore Botsinkay, io prego, geruhen sie, să vă scoateţi mănuşa de pe mînă.

Mănuşă n-avusese domnişorul Jónás niciodată. Ce-i drept avea mîinile atît de arse de soare încît pielea lor putea fi luată drept mănuşi. Dar nici această înţepătură răutăcioasă nu-l încurcă deloc pe Jónás. Răspunse cu superioritate măscăriciului:

— Adevăratul nobil nu obișnuiește să-și ascundă mîinile în mănuși, căci le are întotdeauna curate!

Baroana bătu din palme cînd auzi această replică, iar ceilalți începură să rîdă.

Meister Pumpernickel urmări liniile palmei lui Jónás, apoi punîndu-și degetul pe nas începu să prezică viitorul:

— La dumneata, cher enfant va fi, una partidă bun, un fata care pe dumneata va iubește eperdument. Tantummodo este una schweres obstacle jupanul de padre nu ține nunta dumque fecior nu se face pe el baron.

Domnișorul Jónás rămase surprins. Asta totuși e vrăjitorie! De unde ar putea să știe acest ghicitor taina pe care nu o mărturisise nimănui decît Arsenei? Cum putea această taină să ajungă aici, înaintea lui?

Fire încrezătoare și deschisă, Jónás credea că trebuie să ia în serios complimentele străluciților oaspeți. Credea că toți cei de aici îi vor binele. Și au fost de ajuns cîteva întrebări puse de baron ca să-și depene povestea dragostei lui pentru frumoasa croată, mărturisind că de-acum în calea fericirii lui nu mai există nici un obstacol în afară de condiția dificilă impusă de tatăl fetei: să devină mai întîi baron. El însă nu știe ce trebuie să facă pentru aceasta. Dar nu-i nimic, tocmai de asta a și venit aici, pentru ca acei ce știu acest lucru, să-i dea sfaturile de cuviință.

— Foarte bine ai făcut, domnia ta că ai venit aici — zise baroana, făcînd semn celor din jurul său să-și păstreze o mină serioasă și să nu strice rîzînd această farsă nemaipomenită. — Noi îți sîntem cei mai buni prieteni, și, desigur, vom face totul ca să-ți cîștigi titlul de baron. E vorba într-adevăr de un cîștig, pentru

că acel care dorește să dobîndească acest titlu trebuie să treacă șapte probe în fața curții.

— Le vin eu de hac acelor probe, chiar de-ar fi ele de două ori pe atîta. — Care sînt probele alea?

— În primul rînd virtutea, în al doilea rînd credința, în al treilea rînd fidelitatea, în al patrulea rînd noblețea, în al cincilea rînd manierele, în al șaselea rînd vitejia și în al șaptelea rînd înțelepciunea.

— Eh, că scump se vînde titlul ăsta. Și pe toate trebuie să le aibă un baron?

— Toate sînt cerute de curte, și în primul rînd virtutea: aceasta este cerința principală. Nerespectarea ei aduce pedepsele cele mai grele.

— Așa și trebuie! Dar cum poate să-și probeze cineva virtutea? Că nu are, se poate dovedi, dar cum să dovedești că o ai?

— Foarte simplu! Cavalerul care dă această probă, în orice împrejurare în societate, va curta, va dansa și va distra femeia cea mai puțin frumoasă, astfel încît virtutea lui nu va fi în pericol. Așa că dumneata poți chiar să începi să procedezi în acest fel.

Baroana, avea obiceiul sinistru să țină în jurul ei numai asemenea doamne, care fie că fuseseră frumoase în vremuri atît de îndepărtate încît nimeni nu-și mai amintea, fie că nu fuseseră frumoase niciodată. Credea că astfel va putea să păstreze „virtutea" bărbatului ei; era deci răutăcioasă punîndu-l pe Jónás să aleagă dintre doamnele prezente vreuna care să fie piatra de încercare a virtuții lui. Numai că de data asta a pățit-o, fiindcă domnișorul Jónás îi ridică evantaiul și începu să-i facă vînt foarte curtenitor, în timp ce pe ceilalți îi umfla rîsul spre furia peste măsură a baroanei.

Tocmai pe ea s-o găsească ăsta ca piatră de încercare a virtuţii lui?!

— S-o auzim aşadar, pe cea de-a doua!

— Păi ai auzit dumneata, doar am spus: credinţa — zise nervoasă baroana, smulgîndu-şi evantaiul din mîna lui Jónás.

— Bine, bine, îmi amintesc. În privinţa asta n-am nici o lipsă; ştiu Crezul şi Tatăl nostru, pe dinafară.

— Dar trebuie să le ştii în latină; pentru că de vei fi invitat la masa împărătească, nu te vei putea ruga acolo în graiul dumitale tătăresc.

— Le învăţ eu şi în latină, numai să mi le spună cineva.

— Te va învăţa profesorul Pumpernickel.

Iar Pumpernickel avea pregătite tot felul de rugăciuni din cele mai hazlii, care vor provoca hohote de rîs cînd domnişorul Jónás le va rosti în faţa alesei societăţi.

— Cea de-a treia probă va fi fidelitatea. Cum îşi ţine cuvîntul un cavaler! De pildă, în timpul ospăţului mănîncă de toate, din tot ce este servit, dar îşi lasă neatins pocalul; nu bea nici o picătură.

— Ei, voi face faţă şi la asta.

— Buun! Dar urmează cea de-a patra probă: noblеţea.

— Sînt nobil.

— Dar descendenţa se verifică cu dovezi. Ce fel de blazon ai dumneata?

— Un bărbat cu buzdugan care străpunge cu lancea un urs.

— Dumneata trebuie să faci exact la fel, ca să-ţi demonstrezi descendenţa din acel strămoş.

— Ei, o să pot face eu şi asta, numai să primesc o lance ca lumea, cît despre urs, cred că oi găsi eu unul în pădurile din împrejurimi.

— Apoi urmează proba bunei-cuviinţe. Cavalerul trebuie să înveţe saluturile care se rostesc la curte, eticheta, complimentele, menuetul şi contra-menuetul, cît şi Hoffceremonialul.

Auzind toate acestea domnişorul Jónás nu se putu opri să nu se scarpine în cap: „treaba asta-i cam albastră"!

— Te va învăţa toate acestea profesorul Pumpernickel, numai să te laşi pe mîna lui. Tot el te va pregăti şi pentru probele de vitejie; cu sabia şi cu floreta.

— Apoi astea le ştiu eu mai bine decît domnul profesor!

— Vom vedea la proba respectivă; nu merge chiar aşa de uşor cum îţi vei fi închipuind dumneata. Hai să vedem şi ultima probă; pentru un baron ştiinţa şi înţelepciunea sînt indispensabile. Adică, poate să debiteze prostii oricît de mari, dar neapărat în limba germană sau în franceză.

Baroana şi toată strălucita asistenţă se aşteptaseră ca aceste două probe din urmă să-l sperie pe Jónás, spulberîndu-i, doar prin simpla lor enunţare, curajul.

— Trebuie să învăţ şi germana? — replică Jónás. — Mă bucur. Nu-mi doresc nimic mai mult decît să învăţ germana. Pentru asta sînt gata chiar să-i plătesc domnului profesor Pumpernickel; va primi de la mine un galben în fiecare zi. Cum se spune în germană: sărut mîinile, doamnă?

— Küsse die Hand, Madame.

— Kisti hand, madame!

Baroana își smulse mîna din mîinile lui Jónás și îl lovi cu evantaiul.

— Dumneata chiar pe mine mă găsești drept cea mai urîtă dintre toate doamnele prezente? (Nu putea să suporte, desigur, acest lucru.)

— Cea mai virtuoasă, doamnă.

Și cu aceasta ofensa adusă baroanei a fost ștearsă.

Toți au putut să constate că domnișorul Jónás se purta aidoma unui copil, cu o fire încrezătoare, căruia i se pot juca tot felul de renghiuri, fără să se supere; iar cînd răspunde o face cu atîta naturalețe, încît nici nu-și dă seama că replicile sale sînt usturătoare.

Toate acestea îi înveselesc teribil pe oaspeții castelului.

Și se înțeleseră să ducă comedia asta pînă la capăt.

Profesorul Pumpernickel primi sarcina să ia victima în mîinile sale și să n-o slăbească deloc.

Dar nici o grijă, nici Jónás n-ar fi fugit, dimpotrivă chiar se ținea nedezlipit de Meister Pumpernickel.

La cină se așează lîngă el și pe dată începu să dea prima probă: să mănînce pe săturate din bogatele și variatele mîncăruri, fără să-i fie însă îngăduit să bea. Se usca de sete trebuind să-și demonstreze în acest fel virtutea, în schimb turna un pahar după altul profesorului și nu mai contenea cu întrebările: cum se zice pe nemțește vinului, cum se numește paharul, curca friptă, femeia, domnul, zbîrciturile de pe obraz, pisica sălbatică, și alte asemenea lucruri învălmășite.

Nici noaptea nu-l lăsă în pace pe Meister, cu care dormea în aceeași cameră: l-a tot descusut cum se zice la cutare sau la cutare în nemțește? Că el tot nu putea, firește, să adoarmă din cauza setei chinuitoare.

În ziua următoare, pînă la prînz, domnișorul Jónás avu obligația să învețe franceza. Meister Pumpernickel îi puse în mînă o gramatică și îi indică atît de multe lecții, încît nici măcar Mezzofanti* nu ar fi putut să învețe atît de mult. Iar strălucitii domni și alesele doamne nu se mai săturau de rîs, urmărind din spatele perdelelor cum Jónás măsura cu pasul potecile frumoasei grădini englezești, tocind cu voce tare gramatica, ca un școlar căruia îi e frică că va fi bătut sau că nu i se va da masa de prînz, dacă nu învață lecția pînă la sunetul clopoțelului. Nici nu se arătă printre ceilalți pînă la clopotul de la ora prînzului, cînd toți strălucitii oaspeți se adunară pentru dejun.

— Ei, învățat-ai oare tot ce ți-am dat?! — îl întrebă cu o seriozitate gravă Meister Pumpernickel pe elevul său.

— Ce? Lecțioara pe care mi-ai dat-o s-o învăț? Ba, pe deasupra am învățat și toată cartea asta plicticoasă, na-ți-o și pune-o bine! — Apoi, cu un gest curtenitor, se întoarse înspre baroană spunîndu-i cu un accent impecabil:

— Agreéz moi ma déesse, que je vous embrasse la main. (Permite-mi zeița mea, să-ți sărut mîna).

Îi lăsă pe toți cu gura căscată. Ăsta — își ziceau — a învățat într-o singură zi nu numai să vorbească în franceză, dar chiar să folosească și expresiile! Numai cei rafinați știu că un cavaler francez spune unei doamne „ma déesse", iar pentru sărut mîna se spune „baiser" numai între țărani, domnii spunînd „embrasser". Păi ăsta e mai mult decît un geniu!

---

* Mezzofanti Giuseppe (1774—1849), cardinal italian poliglot, despre care se spunea că ar fi știut 58 de limbi.

Nimeni n-avea de unde să ştie că părintele adoptiv a lui Jónás vorbea franţuzeşte, iar el însuşi fusese translator la Brussa.

De acum nu se mai puteau face glume în spatele lui, pentru că înţelegea tot ce se vorbea în franceză, iar limba germană nu era folosită pe atunci în saloanele nobiliare; aceasta era limba conversaţiilor particulare, limba dragostei, dar nu o limbă de societate.

Dar, era evident, ăsta va învăţa tot atît de repede şi limba dragostei.

După masă domnişorul Jónás mai avea însă de trecut încă o probă. Trebuia să dovedească descendenţa sa nobiliară doborînd un urs.

Un urs se găsea pe atunci întotdeauna pe la curţile nobililor. În grădina castelului erau chiar trei, purtînd numele de: Gyuri, Laci şi Guszti. Pe unul dintre ei castelanul îl va sacrifica pentru distracţia oaspeţilor săi.

Botsinkay Jónás va demonstra astfel, colo jos, în parcul castelului, înfruntînd ursul cu suliţa în mînă, sub privirile prea înaltei asistenţe, că descinde dintr-o viţă nobilă.

— Aduceţi-l pe Guszti! — dădu poruncă baronul Feuerstein.

— Ptiu, ăsta-i cel mai fioros! — mormăi nelinistit Meister Pumpernickel la urechea lui Jónás.

— Nu-mi pasă, dacă am o suliţă în mînă, poate fi oricît de fioros.

— N-ar strica, totuşi, să-ţi iei două suliţe cu dumneata, de vei da greş cu una, tot îţi va mai rămîne la îndemînă cealaltă ca să te aperi de fiară.

— Las' că nu dau greş; cum naiba să greşesc dacă am fost eu şi...

Cît p-aci să spună că tocmai asta i-a fost meseria o vreme, acolo în pieţele orientale, cît trebuia să nimerească în cap, cu o suliţă, şarpele care dansa.

Domnii îl încurajau cu gravitate, iar doamnele îi arătau toată compasiunea lor pentru înfricoşătoarea încercare; dar în spatele lui se strîmbau de rîs cu toţii, căci toată lumea ştia că fiara sîngeroasă, cu numele de Guszti, care a fost adusă la porunca baronului, nu era altceva decît un catîr vioi, îmbrăcat într-o blană mare de urs.

Catîrul transformat astfel în urs se învîrtea nervos, îl supăra îmbrăcămintea neobişnuită, iar cînd îl dezlegară alergă drept spre domnişorul Jónás, tîrînd cele două lanţuri după el şi tropăind zgomotos din copite.

— Dumnezeule, te doboară îndată! Fugi! — ţipă baroana de pe balcon. Dar domnişorul Jónás nu stătea acolo degeaba: aruncă suliţa ascuţită cu atîta putere şi precizie încît străpunse animalul dintr-o parte în alta: bietul catîr avu cinstea să-şi dea duhul în chip de urs.

Aplauze frenetice de pe balcon: bravo! bravo! — strigau domnii şi doamnele. Iar domnişorul Jónás stătea acolo ca un învingător, cu privirea mîndră, poruncind aprozilor cu multă emfază:

— Luaţi vînatul! Pielea o las domnului baron, carnea domnului profesor.

Împărţeala aceasta se datora mărinimiei unui suflet inocent, dar rîsul nestăvilit de pe balcon demonstra că domnişorul Jónás a nimerit din nou, fără să vrea, în plin: în acele vremuri poreclele cele mai neplăcute cu care nobilii germani căutau să se întţepe unul pe celălalt erau: Bärenhäuter (cel care trîndăveşte pe blană de urs: trîntor) şi Éselfresser (mîncător de măgar). Şi acum tocmai acestea erau atribuite baronului şi profesorului.

Excelenţele lor începeau să bănuie că nu-i chiar atît de prost acest Jónás, pe cît vrea să pară.

În ziua următoare încearcă să-l supună unei noi farse: domnişorul fu iniţiat de profesorul Pumpernickel în misterele etichetei şi dansului. Mergea greu, foarte greu, pe acestea nu le prea înţelegea.

Poate că dinadins se prefăcea atît de neîndemînatic: fiind un băiat bun şi văzînd cum i se amuză prietenii de stîngăciile sale îi lăsa atunci să se amuze în voie; dar tot aşa se prea poate să nu fi fost băiat bun, ci numai să tragă de timp ca să poată învăţa cîte ceva pe nemţeşte, măcar cele necesare: cîte un cuvînt, cîte o conjugare sau declinare, apoi întorsătura unei propoziţii sau a unei fraze, ceea ce nu era chiar atît de uşor. Dar trebuia să afle neapărat conţinutul acelei scrisori, purtate de porumbelul călător.

Trecuse de-acum toate probele, cu excepţia celei de vitejie. Pe aceasta Jónás nu prea voia s-o accepte. Nu dorea să iasă aşa, în joacă, în mijlocul sălii, faţă-n faţă cu profesorul Pumpernickel, cu mîinile înmănuşate şi cu casca de scrimă pe cap, ca să se bată cu nişte săbii neascuţite. Nu-i nimic vitejesc în asta. Nu prezintă nici o primejdie, totul e doar o comedie. Nu-i plac comediile!

N-are nici un rost. Las' că dacă ar fi nevoie, aş striga eu: înainte! — şi dă-i... treaba adversarului cum să se apere de mine.

Dar în cele din urmă nu mai putu rezista la atîtea îndemnuri; baroana i-a spus foarte serios că va trebui să treacă şi proba aceasta în faţa curţii, sub privirile împărătesei, altfel nu va fi făcut baron. Îi dădu crezare şi se lăsă dus în sala de scrimă pentru trei „ieşiri", cum se obişnuia pe atunci.

Meister Pumpernickel era un meşter fără pereche în mînuirea sabiei.

Aşa că domnişorul Jónás luă o bătaie zdravănă în primele două asalturi; profesorul striga anunţînd că va lovi în cutare sau cutare loc: „Acum capul! Acum umărul stîng! Acum piciorul!" Iar el le încasa. Cînd încerca să lovească, la rîndu-i, cu toată puterea, profesorul para, astfel că nici măcar vesta nu-i era atinsă de sabie.

Cei din jur rîdeau şi-şi băteau joc de el.

Jónás nu mai avea însă chef de glume: cînd începu cel de-al treilea asalt apucă cu mîna stîngă sabia întinsă înainte a profesorului şi începu să-l croiască cu sete pe unde îl ajungea, în faţă, pe spinare, pe cap: „acum capul, acum spinarea!" În cele din urmă întoarse sabia şi îl lovi pe Meister cu mînerul, încît acesta fu scos de acolo cu capul spart.

— Ah, domnişorule Jónás, îi reproşă baronul Feuerstein bătăiosului învingător. — Legile cavalereşti nu permit să prinzi sabia adversarului, aşa procedează numai bandiţii.

— Dar legile cavalereşti permit să lăsaţi un neştiutor să se lupte cu un maestru de scrimă?

Domnii se priviră surprinşi. Acest flăcău ţigănos ştie mult mai mult decît s-ar cuveni să ştie.

Cu asta îl scuturase zdravăn pe Meister Pumpernickel. Nu mai era legat de el să-l înveţe la fiecare pas regulile etichetei; în sfîrşit se simţea independent.

Şi se folosi de această libertate chiar seara, cînd după petrecerea de rigoare, prefăcîndu-se beat mort (băuse doar vin amestecat cu apă), fu urcat în camera lui, din care, aranjat cum era, caraghiosul de Pumpernickel lipsea acum.

Lacheii care îl urcaseră au încuiat camera cu cheia pe dinafară, ca nu cumva să fugă de acolo.

Dar el aşteptă doar mijirea zorilor, cînd tot castelul se liniştea, iar domnii şi servitorii dormeau duşi deopotrivă — îşi scoase cartea de rugăciune (mai întîi îşi făcuse rugăciunea, presimţind că mai tîrziu nu se va mai putea ruga) şi începu, cu cunoştinţele sale de germană, proaspăt dobîndite, să traducă conţinutul acelei scrisori.

Reuşi să ducă treaba la bun sfîrşit.

Scrisoarea glăsuia astfel:

Maimuţoiul meu scump! Am dat în sfîrşit de un fraier nemaipomenit tocmai potrivit pentru noi, care mă vrea de nevastă. E moştenitorul moşiei Botsinkay, pe care pînă acuma l-au crescut ţiganii. Nicicînd nu am mai văzut un asin ca ăsta. Dar bătrînul meu mă dă doar dacă devine mai întîi baron. Idiotul a înghiţit găluşca şi aleargă acum la tine ca să-l sprijini. Te rog să-l ajuţi să intre în plasă. Tu ai multe relaţii la curte Dacă el îşi ajunge scopul, ni-l vom ajunge şi noi pe al nostru. Dacă voi fi măritată nu va mai exista nici un obstacol în calea fericirii noastre.

Te sărut de mii de ori
Al tău trandafir sălbatic.

Cele cîteva rînduri îl făcură mai înţelept pe Jónás, mai mult decît dacă ar fi găsit piatra lui Paracelsus.

Nu se mai gîndea la nimic, simţea doar ce simte peştele cînd nimereşte în plasa pescarului.

N-avu răbdare să mai aştepte să i se deschidă uşa pe dinafară, n-avu răbdare să mai stea aici nici o clipă.

Dormitorul lui se afla la etajul doi. Dar ramura unui copac era aproape de fereastră, la două-trei braţe. Ce-i asta pentru el? De cîte ori nu făcuse un salt mortal pentru cîţiva galbeni! Îşi aruncă mai întîi sabia, desaga, cizmele, apoi luîndu-şi avînt din fundul camerei sări pe pervazul ferestrei şi, de acolo, cu un alt salt, era în aer: prinse cu precizie creanga, sări apoi pe o creangă mai jos şi începu să coboare ca o pisică sălbatică pe trunchiul copacului, fără să păţească absolut nimic.

Odată ajuns jos, se îmbrăcă, îşi încinse sabia şi căută grajdul. Toţi grăjdarii se îmbătaseră şi dormeau duşi! Putea să ia caii tuturor domnilor oaspeţi, dar el şi-l căută doar pe-al lui, îi puse şaua şi plecă din castel fără să afle vreodată cineva cum a făcut şi unde plecase.

Apoi, cînd ajunse în cîmp deschis, o luă spre acele hotare de un verde întunecat, unde se zărea strălucind acoperişul bisericii, dînd de ştire că acolo se află un sat mare!

Frumoasă lume, unde pînă şi turla bisericii minte!

Gîndurile-i erau întunecate şi dacă i-ar fi ieşit înainte, de acolo, din păpuriş, vreun titlu de baron, sau vreo frumoasă mireasă — le-ar fi înghiţit.

ISTORIA CELOR DOUĂ LINGURI DE ARGINT

Cînd ajunse în sat Botsinkay Jónás trebui să treacă prin faţa casei bătrînei ţigănci Cafrinka.

Pe pragul de la intrare stătea ghemuită o arătare care aducea cu o fiinţă omenească. Dar tot atît de bine putea să fie şi o sălbăticiune, aşa cum se ghemuise acolo ca o pisică cînd doarme, cu capul pe genunchi, cu braţele adunate în jurul obrazului, astfel încît doar ochii ei strălucitori se mai vedeau din acest ghem, restul fiind acoperit de o claie de păr.

Era Szaffi.

Domnişorul Jónás coborî de pe cal şi se îndreptă spre ea.

— Hei, Szaffi, e acasă maică-ta?

Ghemul nici nu se clinti.

Atunci domnişorul Jónás o atinse uşor cu piciorul; ghemul se trezi îndată, de parcă de-abia acum şi-ar fi venit în fire, îşi aruncă ochii de jur-împrejur, chiar zîmbi puţin; după care se prăbuşi din nou în starea de mai înainte, lăsînd părul să-i cadă pe frunte.

— Nu e.

— Cînd se întoarce?

— Niciodată.

— Dar unde s-a dus?

— În iad.

— Cum?

— Au ars-o.
— Cine?
— Domnii.
— De ce?
— Pentru că era vrăjitoare.
— Era. Dar cine a denunţat-o? Doar nici notar n-aveţi aici.
— Popa. După ce-ai plecat tu, chiar în ziua următoare a dat buzna peste noi şi ne-a cerut să-i dăm înapoi cele două linguri de argint pe care tu le-ai furat de pe masa lui, că precis la noi le-ai ascuns. Ori noi nu ştiam nimic despre ele. Atunci a trimis după tine un băietan să te caute pe unde te afli şi să-ţi ceară îndărăt lingurile, dar tu i-ai tras o bătaie băiatului şi l-ai dat afară. Popa mînios s-a dus la Timişoara şi a făcut plîngere la tribunal, s-a întors apoi cu jandarmii, au luat-o pe Cafrinka în cătuşe, iar acolo ea a mărturisit totul: era vrăjitoare, căpetenie, se avea bine cu diavolii, dar despre cele două linguri de argint n-a mărturisit nimic. Atunci au înhăţat-o, au pus-o pe rug de paie şi au ars-o.
— Măi! Szaffi! Acum vorbeşti în vis sau te-ai apucat de năzbîtii?

La aceste cuvinte fata se ridică de jos, îşi întinse mîinile spre cer, deschise larg ochii săi mari şi începu să ţipe, încît orice suflet simţitor s-ar fi cutremurat auzind-o; tot trupul i se convulsiona şi tremura, pieptul i se îneca de plîns; apoi se trînti din nou jos şi începu să plîngă şi să ţipe: „ah, mamă, mamă dragă, singura mea dragoste!"

Fiindu-i milă de ea, Jónás o ridică în braţe.

Obrajii fetei erau umezi de atîta plîns. Jónás îi şterse lacrimile cu basmaua lui albă.

— Hai, nu mai plînge, şi nu te mai văicări!

— Nu mai am pe nimeni pe pămînt! De ce nu m-au ars şi pe mine împreună cu ea, ca să mă fi dus şi eu, ce-mi pasă, chiar şi-n iad! Doar i-am rugat destul pe domnii aceia să mă ia şi pe mine şi să mă ardă pe rug, că şi eu sînt vrăjitoare! Dar nu mi-au dat crezare. Mi-au spus să vin acasă, nu cumva să plec în altă parte, nu cumva să scotocesc pămîntul de pe locul unde a fost îngropată, într-o raclă de fier, cenuşa ei, că altminteri îmi taie părul şi mă alungă cu măturile prin piaţă. O, dragă mamă, dacă aş putea fi cu tine în iad, nu mi-ar părea rău! De-aş şti pe unde-i drumul într-acolo!

— Cum o să te duci tu în iad?

— Dar acolo vreau să merg, unde mi-e mama!

Domnişorul Jónás mîngîie capul fetei.

— Nu te duci tu acolo. Ascultă-mă. Nu te mai chinui. Din cauza mea ţi-ai pierdut mama. Aşa că eu te iau de nevastă, Szaffi!

La aceste cuvinte fata tresări speriată. Privi îngrozită în ochii lui Jónás, şi cînd acesta o trase spre el, pe chipul ei se putu citi mîhnirea. Îl împinse pe băiat şi şopti:

— De ce-ţi baţi joc de mine, de o biată orfană?

— Să mă bată dumnezeu, dacă n-am spus adevărul. Vreau să te iau de soţie. Vei fi nevasta mea. Mi-e scîrbă de mironosiţele alea boiereşti! Te aleg pe tine, ţigăncuşa bosumflată, îţi întind mîinile mele, aceste mîini goale, dar care ale tale vor fi şi cînd vor fi pline de diamante. Tu-mi eşti perechea; tu mi te potriveşti. Pe noi doi dumnezeu ne-a făcut pentru a fi împreună, născuţi pentru a fi batjocoriţi, doi amărîţi, două flori de mucegai! Noi doi trebuie să ne iubim, Szaffi.

Fata începu din nou să plîngă, dar acest plîns se amesteca de-acum cu un rîs nebun; începu apoi să-l sărute pe băiat, să-i sărute picioarele şi mîinile, pe care cînd le mîngîia, cînd le muşca.

— Ei, fii cuminte! Nu-mi rupe degetele! Nu-mi smulge părul! Hai cu mine la popă să ne căsătorească. Ei, du-te odată, încalţă-ţi cizmuliţele! Dacă n-ai, uite, ia-le pe-ale mele, eu voi merge desculţ, iar tu pe cal, aşa cum se obişnuieşte nunta la ţigani.

Ah, ce rîs se auzi pe acea uliţă pustie! Voievodul ţiganilor îşi duce prinţesa-ţigancă la cununie!

Pînă şi popa rămase cu gura căscată cînd văzu ciudata pereche.

— Tu ce-i mai fi vrînd pe-aici?! — ţipă el la Jónás.

— Vreau s-o iau de nevastă pe fata asta cinstită şi curată. Am venit să ne cununi.

— Sacul şi-a găsit peticul!

— Nu-i treaba ta. Îţi plătesc pentru cununie: coste cît o costa!

— Ehei, păgînule! Tu crezi că aşa merge: „coste cît o costa!" Dar unde vă sînt actele de naştere? Dar dispensa?

— Le plătesc pe toate.

— Înainte de a plăti n-ai vrea să-mi spui unde-mi sînt lingurile de argint?

— Ce fel de linguri de argint?

— Ce fel? Cele pe care mi le-ai şterpelit cînd te-am ospătat.

— Cine a spus că le-am şterpelit?

— Sora mea. Ea te-a văzut.

— Sora ta? Păi nu-i mută?

— S-a întîmplat o minune. Vorbeşte. A dovedit-o şi în faţa judecătoriei.

— Deci ai reclamat şi la judecătorie? Nu ţi-a fost ruşine să întinezi numele fiului fostului tău stăpîn?

— Fiul stăpînului să nu-mi fure lingurile de argint. Sora mea te-a văzut cum le-ai luat de pe masă şi le-ai strecurat în mîneca hainei.

— Sora ta o fi văzut că am luat cele două linguri de pe masă, dar eu nu le-am scos din casă. Sînt aici. De ce nu le-aţi căutat?

— Ba le-am căutat peste tot, dar nu le-am găsit nicăieri.

— Oare le-aţi căutat peste tot? Ei, atunci hai cu mine să-ţi arăt unde sînt ascunse!

Spunînd acestea, îl conduse pe preot în camera curată, ridică cuvertura patului: acolo erau cele două linguri de argint.

— Vezi fătarnicule?! Cu două săptămîni în urmă, cînd am fost la tine, mi-ai spus: „n-am unde să te culc, n-am decît un singur pat.“ Şi iată mărturia: aceste două linguri pe care le-ai căutat peste tot. Ai pus să fie chinuit şi omorît un biet suflet nevinovat, l-ai trimis în iad, iar tu de două săptămîni nu dormeai în acest pat! Asta am vrut să aflu cu ajutorul celor două linguri de argint. Acum mă voi duce la judecătoria din Timişoara şi voi spune unde-ţi ţineai lingurile astea. Apoi mă voi duce la episcop şi îi voi spune şi lui. Eu sînt protectorul acestei biserici, să-mi dea un alt preot, care nu-i va izgoni din casa lui pe săraci.

Preotul rămase descumpănit — căzuse în capcană.

— Ei, n-o lua nici tu chiar aşa băiatule! Hai să îngropăm toate acestea. Ce-a fost a fost. Pax vobiscum! (Pace vouă!) Ştii că nu-i bine să te certi cu un popă. „Vei pomeni ziua în care ai ofensat un popă“.

— Fie, să nu ne mai certăm. N-o să mă duc să te reclam nicăieri, nici la judecător, nici la episcop, dacă mă cununi acum și aici cu mireasa mea, fiica orfană a bietei femei pe care tu ai trimis-o pe rug.

— Fie, luați-vă!

Strîns cu ușa, preotul pentru a ieși din încurcătură, îi cunună pe cei doi „zăpăciți", așa cum scrie la carte, dar nu trecu căsnicia în matricolă. Tot n-o să fie valabilă, pentru că n-avuseseră nici acte de naștere, nici dispensă, nici nași, nici martori. Cu toate acestea, Jónás și Szaffi se cununaseră cu adevărat.

PRIMUL VIS AL MIRESEI

Toată zestrea ei Szaffi o putea lua într-o desagă. Lucrurile bătrînei le confiscaseră jandarmii, drept mărturii care s-o dovedească vrăjitoare, şi nu le-au mai dat înapoi; rămăseseră călăului.

Scăpase doar o lădiţă metalică, în care se găsea rochiţa de zînă pentru Szaffi, nişte hrisoave turceşti vechi şi tot felul de alifii vrăjitoreşti. Lădiţa fusese îngropată în perete, de aceea n-au găsit-o. A mai rămas şi pisica cea neagră, care nu se lăsase prinsă de onoratul tribunal.

Dar şi zestrea mirelui . . . !

Castelul era cu desăvîrşire gol, dacă nu punem la socoteală şobolanii, care, ce-i drept, se găseau cu duiumul.

— Oare unde vom putea dormi aici? — se îngrijoră Jónás, în timp ce îşi conducea soţia prin imensele săli goale.

— Ştiu eu o odăiţă liniştită, în care se poate locui — zise Szaffi — cînd eram mică mă ascundeam aici, căutînd ouă de păsări prin împrejurimi.

Şi, ca şi cum ar fi cunoscut totul de-a fir în păr, îşi conduse soţul spre o uşă mai scundă, pe care se pricepu şi s-o descuie.

— Vezi? Chiar în odăiţa asta te-ai născut tu, iată înscris acolo, pe pragul de marmură al odăii: „Fiul meu Jónás s-a născut la 17 august 1717".

— Aceasta a fost deci odaia bietei mele măicuţe. Dar oare pe ce am putea noi dormi aici?

— De asta n-avea grijă. Vom găsi noi de toate în acest castel. Tu du-te şi îngrijeşte-ţi calul. Cînd te vei întoarce vei găsi şi patul făcut şi masa pusă.

Jónás se obişnuise cu gîndul că Szaffi a moştenit desigur de la maică-sa toată aceea ştiinţă cu care djinii servitori pot fi determinaţi să aducă de îndată chiar bunătăţile servite pe masa sultanului.

Şobolanii se foiau însă în jurul lor cu duiumul, fără să le fie frică. Pisica cea neagră n-a avut curajul nici să se apropie de ei: se căţărase pe umărul fetei, înfoindu-se de acolo la vederea acestor sălbăticiuni.

— N-avea nici o grijă, le spun eu să plece de aici.

Jónás era încredinţat că Szaffi se pricepe la vrăji. Şi acum se convinse de-a binelea, deoarece în clipa în care intra cu calul său prin porţile deschise ale unui grajd o grămadă de şobolani ieşiră de peste tot, chiţăind, fugiră la rîu şi aruncîndu-se în apă se înecară cu toţii, fără ca vreunul să mai ajungă pe malul celălalt. Pe aceştia precis Szaffi îi vrăjise.

Cînd se întoarse odaia era curată. Patul era făcut şi masa era pusă. E adevărat că patul nu era altceva decît iarbă proaspăt cosită, acoperită cu mantia de cavaler a lui Jónás. Iar masa consta şi ea dintr-o grămadă mare de fragi parfumaţi şi gustoşi, aşezaţi pe frunze de viţă. Dar acest ospăţ a fost sporit de buzele dulci ale miresei, în care se găseau adunate cu adevărat toate nectarurile din lume, încît ospăţurile sultanului păleau pe lîngă ospăţul de nuntă al lui Jónás. Şi patul lui de nuntă era mai preţios chiar decît faimosul pat Hamilton, în care, pentru o noapte de vise miraculoase se plătea (dacă se

găsea vreun nebun dornic de așa ceva) două sute de monezi de aur.

Dar soarele îi trezi în zori.

Mai întîi se trezi Szaffi și începu, cu dezmierdări, să-i alunge somnul lui Jónás, ceea ce desigur nu i-a displăcut cîtuși de puțin băiatului.

— Îți mai amintești ce ți-a ghicit în cărți biata mea mamă?

— Cum să nu? Ceea ce va visa soția mea în noaptea nunții se va împlini, iar eu voi fi de două ori mai bogat decît taică-meu. Ei, ce-ai visat?

— Îți spun, ascultă-mă. A venit la mine un bărbat cărunt, cu o barbă mare și lungă, într-un caftan turcesc brodat cu flori de aur, sprijinindu-se într-un toiag de aur, și mi-a spus: „Fetița mea! Eu sînt Mehmed, pașa Timișoarei. Află de la mine că pe acest loc sînt îngropate comorile mele, împreună cu nemaipomenitele comori ale lui Botsinkay Gáspár, tatăl soțului tău. Ține minte bine unde sînt aceste comori: săpați la o adîncime de doi stînjeni, acolo unde globul de pe crucea bisericii își va arunca umbra la ora douăsprezece, în cea de-a șaptea zi de la ziua în care s-a născut soțul tău. Eu, pașa Mehmed, îți las moștenire ce-a fost al meu, soțul tău să-și ia tot ce-a fost al tatălui său".

Jónás sări pînă la cer la aceste veşti bune.

— Totul este adevărat! În stilul după care socotea maică-mea acum sîntem de-abia în luna „vărsării de sînge", iar ziua ta de naștere va fi în luna „tobelor": pînă atunci mai sînt patruzeci și nouă de zile.

— Ei, o să treacă și zilele astea într-un fel, patruzeci și nouă de zile poate trăi omul și cu fructe de pădure și cu sărutări. Cine s-ar plînge de asta?

— Eu nu.

— Nici eu.

Şi nu era pe pămînt cineva mai fericit decît ei: cînd le era foame, se săturau cu sărutări.

Dar a treia zi Jónás zise totuşi:

— Ştii ce? Nu mai aştept cele patruzeci şi şase de zile rămase: o să păcălesc timpul.

— Cum ai putea să-l păcăleşti?

— Păi umbra globului de pe turla bisericii, care cade aici în grădina castelului nostru, se mută în fiecare zi mai departe. Eu deci în fiecare zi, la ora douăsprezece, voi bate un ţăruş în mijlocul umbrei. Dacă continui aceasta şapte zile, voi putea ghici direcţia deplasării umbrei şi locul unde va fi peste patruzeci de zile.

— Zău că te-ai gîndit bine! — zise Szaffi.

Şi se puseră pe treabă.

Nu învăţaseră ei nici geometrie, nici astronomie: şi totuşi, unindu-şi eforturile, au găsit mijlocul să stabilească unde se va opri în ziua respectivă, umbra globului.

Aşteptau acum doar căderea nopţii ca să se apuce de treabă.

În grădina castelului se zăreau peste tot urmele căutătorilor de comori: în gropi adînci zăceau tîrnăcoape şi hîrleţe ruginite, pe care le părăsiseră supăraţi căutătorii păguboşi, trebuia doar să li se pună cozi noi, şi trebuia făcut un coş mare de răchită pentru căratul pămîntului.

De seara pînă dimineaţa săpa Jónás, iar Szaffi căra pămîntul cu coşul pe cap.

Încă nu se iviră zorile, cînd tîrnăcopul scoase un zgomot metalic. Iată comoara! Un ceaun mare de fier, acoperit cu un capac de aramă. L-au şi scos repede din groapă. Era greu. Abia au putut să-l care în castel.

Acolo l-au răsturnat. Erau cîteva mii de dinari.

— Dar aceştia nu-s decît de argint. Nici un galben nu-i între ei — zise Jónás.

— Poate se văd aşa albi din cauza razelor de lună. Vor fi galbeni la soare.

Dar rămaseră albi şi la lumina zilei.

Ei, ce să-i faci, nu era cine ştie ce bogăţie.

— Draga mea, aceasta-i moştenirea ta, pe care ţi-a lăsat-o paşa Mehmed — zise Jónás.

— Eu ţi-i dau ţie pe toţi.

— Dar eu nu ţi-i primesc, pentru că acolo unde au fost îngropaţi trebuie să se afle şi moştenirea mea, pe care mi-a lăsat-o tata. Eu voi săpa mai departe. Iar pe ăştia ţine-i pentru tine.

Jónás pornise pe o cale cît se poate de bună. Ceaunul acela plin cu arginţi fusese îngropat acolo anume cu scopul de a induce în eroare pe cei ce căutau comori, călăuziţi de „nuieluşa fermecată" (Würschelrute). Să găsească ceaunul şi să plece de acolo. Numai că Jónás era încredinţat că acolo trebuie să se afle mai mult.

Săpă încă două nopţi la rînd. Szaffi trebuia să scoată pămîntul cu frînghia, atît de mult se adîncise groapa.

La un moment dat pămîntul de sub el s-a năruit, iar Jónás s-a prăbuşit în adîncuri. Pămîntul prăvălit îl îngropase pînă la gît. Dar Szaffi coborî de îndată pe frînghie, după el, şi-l eliberă de sub dărîmături. Era teafăr, nu i se întîmplase nimic.

Jónás nimerise într-o mare sală subterană.

Era întuneric beznă, dar el folosi mijlocul de iluminat al acelor timpuri: amnarul. Lovea mereu piatra cu oţelul, şi în lumina scînteilor vedea tot aşa de bine ca şi cum ar fi avut la îndemînă lampa lui Edison.

Ori de cîte ori scăpăra amnarul apăreau din întuneric adevărate comori de basm.

Parcă toate bogăţiile pămîntului ar fi fost adunate aici. Într-un sfeşnic de aur mai era înfipt un ciot de lumînare. Jónás o aprinse cu iasca ce luase foc de la amnar. Avea acum lumină destulă ca să-şi treacă în revistă comorile. „Vai să nu fie doar un vis toate acestea" — îşi zise. Căci şi pentru un vis sînt prea multe, ca să fie adevărate. Era de fapt continuarea visului miresei! Cele mai frumoase şi mai de preţ comori Jónás le-a aşezat în poala miresei. Măcar ei să-i mai rămînă ceva, dacă el se va trezi din vis.

În ziua următoare Botsinkay Jónás încălecă şi tăie drumul peste ape, peste mlaştini, drept la Timişoara. Legase de şa un sac mare, plin de taleri. Merse direct la guvernator.

Acesta auzise despre ciudatul domnişor în legătură cu glumele baronului Feuerstein, ştia că are un castel mare, dar n-are ce mînca, şi că vrea în consecinţă să se însoare, ca să poată trăi.

— Ehei, domnule Botsinkay, îi zise cu condescendenţă, cum ţi-ai găsit moşiile?

— În cea mai bună ordine, excelenţă — răspunse Jónás. Tocmai de asta am şi venit, să vă cer preţiosul vostru sprijin. În primul rînd da-ţi-mi un regiment de soldaţi, ca să-mi repare digurile şi şanţurile; le voi plăti soldă dublă. Apoi, toţi tîmplarii, lăcătuşii, zidarii şi meşterii tapiţeri să lucreze la mine un an. Apoi vă rog să daţi veste prin tot Banatul că toţi săracii care vor o casă şi pămînt de lucrat să se prezinte la Botsinka; îi voi înzestra cu tot ce le trebuie: seminţe şi vite, pe gratis. Apoi, îndată ce drumul dintre Timişoara şi Botsinka va fi pus la punct, trimiteţi-mi treizeci de care,

pe care le voi încărca cu argint să fie duse la maiestatea sa împărăteasa, care duce acum război şi nu-i strică desigur ceva bani.

Guvernatorul mai că nu leşină de rîs; dar nu numai el, ci toţi ofiţerii care erau acolo de faţă urmăreau spusele lui Jónás cu explozii de rîs, şi din ce vorbea mai mult, rîdeau şi ei mai tare.

— Haha! Grozave glume ştii să faci, domnule — zise generalul Merci, bătîndu-l pe umăr pe Jónás. — Seamănă cu cîntecul acela glumeţ:

Auzi măi rege spaniol! Îndată să te prezinţi la mine! Îţi cumpăr ţara în care domneşti — Iată paralele. Voi pietrui străzile Madridului cu nestemate!

Hahaha!

Dar Botsinkay Jónás nu răspunse nimic, ci se întoarse pe călcîie, ieşi, luă sacul de pe cal şi-l cără înăuntru. Acolo îl dezlegă şi răsturnă conţinutul pe masă, numai monezi turceşti de argint curat.

— Iată doar o mostră. Te rog să le împarţi soldaţilor ca arvună, să bea în sănătatea mea.

Am în castel trei sute de butoaie de asemenea bani. O sută le ofer împărătesei noastre. Vivat Maria Theresia!

— Vivat! Vivat! — strigară acum toţi cei care înainte rîseseră şi mai-mai că-l purtară pe Jónás pe braţe. Din această zi nu era nimeni socotit mai înţelept decît el în tot ţinutul Banatului.

Ca şi cum ar fi fost atinsă de bagheta unei zîne Botsinka şi împrejurimile ei îşi schimbau înfăţişarea pe zi ce trecea.

Mii şi mii de oameni ridicau întărituri, secau bălţile, pămînturile au fost eliberate de ape, acolo unde primăvara numai broaştele orăcăiau, în toamnă mergeau flă-

căii fluierînd voios în urma plugului; locuitorii satelor începură să se reîntoarcă; castelul era scăldat din nou în lumină şi fast, grajdurile erau pline cu cai de soi; pe cîmpii păşteau turme de merinoşi. O armată de servitori se strînsese la castel. Au început să sosească şi oaspeţii, domni mari în trăsuri cu cîte cinci perechi de cai, vizitîndu-l pe acest bogătaş care avea atîtea averi încît dăruise din ele pînă şi împărătesei! Două sute de dragoni însoţiseră din curtea castelului din Botsinka pînă la Viena convoiul de care ce transporta butoaiele pline cu arginţi.

Dar una dintre odăile castelului a rămas aşa cum era în noaptea nunţii lor: cu pat făcut din iarbă proaspătă, aşternut cu pelerina lui Jónás. Era camera lui Szaffi.

Ea nu ieşea niciodată de acolo între oaspeţi: în zadar o chema soţul ei să vină. Ştia bine că Jónás ar putea să se ruşineze din cauza ei, că toţi şi-ar bate joc de el, că s-a însurat cu o ţigancă. Însă nici nu întreba nimeni de ea. Era ca şi cum n-ar fi existat.

Dar Jónás îndată ce putea să scape de domnii oaspeţi se refugia tot acolo, în acea odăiţă simplă, numai acolo putea să doarmă un somn dulce, acolo pe iarba înmiresmată. Un rege nu putea fi mai mîndru de coroană, cît era Jónás de iubita lui. Cînd rămîneau singuri nimeni nu era mai fericit decît ei.

Cînd plecau toţi oaspeţii, Jónás o aşeza pe Szaffi lîngă el în caleaşcă şi se plimbau împreună pe întinsa moşie, unde paradisul de altădată începuse să se arate din nou.

— Vezi, eu pe toate acestea ţi le dăruiesc — zicea Jónás.

— Să nu-mi dăruiești nimic, decît pe tine — îi răspundea în șoaptă nevasta.

... „Nevasta?“ Zău că nu știu dacă potrivit canoanelor bisericești putea fi oare socotită nevastă sau doar țiitoare.

COMOARA LUI SZAFFI

Gloria şi renumele lui Jónás fură sporite de graţia imperială pogorîtă de la Viena. Guvernatorul Banatului îl convocă într-o bună zi pe domnul Jónás (acum nu mai era domnişor) la Timişoara şi în faţa corpului de ofiţeri, convocaţi şi ei cu acest prilej, îl înştiinţă că preaglorioasa din voinţa domnului, împărăteasa Maria Tereza, a avut bunătatea să-l primească în rîndul cavalerilor crucii „Sfîntului Ştefan", pentru meritele lui faţă de tron şi ţară. Ca atare i se înmînează crucea de aur a glorioasei legiuni, uniforma de cavaler şi statutul ordinului, legat în piele purpurie. I se explică apoi din statut că în calitate de cavaler al crucii „Sfîntului Ştefan" el are dreptul înaintea celorlalţi cavaleri din alte ordine, să guste bucatele servite împărătesei, iar dacă va cere titlul de baron, i se va satisface de îndată această dorinţă.

Cînd se întoarse la Botsinka se îmbrăcă în costumul de cavaler: vestă purpurie de mătase, mantie lungă de catifea verde, cu guler de hermină, prinsă în faţă cu o cataramă de aur; îşi puse căciula de hermină cu o pană de bîtlan şi aşa se prezentă în faţa lui Szaffi.

Buna femeie, cînd îşi văzu bărbatul aşa împopoţonat, se puse pe rîs, încît cu greu se mai putu opri.

— Ei, că grozav te-ai mai gătit, parcă ai fi Caiata în Vinerea mare, pe drumul crucii.

— Păi nu-ţi plac aşa?

— Te plac mult mai mult în mantia aceea simplă, cu care m-ai acoperit odată cînd ploua cu găleata.

De ploaia aceea teribilă Jónás nu-şi mai amintea, dar de mantia simplă cu care o acoperise pe Szaffi, da.

Aşa că îşi scoase veşmintele pompoase, le băgă în dulap şi nici nu se mai gîndi la ele.

Şi nici la titlul de baron, care acum îi era la îndemînă; nu trebuia decît să scrie o solicitare de cîteva rînduri şi i s-ar fi acordat cu mare plăcere. Dar nici nu se mai gîndea la asta! Avea alte griji.

Se săturase pînă peste cap de toţi înalţii domni. Nu mai dorea să facă parte din tagma lor. Auzise multe de la Szaffi despre ţigani; aceştia îl interesau mai mult.

Şi oare despre ce altceva i-ar fi putut vorbi buna Szaffi; ea nu cunoştea decît neamul ţigănesc.

Pe acele vremuri exista şi neamul ţigănesc. Aşa se numea. Cît putea să fie de mare? Ne putem da seama din faptul că plătea anual împăratului două mii de forinţi drept taxă de tolerare. Cînd marele prinţ Eugen de Savoya semnase condiţiile capitulării de la Timişoara şi cînd făcuse despre curuţi nişte declaraţii deloc măgulitoare: „la canaglia può andare dove vuole“ (canaliile pot pleca unde vor), neamului ţigănesc i se dădu permisiunea să rămînă. Mai tîrziu au primit dreptul să se ocupe de minerit şi de prelucrarea fierului. Dealtfel acest lucru este firesc. Ţiganii nu sînt un popor războinic. Dacă le-ar fi plăcut războiul nu şi-ar fi părăsit ţara lor de baştină rătăcind de colo pînă colo. Le poţi porunci, suportă toate brutalităţile şi glumele proaste la adresa lor. Toate muncile necesare dar desconsiderate, sînt făcute de ei. Şi ştiu să se adapteze.

Acceptă religia celui pe a cărui moşie trăiesc, în realitate însă nu cred în nici una. Cred, în schimb, în vrăjitoarele lor şi pe copiii lor botezaţi îi trec peste foc, după vechea datină păgînă. Vorbesc cu îndrăzneală despre lume, ştiu bine că limba lor nu este cunoscută de nici un străin, iar printre ţigani nu se găsesc trădători sau spioni.

Acest neam îi plăcea lui Botsinkay Jónás în mod deosebit. Nu numai din pricina lui Szaffi — şi aceasta conta — dar chiar în viaţa lui plină de peripeţii se obişnuise cu ei. Într-o zi adună o mulţime de ţigani din jurul Timişoarei şi colonizâ un întreg sat nou undeva într-un defileu, unde avea păduri întinse. Aceştia deschiseră acolo o mină de fier, ridicară cuptoare şi îşi continuară vechea meserie, care îi făcea să fie veşnic negri de funingine şi pe obraz şi pe mîini. Un întreg sat numai de ţigani, cu case negre, cu femei negre în ele; erau negri şi bărbaţii şi copiii şi pînă şi rîuleţul care străbătea satul era negru. Din valea adîncă se auzeau zi şi noapte loviturile baroaselor grele, loviturile cu care se lucrau pe nicovale cazmale, tăişuri de de coase şi de plug. Era locul unde-i plăcea cel mai mult lui Jónás să vină. Zile şi nopţi întregi privea munca flăcăilor negri din jurul cuptoarelor şi ori de cîte ori dădeau drumul torentului incandescent n-ar mai fi plecat pentru nimic de-acolo.

Acest sat al fierarilor se numea Ţigandia.

Şi acest neam ţinea la Jónás ca şi cum ar fi fost unul dintre ei. Era pentru ei un „boier bun" care îi apăra împotriva „domnilor". Dacă vreunul dintre ei făcea o năzbîtie nu-l chema la judecătorie, nu-l arunca la închisoare, ci doar, în cazuri mai grave, îl punea pe bulibaşă să-i dea cîteva beţe la spate. Asta era

tot. Pentru furtul unui purcel nu făcea nici măcar observaţii, ca şi cum nici n-ar fi ştiut.

Era în satul acesta un bulibaşă bătrîn. Avea părul şi barba albe, ca de lînă, iar chipul lui era negru ca o piele de Cordoba. Bătrînul o cunoscuse pe Cafrinka, ţiganca, mama lui Szaffi. Îi povesti lui Jónás multe despre ea. Grozavă şi puternică femeie a fost. Fusese şi bătrînul bulibaşă acolo, la Seghedin, cînd ea a fost supusă la cazne. El trebuia, pricepîndu-se la asta, să încingă uneltele de tortură. Cafrinka recunoscuse totul; tot ce au întrebat-o domnii. Că a fost căpetenia vrăjitoarelor; că s-a vîndut satanei, semnînd cu sîngele ei contractul; că a fost botezată de diavol, primind atunci numele de Ololorum; că ştie să zboare pe mătură şi pe butoiul înşeuat, cu care mergea la Cetatea Beznei sau la cele cinci coline de lîngă Seghedin, unde lua parte la ospeţe împreună cu celelalte vrăjitoare; că ştie să se prefacă în roată, rostogolîndu-se astfel pe străzi, că a vîndut ploaia turcilor, aducînd seceta, şi dacă deschidea sacul ştia să sloboadă din acesta vînturi de arşiţă; că a vrăjit mulţi oameni şi multe animale, altădată a înviat morţi, insuflîndu-le un suflet nou; că ştia să ghicească viitorul în oglindă; că ştia să vrăjească pînă şi sfînta cuminecătură. Recunoscuse toate acestea cînd fusese pusă la cazne, dar un singur lucru în zadar o întrebau şi anume: ce făcuse cu lingurile preotului din Botsinka? De ce domnişorul le-a luat de pe masa preotului aducîndu-i-le ei? La asta n-a răspuns în ruptul capului, oricum o ardeau cu fierul înroşit.

Pe Jónás îl treceau fiorii auzind acestea. El a vrut să facă doar o glumă! Şi datorită ei un suflet nevinovat a fost ucis şi aruncat în iad.

Acest gînd îi rodea sufletul ca un vierme, şi nu putea să scape de el. Ori de cîte ori o lua pe Szafi în braţe îşi amintea de biata femeie chinuită, care i-a prezis că nevasta lui va visa în noaptea nunţii secretul comorilor.

Şi aşa s-a întîmplat totul. Iar cea care a prezis acest viitor s-a ales cu rugul.

Acum ar vrea el să-i dăruiască fetei acestei femei ucise comorile cele mai de preţ, diamantele şi rubinele; dar ea nu-şi găseşte alinarea cu ele. Nu se bucură nici de pietrele preţioase, nici de giuvaeruri, nici de fibulele de aur; e veselă mereu, dar cînd Jónás îi oferă cîte o bijuterie sau îi pune la gît un colier de perle, se întristează de îndată.

— Nu-mi trebuie comorile astea — şopteşte tristă Szaffi. — Comoara mea adevărată este încă îngropată.

— Ce fel de comoară?

— Eu nu ţi-o spun. Poate o vei ghici tu singur.

— Ţi-a rămas de la maică-ta?

— Ce n-aş da să fi rămas!

Apoi Jónás rătăcea din nou prin satul Ţigandia, privea nopţile torentele de fier incandescent în timp ce îl punea din nou şi din nou pe bătrînul bulibaşă să-i povestească caznele suferite de Cafrinka: poate aşa va afla ce fel de comoară a putut lăsa bătrîna. Dar bulibaşa nu ştia de nici o comoară. Acele cîteva lucruri trebuitoare pentru descîntece şi vrăji pe care le avea, au fost toate arse împreună cu dînsa, nimic nu mai rămăsese din ele.

Odată puse bulibaşei o nouă întrebare: ce s-a mai întîmplat după ce Cafrinka a fost arsă?

— Au adunat cenuşa ei şi au închis-o într-o ladă de fier, pe care au îngropat-o apoi sub spînzurătoare.

Acum Jónás ştia unde se află comoara soţiei sale!

— Ştii unde a fost îngropată lada?

— Cum să nu. Doar eu am aşezat-o în groapă.

— Să nu vorbeşti nimănui nimic despre asta. Vreau să aduc lada aceea cu cenuşă aici.

— Dar cine te va conduce acolo?

— Tu, desigur!

— Dar mie mi-e frică.

— De cine?

— De dracu şi de călău.

— Voi face eu singur treaba, tu doar mă conduci acolo.

— Dacă ne vor vedea, ne vor ucide!

— Ne vom duce într-o noapte cînd o să vremuiască!

— Fie, domnule. Dar de ne va prinde acolo dracul, pe tine o să te ia; pe mine mă va crede neam cu el.

— Atunci de ce te temi!?

Jónás aşteptă doar ziua de Sîn'Medard, care se termină cu ploaie şi cu vînt năprasnic. Se putea merge la sigur. Patruzeci de zile de-acum încolo va ploua şi va bate vîntul. E-o plăcere şi ziua, darmite noaptea. Cînd bubuie cerul, cînd răpăie ploaia şi piatra pe acoperişuri, orice suflet de creştin caută să rămînă la adăpost. Se poate fura pînă şi spînzurătoarea de pe cele cinci coline de lîngă Seghedin.

În afară de bulibaşă, Jónás alese cinci flăcăi pe sprînceană şi, împreună cu cei şase, o porni într-o noapte din Ţigandia spre Seghedin.

Ce drum!? Ce călătorie!? Peste mlaştinile acelea care pe hărţile vremii erau însemnate cu cuvintele: „Morast, über den nicht durchzukommen ist" (Mlaştini prin

care nu se poate trece). — Dar ţiganul şi calul lui pot să treacă! Şi unde se termină mlaştina, acolo începea desişul bălăriilor, apoi urmau pădurile fără margini, unde nu vieţuiau decît mistreţii şi lupii; numai pe malul apelor se putea zări cîte o aşezare de pescari împrejmuită cu un gard des, împotriva fiarelor. Cel care se culcă aici, în iarba bogată, se trezeşte cu o droaie de şerpi pe sub haine. În a şasea zi de mers ajunseră pe malul Tisei, de unde se puteau zări întăriturile Seghedinului, cît şi cei şase stîlpi care se înălţau spre cer, pe cele cinci coline, locul execuţiilor.

Aici se ascunseră în nişte colibe de papură. Ziua şi-o petrecură dormind cu schimbul şi făcînd de pază, nu împotriva oamenilor, ci a haitelor de lupi care dădeau tîrcoale cailor.

Spre seară începu într-adevăr ploaia şi vîntul obişnuit. Fură vestite dinainte de miile de păsări, de ţipetele bîtlanilor pe deasupra păpurişului, cît şi de roiurile supărătoare ale milioanelor de tăuni. Cerul se închise de tot.

— Să ne grăbim să ajungem pe malul celălalt, pînă nu vine potopul peste noi! — zise bătrînul bulibaşă, şi cu asta se aruncară cu toţii, ca nişte diavoli călare, în Tisa, trecînd pe malul opus.

Pînă ce reuşiră să iasă se făcu întuneric beznă.

Jónás îşi conduse ceata pînă la un grup de plopi înalţi şi zvelţi; acolo îi opri pe flăcăi, iar el continuă să galopeze mai departe împreună cu bulibaşa, spre cele cinci coline.

Pe o colină se putea zări distinct sub cerul negru clădirea albă cu cele şase colţuri ca de coroană. Frumoasă coroană! Locul de execuţii!

Acolo trebuie să ajungă.

Vîntul rostogolea ghemuri mari de buruieni. În Seghedin băteau toate clopotele ca să alunge furtuna; dar în alte părți, pe semne, se băteau și mai tare, pentru că furtuna tot pe aici bîntuia.

Caii intrau pînă la glezne în nisipurile mișcătoare, iar vîntul bătea din față.

Cerul duduia necontenit ca și cum pe el s-ar fi rostogolit mii de butoaie, iar trăznetele îl despicau parcă în două, toate prevestind fără greș că o să bată și grindina.

— Să ne grăbim, bulibașă, să apucăm un adăpost.

— Frumos adăpost, n-am ce zice! Sub spînzurătoare.

Dar alt acoperiș nu era de găsit nici în apropiere, nici mai departe.

Ajunseră pe locul istoric al celor cinci coline, pe care le formaseră, acolo, în mijlocul pustei, generații succesive, fiecare generație fiind înmormîntată de cea următoare. Din pietrele adunate aici se construiesc azi întăriturile și străzile orașului Seghedin, reînviat din morți. Sapa i-a scos aici la lumină, unii după alții, pe hunii lui Etele, pe vitejii marahani, cu săbiile lor de aramă, sau, din stratul cel mai adînc, pe luptătorii celți cu topoarele lor de piatră; neamuri de mult stinse, cu capete ascuțite, plate sau rotunde.

Iar deasupra acestora — locul de execuție. Peste osemintele tuturor vitejilor, rămășițele blestemate ale hoților și vrăjitoarelor.

Gigantica clădire de formă geometrică avea șase stîlpi înalți, legați între ei cu bare groase, metalice; fiecare stîlp avea un cîrlig gros de fier. Cîteodată vîntul făcea să danseze în văzduh siluete de oameni atîrnate

de aceste cîrlige, ba uneori rînduite şi pe barele de fier. Acum pe un cîrlig atîrna un singur spînzurat.

Jónás şi bulibaşa au descălecat, şi-au dus caii înăuntru, pe locul de execuţie, şi acolo i-au legat să nu fugă.

— Hai să căutăm locul acela — zise Jónás către bulibaşă.

Bătrînului ţigan îi clănţăneau dinţii de frică: „amaro dade!" — începu el să mormăie „tatăl nostru" pe ţigăneşte; dar nu reuşi să treacă de primele cuvinte căci mereu îl întrerupea cîte un trăznet.

— Să ne grăbim! Cît ţine vremea asta bună!

— Bună pentru diavoli!

— Ei, ai descoperit semnul?

— Cum să nu-l fi descoperit? iată-l colo mînjit cu cărbune pe piciorul celui de-al patrulea stîlp, o roată cu zece spiţe; acela e semnul vrăjitoarelor. La doi paşi de acolo, spre înăuntru, unde vei auzi un gol sub picioare, acolo e Cafrinka, într-o ladă de fier. Chiar pe stîlpul acela se legăna de cîrlig spînzuratul.

— Am găsit-o. Ia unul din cele două tîrnăcoape. Ajută-mă să sap.

— Vai, domnule, mă tem că mă ia aghiuţă.

— Dacă te ia, cu mine te ia, că altminteri cine-mi va potcovi roibul acolo, pe lumea aialaltă, dacă tu nu vii cu mine?

Jónás dădu el însuşi mai întîi cu tîrnăcopul în pămînt, acolo unde simţise golul sub picioare, iar cînd bulibaşa văzu că de acolo nu izbucnesc flăcări, se îmbărbătă şi începu să sape şi el cu mult sîrg.

Din cer, însă, flăcările curgeau cu atît mai vîrtos. Bubuiturile cumplite nu încetau nici o clipă şi începu să bată şi piatra răpăind de mama focului: cu adevărat

o vreme pentru sinucigaşi. Pe cei doi care dezgropau mormîntul îi apăra însă peretele înalt; piatra bătea pieziş, aşa că nu-i lovea în creştet.

— Sapă sfecla, sapă! sapă! — Priveşte la stînga, priveşte la dreapta mormăi ca pentru sine bulibaşa, căutînd să se înşele singur cu această zicală veselă, cu care tatăl îşi mîngîie copilul, trăgîndu-l delicat de chică: „sapă sfecla, sapă, sapă!"

Tîrnăcopul scoase un zgomot puternic lovindu-se de lada de fier.

— Aici e, am găsit-o! Ajută-mă s-o scot — zise Jónás.

— Vai, cît e de grea; parcă ar sta pe ea vreun necurat. Nu ştii cumva nişte slove latineşti, domnule?

— Cum să nu: „Tace et sape". Ei, vezi că s-a mişcat? Asta-i lada?

— De-aş putea s-o văd, dar e întuneric beznă, iar eu nu-s bufniţă.

— Ei, îndată va fi şi lumină. Ia holbează-ţi ochii!

Se şi făcu lumină, mai multă chiar decît era nevoie. Un trăznet, sfîrîind, lovi în plin locul de execuţie. Părea că tot colosul de piatră luase foc, scînteile alergau pe barele de fier care legau stîlpii, înroşindu-le, apoi trăznind deodată în mai multe locuri, şi învîrtindu-se drăceşte se descărcară în sfîrşit pe cîrligul unui stîlp. Toată clădirea, împreună cu colina, tremura cumplit sub loviturile cerului.

— Ei, asta-i lada? — întrebă nerăbdător Jónás.

Dar bulibaşa se speriase atît de mult că nu putea să scoată nici un cuvînt.

Celui de-al treilea personaj care se legăna deasupra lor îi venise poate vreo idee, sau, poate, scînteia elec-

trică arsese frînghia, căci deodată sări de pe stîlpul ce se zguduia drept în spinarea bulibaşei.

— Iahai! — urlă bătrînul — pe mine m-au şi luat!

— Ne boisa!* — îl încurajă Jónás. Ăsta nu mai face nici un rău nimănui. Nu vezi că-i finul tău, pe care l-au spînzurat alaltăieri pentru că furase un cal? Hai să-l înmormîntăm frumos în groapa asta care se goleşte.

Bulibaşa se convinse că într-adevăr nu diavolul se aruncase asupra lui. Şi l-au îngropat cum se cuvine pe omul ce-şi dorea odihnă, în acel pat liniştit, din care o scoseseră pe Cafrinka.

Jónás legă apoi lada dezgropată pe spinarea calului său, după şa.

Bulibaşa respiră uşurat la terminarea lucrului, rostind şi o rugăciune.

— Cît oi trăi nu vreau să mă mai întorc sub această spînzurătoare.

Furtuna trecu. Bubuiturile cerului se auzeau încă în depărtări. Lăsase în urma ei un peisaj de iarnă: cît vedeai cu ochii pînă în depărtări totul era acoperit de piatra albă, în care caii îşi înfundau picioarele pînă la glezne.

Dacă de la vreo stînă, de după adăposturi, vreun văcar sau oier şi-ar fi scos acum capul şi ar fi văzut cele două siluete negre călărind pe cîmpia albă de nea, putea să jure pe toţi sfinţii că a văzut nişte diavoli care veniseră să ia trupul finului lor spînzurat.

Jónás şi însoţitorii lui se întoarseră tot pe acelaşi drum pe care veniseră, trecînd peste mlaştini, desişuri şi păduri. Merseră pînă la Botsinka fără să fi văzut nici ţipenie de om. Iar ţiganii lui nu vor spune niciodată nimănui nimic.

---

* Nu te teme.

Szaffi era tare îngrijorată şi speriată; nu-şi putea închipui unde i-a dispărut soţul.

Jónás intră la ea plouat pînă la piele, plin de noroi, cu zgîrieturi pe mîini şi pe faţă.

— Ştii unde am umblat? Acolo unde ţi-a fost îngropată comoara. Am găsit-o şi am adus-o.

Şi cu asta scoase de sub mantie lada de fier şi o aşeză pe masă.

Szaffi se aruncă cu un ţipăt sfîşietor asupra lăzii şi plîngînd o strînse puternic la pieptul ei:

— O, mamă! Scumpă, dragă mamă! — şi nu se sfii să acopere cu sărutările ei fierul ruginit.

— Aceasta-ţi este comoara după care ai tînjit? — o întrebă Jónás.

Szaffi nu putu să răspundă decît cu ochii, dar în aceştia se putea citi atîta recunoştinţă, dragoste, adoraţie; radiau atîta fericire, atîta mulţumire, încît nici trei poeţi la un loc n-ar putea-o spune.

— De-acum eşti fericită? — o întrebă Jónás luînd-o în braţe.

— Sînt fericită. Acum sînt fericită. Doar o singură dorinţă foarte-foarte măruntă mai am, dacă mi-ai satisface-o şi pe asta? Nu-i aşa că mi-o îndeplineşti? Nu-i aşa că n-ai să te împotriveşti?

Şi îl mîngîie pe obraz atît de drăgăstoasă încît Jónás se înmuie de tot spunîndu-i:

— Oare ce mi-ai putea cere ca eu să te refuz?

— Un singur lucru îţi mai cer, lasă-mă să-mi pun şi eu comoara găsită într-un loc unde se cade să stea asemenea comori. Tu ai un cavou mare şi minunat, unde sub plăcile de marmură cioplită se odihnesc strămoşii tăi cu nume strălucite. Lasă-mă s-o ascund şi eu acolo

pe cea pe care am iubit-o atît de mult, pe sărmana ţigancă, pe vrăjitoarea blestemată, arsă pe rug, dar care mie mi-a fost dulce mamă. O voi ascunde atît de bine, încît nimeni nu o va afla. Nu-şi vor bate joc de tine, nu vei roşi din cauza asta. Doar eu voi şti unde se află. Nimeni nu va găsi sicriul acesta tainic, doar lacrimile mele. Ascultă-mi, te rog, această rugă smerită!

Dar Jónás se încruntă supărat la aceste cuvinte:

— Nu! Aşa ceva nu pot să îngădui! Cum o să ascunzi acolo hoţeşte pe vrăjitoarea arsă pe rug? Nu îngădui ca între pietrele de marmură glorioase, scrise cu litere de aur să se amestece o piatră fără nume, acoperită cu ruşine şi ocară. Dar doresc din tot sufletul meu ca această cenuşă, care pentru tine este comoara cea mai de preţ, să fie spălată de murdăria unei sentinţe nedrepte; acest nume de care se leagă cuvîntul tău sfînt „mamă", trebuie să fie spălat de orice nedreptate, de orice pată. Da, vreau ca această cenuşă să fie înmormîntată cu toată cinstea, cu toată pompa, condusă de un convoi îndoliat, cu făclii aprinse, cîntînd rugăciunile sfinte. Să fie îngropată într-un loc sfiinţit, iar deasupra ei să fie o piatră de marmură albă, pe care să se scrie cu litere de aur: cea mai bună, cea mai sfîntă mamă se odihneşte aici, în rîndul strălucitilor strămoşi. Şi voi face tot ce ţi-am spus!

Lui Szaffi i se părea că amîndoi se înalţă acum spre înaltul cerului.

— Dar cum vei putea să faci toate astea? — întrebă ea tremurînd de fericire.

— Mă priveşte. Din clipa asta mă şi pun pe treabă. Poate nu mă vei mai vedea un an întreg; dar vei auzi de mine, iar cînd mă vei vedea din nou, se va întîmpla tot ce ţi-am spus. Pînă atunci însă ai grijă de copilaşii noştri.

FIAT VOLUNTAS TUA

(Facă-se voia ta)

Nicicînd n-au fost la curtea împărătesei bani mai bine primiţi decît cei pe care îi trimisese Jónás. Maria Tereza era împresurată din toate părţile de duşmani. N-avea armată, n-avea bani, iar inamicii ei erau puternici şi bogaţi. Se coalizaseră cu toţii împotrivă-i: prusacii, francezii, spaniolii, italienii, ruşii.

E adevărat că dietele nobililor strigaseră cu mare entuziasm: „vitam et sangvinem!"*, dar adugaseră îndată şi „sed avenam non..."**. Entuziasmul a fost urmat de fapte, apărură din pămînt armate întregi, şi iată, din pămînt apărură acum şi banii necesari războiului.

Soarta care părea potrivnică luă o nouă întorsătură, bătăliile pierdute fură urmate de tot atîtea victorii, armatele împărătesei ajunseseră chiar pînă la Postdam. Tronul Mariei Tereza fu salvat. Se împărţeau tot felul de recompense.

Botsinkay Jónás ştia bine că lumea îl poreclise „baronul ţigan". Şi într-un fel porecla era îndreptăţită.

---

* pe viaţă şi pe sînge.
** dar avere nu.

Era la fel de bronzat ca frumoşii flăcăi de ţigan, culoare pe care noi europenii palizi ne-o dorim atît de mult, şi înafară de asta nu făcea nici un secret din faptul că-i plăcea să stea cu ţiganii.

(Şi încă nici nu se aflase că a luat în căsătorie o ţigăncuşă.)

Ţigan!

Nimănui nu-i place să fie numit aşa. Nimănui nu-i place să fie socotit ca făcînd parte din acest neam. Şi ţăranii îl privesc pieziş pe bietul ţigan. Dacă există vreo muncă scîrboasă, care nu-i place nimănui, ţiganul e pus s-o facă; în schimb e ţinut deoparte cînd e vorba de alte munci. Se zice de pildă „nu-i place ca ţiganului aratul". Ţiganul e alungat dintr-un capăt al satului în celălalt, pentru că se crede că el fură, minte, înşală, că se are bine cu vrăjitoarele şi cu diavolii. Cînd e bătut, vai şi amar de capul lui daca se vaietă, căci nu provoacă astfel decît hohote de rîs. Darmite să fii numit „baron al ţiganilor"!

Ţiganul e ultimul între ţărani, iar baronul e ultimul dintre nobili. (Om e socotit doar cel ce are măcar titlul de baron; acesta fiind cel din urmă rang în ierarhia nobiliară.)

Şi pentru că tot nu mai putea să scape de această poreclă care i se dăduse, de „baron al ţiganilor", Jónás se gîndi să o transforme într-un titlu de onoare.

Va face astfel încît numele de ţigan să fie rostit cu respect. O va face orice s-ar întîmpla!

Şi procedă astfel: din colonia ţigănească întemeiată de el alese pe sprînceană o sută cincizeci de flăcăi care ştiau să călărească calul pe deşelate: puse să li se croiască tunici verzi, pantaloni roşii, chipie albe, şi îi

înarmă ca pe husari. Apoi el însuşi se puse în fruntea detaşamentului, conducîndu-l în tabăra nemeşilor.

Dar nu reuşi nici de data asta, pentru că prezentîndu-şi oastea unui general scorţos şi înfumurat, acesta îl dezumflă cu o singură replică:

— N-avem pe aici oale de reparat.

Şi cu asta fură trimişi în spatele armatei, ba chiar au fost puşi sub paza unui comisar care era însărcinat să-i urmărească, nu cumva să se apuce de hoţii.

Un singur lucru îşi însuşise Jónás de la ţigani: nu se enerva niciodată cînd era repezit; tăcea, dar nu uita nimic şi le răsplătea pe toate cînd se ivea prilejul. În locul lui, un alt domn l-ar fi provocat îndată pe general la duel.

El aşteptă să-i vină şi lui rîndul. Şi nu se înşela!

Numai de s-ar încinge o bătălie mai zdravănă!

Şi iată că degrabă îi veni rîndul.

De fapt, el nici nu avuse de gînd să facă în ziua bătăliei, cu sabia în mînă, minuni de vitejie în fruntea trupei sale tuciurii. Ţiganul nu se bate decît atunci cînd e absolută nevoie şi nu are altă cale de ales, dar atunci arată ce poate.

Deşi, ar fi sunat foarte frumos după bătălie o asemenea frază:

„Pînă acum am fost negri datorită soarelui, dar acum ne-am spălat cu sîngele inamicilor".

Nu, aşa ceva nu s-a spus. Oamenii lui Botsinkay nici nu şi-au scos săbiile din teacă. Dar au făcut armatei un serviciu nepreţuit. Duşmanii distruseseră cele şaizeci şi patru de tunuri ale armatei imperiale. Ţiganii lui Botsinkay îşi suflecară mînecile şi se apucară de treabă. În ziua următoare toate tunurile au fost reparate, aşa că au putut fi folosite din plin în bătălie.

— Ei, mai aveţi oale de reparat? — îl întrebă Jónás după această intervenţie binevenită pe înfumuratul general, reamintindu-i acestuia cele spuse.

Generalul lăudă îndelung strălucitul serviciu şi acordă trupei ca denumire oficială „brigada de fierari". Iar pe Jónás îl înaintă la gradul de brigadier.

Pentru meritele sale a fost recunoscut oficial drept baron al ţiganilor.

Orice ar fi făcut, oricîte merite şi-ar fi cîştigat, porecla se lipea şi mai mult de el.

Dar el nu se supăra!

Îşi aducea aminte de Szaffi a lui şi de cei doi copilaşi negricioşi de-acasă.

Dacă aţi vedea cele două perechi de ochi mari negri, aşa cum au numai copii ţiganilor!

Dar nu-i era îngăduit să se mîndrească cu ei.

Într-o bună zi Botsinkay Jónás primi ordin să se prezinte la curtea imperială din Viena. Plecă de îndată cu o adevărată suită domnească, într-o trăsură trasă de patru cai, cu însoţitori în veşminte alese. Moşiile sale se refăcuseră şi aduceau venituri de neînchipuit, încît n-avea de ce să rămînă mai prejos decît oricare alt magnat.

Împărăteasa îl primi cu o deosebită cinste, aşa că deveni repede agreat la curtea din Viena, şi asta cu atît mai mult cu cît toată lumea îl ştia neînsurat. Iar el n-avea curajul să mărturisească nimănui că acasă a lăsat-o pe ţigăncuşa Szaffi, nevasta sa.

Împărăteasa îi acordă de îndată titlul de baron şi îl numi colonel în fruntea oastei pe care el singur o formase şi o înarmase pe cheltuiala sa, oaste care luase parte chiar la o mică ciocnire, purtîndu-se s-ar putea zice vitejeşte.

Dar, trebuie să recunoaştem adevărul, nu se simţea el bine aici, la strălucita curte, şi nici pe cîmpul de glorie. Avea altele la inimă.

Primise în sfîrşit titlul de baron, acum cînd însă nu-l mai interesa, şi constata cu amărăciune că acest titlu nu adăugase nimic la ceea ce avea el mai dinainte. Nimic nu era pentru el mai de preţ decît acea micuţă şi liniştită odaie din castelul de la Botsinka, unde Szaffi cosea acum cămăşuţele pestriţe pentru cei doi băieţi (căci de-acum erau doi). Dar cu ei n-avea curaj să se laude în faţa nimănui.

Pentru a sărbători încheierea păcii la curte se organizase o mare petrecere. Erau invitate şi acele familii care primiseră de curînd titluri de nobleţe. Împărăteasa ştia să atragă la curte crema nobilimii: pe cei mai frumoşi, pe cei mai viteji şi pe cei mai bogaţi. De la asemenea baluri date la curte nici Jónás nu avea cum să se sustragă. Dealtfel nici un dans nu-l punea în încurcătură, era suficient să-l vadă o singură dată ca să-l înveţe cît se poate de bine; învăţase el cîndva să danseze printre tăişurile săbiilor înfipte în pămînt, ţinînd o lumînare aprinsă pe cap. Aşa că nu i se părea prea greu nici chiar cel mai nou dans franţuzesc.

Cu toate acestea, cu prilejul unui bal la curte, trebuind să ia parte şi el la cotilion, la un moment dat se făcu de rîs: cu ochii în altă parte greşea mereu pasul încurcînd toate figurile, încît partenera lui, enervată şi pierzîndu-şi răbdarea, îl bătu pe umăr cu evantaiul şi îi reproşă neatenţia.

Dar Jónás avea toate motivele să cadă pe gînduri, pentru că dansatoarea din perechea de vizavi semăna surprinzător de mult cu fosta lui pasiune, domnişoara Arsena. Atîta doar că îmbrăcămintea elegantă, fardul,

părul pudrat şi aluniţele false îi dădeau o cu totul altă înfăţişare. Nici nu surîse cînd el o privi, rămase distantă şi rece. Totuşi ea era cu adevărat. Doar mult şi bine privise domnişorul Jónás în ochii aceştia, pe cînd era încă flăcău! Ochii aceştia de ghepard!

Şi un gînd năstruşnic îi dădea tîrcoale; ce-ar fi dacă săltîndu-se în mîini şi cu cizmele spre cer s-ar apropia s-o încerce pe frumoasa stafie? Mai-mai că-l mîna dracul să-şi realizeze gîndul. Îl trecură toate apele în timpul acestui dans.

Îndată ce dansul se termină, cineva din spate îl bătu pe umăr adresîndu-i-se cu „domnule baron". Baronul Jónás se pomeni faţă în faţă cu amicul său drag, baronul Feuerstein.

— Ah! deci şi tu eşti aici! — zise.

— Amice, eu sînt de-al casei — îi răspunse Feuerstein, fără să înţeleagă tîlcul întrebării — eu sînt demnitar al împărătesei.

Dar, de fapt, Jónás voise să spună: „şi tu eşti aici unde e şi domnişoara Arsena"!

— Dar baroana este şi dînsa?

— Nu. Ea a rămas acasă. Dar las-o tu pe baroana mea, vorbeşte mai degrabă de baroana ta.

— Baroana mea? (Jónás se speriase că fusese aflată taina căsătoriei lui cu Szaffi.)

— Da! Maiestatea sa a aranjat în aşa fel, ca la dansul de adineaori să fii faţă în faţă cu frumoasa Arsena, şi era bucuroasă de reuşită, căci tu te-ai trădat îndată fîstîcindu-te. Maiestatea sa a fost deja informată că tu ai cerut mîna frumoasei domnişoare Arsena; bunăvoinţa ei a îndepărtat orice obstacol dintre voi doi; pe domnul Lonciar l-a făcut nemeş, iar pe tine baron.

La aceste veşti îmbucurătoare proaspătului baron Jónás i se alungi faţa.

Nici nu mai zicea nimic, strîngea doar din toate puterile mîinile amicului său drag.

— Ei, doar n-ai să-mi zdrobeşti acum mîinile din pură recunoştinţă. E adevărat că eu am fost cel care te-am susţinut cu căldură în faţa împărătesei. Jónás ştia acest lucru, îl ştia bine. Îşi amintea fiecare cuvît din scrisoarea aceea purtată de porumbelul călător.

Mersi de bunăvoinţă! — îşi zise. Am primit acum coroana de baron, cu cele şapte colţuri, dacă aş lua-o pe Arsena aş mai dobîndi şi două coarne frumoase: aş avea astfel o coroană de grof cu nouă vîrfuri; nu nu-mi doresc să devin atît de lesne grof!

Dar cum să scape acum din această capcană?

E drept că a cerut mîna Arsenei. Dar despre scrisoarea aceea purtată de porumbelul pe care-l prisese nu putea să vorbească, căci ar fi fost dat afară în brînci. Cel mai bun lucru ar fi să le spună că s-a însurat deja. Dar înţelepciunea lui înnăscută îl sfătuia ca deocamdată să nu dezvăluie nimic.

Cu cine ar putea aici să se sfătuiască despre toate cîte îl apăsau.

O viaţă întreagă s-a convins că nu e bine să ai încredere în domni, mai ales în cei mari.

Spre norocul său avea în cap şi o scînteie de nebunie. Iar împărăteasa avea un nebun pe care îl prefera (cîndva fusese student calvinist).

Botsinkay îl alese deci pe acest nebun şi se împrieteni cu el. I-a destăinuit toată povestea despre soţia lăsată acasă.

— Cumetre, eşti la mare ananghie — îi spuse nebunul. — Ştii că aici la curte morala e păzită cu mare

străşnicie. Căsnicia ta e înafara legii, căci a fost făcută împotriva canoanelor bisericeşti, fără martori, fără strigări. Împărăteasa noastră pedepseşte foarte aspru asemenea fapte. Există la Viena un tribunal teribil numit „Tribunalul moravurilor".

Acest tribunal are obligaţia să vegheze asupra moralităţii tuturor supuşilor şi îndeosebi a marilor nobili şi ofiţeri superiori. Şi vai de capul celui pe care îl găseşte în neregulă! Imoralitatea este singurul păcat pe care împărăteasa nu-l iartă nimănui. O femeie care nu este căsătorită legal cu soţul ei, e o fiinţă pierdută pentru această lume. La Viena există o mare închisoare corecţională unde sînt întemniţate aceste nefericite fiinţe, şi n-aş crede că ar fi atît de aglomerată încît să nu se găsească acolo un loc şi pentru Szaffi a ta. Iar pe tine, dacă se va afla, te vor alunga de la curte şi îţi vor confisca titlul şi tot avutul. Mare nebunie, şi ţi-ai făcut-o cu mîna ta, dragă prietene! Dar o nebunie se poate drege doar prin alta şi mai şi. Mîine va fi o masă mare la curte, la care ai fost invitat şi tu. După masa aceasta ţine-te mereu în apropierea împărătesei. Restul mă priveşte pe mine. Tu străduieşte-te însă să te prefaci cît mai prostănac cu putinţă.

— Pentru aşa ceva nu va trebui să mă căznesc prea mult.

În ziua următoare, după masa anunţată, potrivit poruncilor împărătesei care era tare bisericoasă, la sfîrşitul mesei toţi trebuiau să se ridice şi să spună „Tatăl nostru", în limba latină.

Bufonul împărătesei se aşezase în spatele lui Jónás. La un moment dat începu să rîdă, tulburînd rugăciunea. După ce terminară împărăteasa se răsti mînioasă la bufon:

— Cum îţi permiţi să rîzi în timp ce se spune rugăciunea?

— Dar cum să nu rîd, maiestate, dacă baronul ţiganilor în loc de „fiat voluntas tua" se roagă aşa: „fiat voluptas sua" (facă-se plăcerea lui).

Jónás îşi luase o mutră de prostănac, aşa încît toată lumea auzind spusele bufonului izbucni în rîs pe seama lui. Doar împărăteasa nu rîse. Ei nu-i plăcea să se glumească cu lucrurile sfinte.

— Dar să înveţe, domnule, să spună corect: „Fiat voluntas tua"!

— Are să înveţe sărmanul, dar fie-vă milă de el şi scrieţi-i pe hîrtia aceasta.

Nebunul puse o hîrtie împăturită pe masă, în faţa împărătesei, avînd pregătită şi pana de scris.

Împărăteasa de ce n-ar fi făcut ce i se cerea? Scrise pe hîrtie frumos, cu nişte litere rotunde, bărbăteşti: Fiat voluntas tua.

— Dar puneţi-vă şi semnătura, să fie salvat sufletul acestui păgîn sălbatic.

Era în toane bune împărăteasa, primise veşti îmbucurătoare din Anglia, aşa că îndeplini cu plăcere ruga bufonului ei preferat.

— Ei, acum cer doar două săptămîni de păsuire! — zise nebunul, şi îl voi învăţa pe baronul ăsta necioplit să recite fraza aceea atît de complicată; îmi pun capul pentru asta, contra unui nasture găurit.

Toată curtea rîdea pe seama bietului baron al ţiganilor.

Iar cînd reuşiră să se despartă de societatea celorlalţi, bufonul despături hîrtia şi îi explică lui Jónás ce stă scris pe ea. Era o petiţie, pe care, el, Jónás o adresa

împărătesei, şi îi cerea în primul rînd ca împărăteasa să-l ierte cu milă şi pe el şi pe Szaffi pentru păcatul săvîrşit din neştiinţă; în al doilea rînd să-i fie permis s-o ia legal în căsătorie pe Szaffi, mama copiilor lui, cu toate că ea nu are nici un nume de familie; iar în al treilea rînd, în sfîrşit, episcopul să-l trimită într-un azil pe popa de la Botsinka şi să aducă acolo un preot ca lumea.

Această petiţie fusese aprobată de împărătească cu cuvintele: „fiat voluntas tua" şi consfinţită cu semnătura ei.

— Iar acum aleargă, dă bice cailor şi nu te opri pînă la Botsinka. Aici să nu mai vii în ruptul capului, pînă cînd nu vei primi invitaţie din partea împărătesei să te prezinţi împreună cu soţia ta.

Baronul Jónás dădu bice cailor şi alergă la episcop şi la guvernator, arătîndu-le epistola împărătesei. Nimeni nu putea să obiecteze ceva.

Dar cînd îi spuse şi soţiei sale Szaffi cum stau lucrurile, mărturisindu-i deschis şiretlicul prin care a obţinut epistola împărătesei, femeia se aruncă în genunchi, în faţa lui, şi îl imploră, plîngînd amarnic:

— Nici vorbă să faci asta, dragul meu! Nu ai voie să tragi pe sfoară un cap încoronat! Vei avea necazuri mari. Lasă-mă pe mine să plec; mai bine să-mi iau lumea în cap, împreună cu cei doi copilaşi, decît să-ţi atragi asupră-ţi urgia împărătesei din cauza mea. Ia-o în căsătorie pe frumoasa domniţă, care ţi-a fost hărăzită de împărătească, iar la mine nici nu te mai gîndi. E largă lumea aceasta, mi-oi găsi şi eu în ea un adăpost, pe undeva. De-oi cădea eu, n-oi cădea prea mult, dar dacă vei cădea tu va pierde şi ţara, şi oamenii aceştia de

aici vor avea de suferit. Toate aceste frumoase pămînturi vor recădea în sărăcie.

Dar Jónás o ridică pe Szaffi la pieptul lui:

— Şi dacă aş cădea de la o înălţime atît de mare, încît aş lovi cu capul vîrful Tatrei şi cu picioarele munţii Velebitului, tot nu m-aş lăsa niciodată despărţit de tine. Mai degrabă să-mi ia toate titlurile, toate comorile, tot avutul meu, să mă alunge dacă vor în lumea largă, sînt gata să fug cu tine oriunde, să mă aciuiesc cu tine într-o şatră de ţigani, să-mi cîştig pîinea dansînd pe sîrmă, făcînd tumbe, aşa cum făcea cîndva şi tatăl meu vitreg. Dacă altceva n-am învăţat de la cei sărmani, atîta ştiu, că ei nu se părăsesc unul pe altul niciodată.

La aceste cuvinte Szaffi îşi ridică mîndră capul; chipul ei se transfigură cu totul: era ca o prinţesă.

— Atunci condu-mă la altar. Vei afla că nu ţi-ai irosit dragostea ta plină de credinţă pentru că eu sînt demnă de tine!

Botsinkay Jónás ţinu acum să se îndeplinească toate ceremoniile legale, aşa cum se cuvine. Pentru oficierea cununiei l-a invitat chiar pe episcop.

Cînd episcopul o întrebă pe mireasă cum se numeşte şi ce religie are, Szaffi răspunse încet, pe un ton blînd:

— Da, am un nume. Tatăl meu a fost hanul Szaffi Kuli din dinastia tătărască Ghirai, soţul fiicei lui Mehmed, paşă al Timişoarei. Mama a fost creştină (dumnezeu s-o ierte). Prin sfîntul botez mă numesc Sofia! Iată actele care dovedesc cele spuse de mine. Cu mulţi ani înainte cînd tata era pe moarte a destăinuit mamei taina comorilor paşei Mehmed şi ne-a trimis în Banat, să stăm acolo şi să aşteptăm pînă cînd descendentul familiei Botsinkay se va întoarce din exil, intrînd în posesia domeniilor sale. Atunci să-i destăinuim taina comorilor lui

îngropate la un loc cu ale noastre. N-am fost vrăjitoare; am păstrat o taină. Cele petrecute mai apoi au fost din voia lui dumnezeu.

După acest deznodământ, firește că și supărarea împărătesei a trecut. Szaffi s-a putut prezenta la curte ca descendentă a unei familii de principi, iar cu frumusețea și bunătatea ei a cucerit pe toți curtenii.

Familia Botsinkay trăiește și azi în Canaanul numit Banat, este puternică și azi, iar membrii familiei poartă coroană de grof, cu cele nouă vîrfuri, cîștigate nu prin nevestele lor, ci prin propriile lor merite.

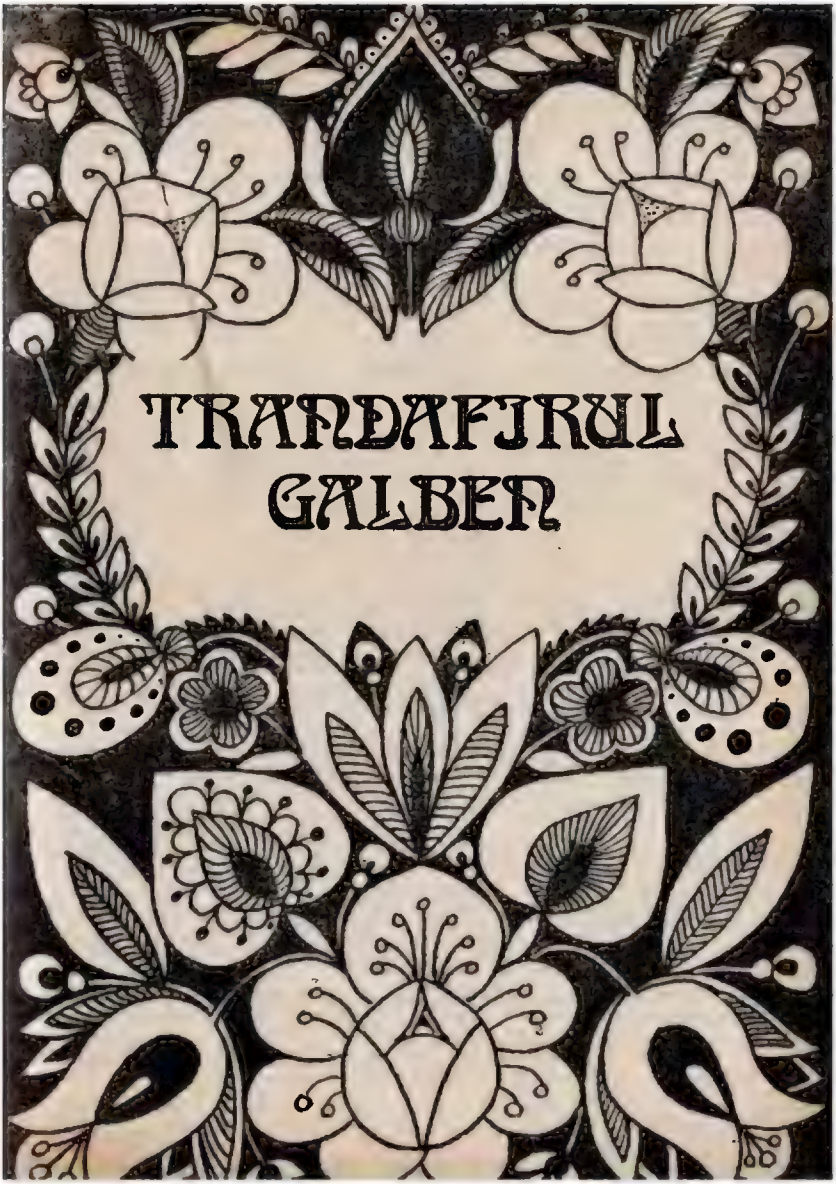
TRANDAFIRUL
GALBEN

Traducerea a fost efectuată după volumul „SÁRGA RÓZSA", de Jókai Mór, Editura Dacia 1974

I

În acele vremuri Hortobágy* nu era încă străbătut de şine; în toată cîmpia maghiară nu exista nici o cale ferată. Nici apa Hortobágy ului nu era canalizată; cele două roţi ale micuţei mori clămpăneau vesele pe rîuleţ, iar vidrele se simţeau în largul lor în păpurişul des.

La primul crăpat al zorilor un flăcău călărea agale prin pusta de la Zám, care se află dincolo de apa Hortobágy-ului (socotind Debreţinul drept centru al universului). De unde venea? Unde se ducea? Nu se poate şti pentru că în pustă nu există poteci; iarba acoperă de îndată urmele potcoavelor şi ale roţilor. Pînă la orizont nu există nimic altceva decît iarbă, nici un copac, nici o cumpănă de fîntînă, nici o căsuţă nu tulbură cu prezenţa lor împărăţia impunătoare a verdelui. Calul merge mînat doar de instinct. Călăreţul a aţipit, se clatină în şa cînd într-o parte cînd în alta, dar picioarele nu-i ies din scăriţe.

Trebuie să fie ciobănaş la vreo cireadă de vite, pentru că mînecile cămăşii îi sînt strînse la încheietură: mînecile largi l-ar incomoda, acolo, printre vite. Are o vestă albastră cu butoniere şi nasturi negri, negru îi este

---

* Cîmpie în stînga Tisei (cca. 2 000 km²). Declarată azi monument al naturii.

și sumanul, cusut cu flori de mătase, care-i atîrnă pe umăr de o curea cu cataramă. În mîna stîngă ține frîul lăsat ușor, pe mîna dreaptă și-a petrecut biciul cu ciucure în capătul pleasnei, în coburul de la șa îi stă înfipt ciomagul lung, întărit cu plumb la un capăt.

La pălăria cu boruri largi, ridicate, are prins un trandafir galben.

Cînd calul își saltă cîteodată capul, scuturîndu-și clopoțeii atîrnați pe curelele colorate, flăcăul se trezește pentru o clipă. Mai întîi își duce repede mîna la pălărie și atinge trandafirul să se convingă că nu l-a pierdut, apoi își scoate pălăria, miroase fericit trandafirul galben (cu toate că acesta de fapt nici nu are miros), apoi își pune din nou pălăria pe cap, într-o parte, și își dă capul pe spate; crede că așa o să poată vedea trandafirul de pe pălărie.

Apoi începe să fredoneze cîntecul cel mai drag, poate așa va reuși să rămînă treaz:

„Dar-ar să nu fie crîșma atît de aproape,
Dar-ar să nu aibă vin atît de bun:
Cupa e de aur, măsura-i de aramă:
De aceea vin eu atît de tîrziu la tine,
Drăguța mea, micuța mea, iubito.“

Apoi din nou capul îi cade pe piept și dormitează mai departe. La un hîrtop observă speriat că nu mai are trandafirul la pălărie.

Își întoarce îndată calul și caută trandafirul în imensitatea ierbii, cu toate că și aceasta e presărată de flori

galbene. Dar își găsește între ele trandafirul galben, îl prinde din nou la pălărie și cîntă mai departe cîntecul:

„În grădina mea un măr înflorește,
De atîtea flori nici că se mai vede.
Dar garoafele mele înfloresc?
Dar o drăguță credincioasă unde-mi găsesc?
Pe ea o caut, pe ea o caut.“

Adoarme din nou și își pierde din nou trandafirul. Întoarce iarăși calul și caută floarea pierdută. De data asta o găsește agățată printre frumoasele flori roșii ale unui ciulin. Ce furios calcă sub cizmele sale bietul ciulin! că a îndrăznit să-i sărute trandafirul!

Sare din nou în șa și își continuă drumul.

Dacă ar fi superstițios, nu și-ar mai prinde și a treia oară trandafirul la pălărie. Dacă ar înțelege limba păsărelelor, ar ghici ce înseamnă ciripitul sutelor de mierle, care, salutînd zorii, se avîntă spre înălțimi de necuprins pentru ochiul omenesc; toate îi spun: „Nu-ți mai pune, nu-ți mai pune trandafirul galben“. Dar flăcăul din Hortobágy e tare de cerbice, nu știe nici de superstiții nici de frică.

Pierduse multă vreme cu căutatul trandafirului și poate și mai multă mirosindu-l mereu; ar trebui să fie acum la Zám, pentru adăpatul de dimineața. Tare o să mai înjure baciul.

Las' să înjure! Cel care are la pălărie un asemenea trandafir, acela nu se teme nici măcar de baci.

La un moment dat calul îl trezește nechezînd. Surul observase un călăreț care venea înspre ei. Roibul cu semilună îi e cunoștință veche și îl salută de departe.

Călăreţul de pe roib e herghelegiu. Se poate vedea după mînecile largi, fluturînde ale cămăşii, sumanul alb brodat cu lalele, frînghia aruncată pe un umăr; dar mai ales din faptul că şaua nu-i legata cu curele pe sub burta calului ci e pusă doar aşa.

Se recunoscură nu numai caii, ci şi cei doi călăreţi, deşi departe încă unul de celălalt, şi galopînd mai iute ajunseră curînd faţă-n faţă.

Amîndoi aveau întipărite pe chipuri trăsăturile maghiare strămoşeşti, cu toate că se deosebeau mult unul de celălalt. Cam aşa arătau probabil primii maghiari care au venit din Asia.

Ciobănaşul avea umerii laţi, oasele tari, era îndesat la gît şi la trup, iar trăsăturile feţei îi erau pline de viaţă. Avea obrazul aprins, bărbia, gura şi sprîncenele pline de trufie, şi o mustăcioară cu vîrfuri răsucite; părul castaniu îi era tăiat rotund iar ochii, tot castanii, păreau verzui la prima vedere.

Herghelegiul era subţire la mijloc, dar zdravăn în umeri şi cu pieptul puternic; obrazul parcă îi era dat cu bronz auriu; avea o gură parcă sculptată, ca şi sprîncenele arcuite peste ochii negri, mărunţi şi strălucitori; mustăcioara îi era neagră, cu vîrfurile ridicate în sus, iar buclele părului negru ca tăciunele îi acopereau umerii. Cei doi cai se întîmpinară nechezînd, de parcă ar fi rîs unul la celălalt. Herghelegiul îşi salută cel dintîi prietenul:

— Bună ziua, prietene. Că ai avut cin' să te legene, cin' să te trezească.

— Ziua bună, prietene. Că am avut cin' să mă legene, cin' să mă trezească.

— Dar de unde vii acum, cu noaptea-n cap?

— De pe-aici, din pusta de la Máta; am fost la veterinar.

— La veterinar? Atunci poți să-ți ucizi surul.

— Și de ce mi-aș ucide surul?

— Pentru că s-a lăsat întrecut de mîrțoaga veterinarului: acum mai bine de jumătate de ceas l-am văzut pe veterinar mergînd cu șareta lui spre ocolul de la Máta.

— Las-o baltă prietene și nu mai iscodi atît. De multe ori și roibul tău e întrecut de măgarul baciului.

— Oho! Ce frumos trandafir galben ai la pălărie, prietene!

— Apoi are cine merită să aibă!

— Ei, numai să nu-i pară rău că l-a meritat!

Și zicînd acestea herghelegiul își ridică pumnul cu un gest amenințător, încît mîneca largă a cămășii îi căzu pe umăr, dezgolindu-i brațul atletic, bronzat de soare. Amîndoi dădură apoi pinteni cailor și porniră în galop, fiecare pe drumul ce-l avea de urmat.

II

Ciobănaşul galopa spre ocolul de la Zám; colinele şi desişurile de salcîmi începură să apară de sub bolta cerului şi între ele şi fîntîna cu trei cumpene. Dar pînă acolo mai e de mers, şi încă în galop zdravăn. Ciobănaşul îşi scoase trandafirul galben de la pălărie, care îl dădea de gol; îl înfăşură în baticul său roşu şi îl ascunse aşa, cu totul, în mîneca sumanului.

Iar herghelegiul îşi schimbă drumul: dădu pinteni calului să zboare spre locul unde cursul apei Hortobágy se vedea ca o dîră albastră de ceaţă. Se grăbea să ajungă la tulpina acelui trandafir galben.

Căci un singur trandafir galben există în tot Hortobágy-ul, şi acela numai în grădina hangiului. Îl adusese aici un străin, se zice că de prin Belgia. Minunat trandafir, înfloreşte toată vara, începe pe la rusalii şi pînă toamna tîrziu mai are boboci. Are o floare galbenă ca aurul iar mirosul lui seamănă mai degrabă cu aroma vinului de muscat decît cu mirosul trandafirului. Mulţi dintre cei ce au mirosit floarea şi-au pierdut minţile! Pentru că şi fata care rupea cîte una din aceste flori — şi nu pentru ea — se numea tot „trandafir galben".

Nici despre ea nu ştia nimeni de unde o avea bătrînul cîrciumar, căci nu era însurat. A uitat-o pe acolo cineva, aşa că a ţinut-o şi a crescut-o pînă s-a făcut ca

o floare minunată, zveltă şi subţirică. Ea n-avea obrajii aprinşi ca toate celelalte, ci îi bătea într-un auriu proaspăt; dar nu o mină de om suferind ci dimpotrivă, plină de viaţă; cînd zîmbea radiau parcă flăcări din ea. Iar gura ei, pusă mereu pe rîs, cu colţurile puţin ridicate, se potrivea ochilor mari, ca de porumbi, despre care omul nu putea să afle niciodată dacă sînt negri sau albaştri. Cine se adîncea în ei uita şi că trăieşte pe lume. Părul negru, îi era împletit într-o coadă la spate şi legat cu o fundiţă galbenă iar buclele îi erau naturale, nu avea nevoie să-şi spele părul cu zeamă de gutui, cum făceau celelalte fete. Ei, şi ce de cîntece ştia! Ce frumos le mai cînta, cînd voia! Cînta şi cînd era voioasă, cînta şi cînd era tristă, găsea întotdeauna cîntecul potrivit. Ţărăncuţa nu poate trăi fără cîntec; cu cîntec treaba merge mai bine, timpul trece mai repede, drumurile par mai scurte.

Încă în zori, cînd de-abia mijeşte lumina zilei, i se aude cîntecul din grădină, în timp ce pliveşte buruienile.

Pe bătrînul cîrciumar nu-l mai interesează cîrciuma lui; toată grija muşteriilor a lăsat-o în seama fetei, ea serveşte vinul, ea găteşte, ea e şi cu socotelile. Bătrînul îşi vede de prisaca lui: tocmai acum roiesc albinele. În curte se aude tropot de cal şi cîinii latră prietenos, semn că oaspetele le este cunoscut.

— Klári! Ieşi în faţă! N-auzi? Cîinii latră, avem un oaspete. Serveşte-l ca lumea.

Fata îşi trase în jos fusta tărcată, suflecată pentru plivit, se încălţă cu papucii brodaţi, îşi spălă mîinile cu apă din stropitoare şi le şterse apoi de şorţuleţ, pe care şi-l scoate, căci dedesubt are un şorţuleţ curat în buzunarul căruia ţine cheile cîrciumei. Îşi scoate şi baticul pestriţ de pe cap, îşi netezeşte părul cu mîna udă, dar

mai întîi rupe un trandafir galben de pe acea tulpină care înfloreşte tot timpul şi şi-l pune la ureche.

— Ei, iar rupi trandafirul? Dacă nu-i decît un jandar?

Ce înseamnă „decît"? Oare la chipiul acestuia nu se poate pune un trandafir? Sau nu-l merită? Depinde!

Dar zău că nici nu era jandarm cel pe care fata l-a zărit în cîrciumă, stînd la masa cea lungă; era cel mai chipeş herghelegiu: Decsi Sándor.

Bătea tare în masă cu fundul unei sticle goale rămase acolo, şi îi strigă fetei, cu demnitate morăcănoasă: „Adu vin!"

Fata ţipă cînd îl văzu şi bătu, mirîndu-se, din palme:

— Decsi Sándor! Te-ai întors? Sándor! Sufleţelule! Iubitule!

— Am spus să-mi aduci vin! — îi strigă din nou, morocănos, flăcăul, şi îşi sprijini în pumni capul, aplecat într-o parte.

— Aşa îmi zici tu „bună dimineaţa", după atîta amar de vreme?

La care flăcăul se cuminţeşte, că doar ştie şi el ce înseamnă să te porţi cum se cuvine. Îşi scoate pălăria şi o pune pe masă.

— Bună dimineaţa domnişoară!

— Be-e! — răspunse fata scoţînd vîrful limbii la el, apoi, scuturînd supărată din umeri, se duse după tejghea, întorcîndu-se cu paşi legănaţi şi afectaţi; puse vinul în faţa flăcăului şi îl întrebă cu vocea gîtuită de emoţie:

— De ce-mi spui „domnişoară?".

— Pentru că eşti.

— Şi altădată eram, şi tu nu-mi spuneai aşa.

— Asta a fost altădată.

— Ei, iată-ţi vinul. Mai doreşti ceva?

— Mulţumesc. Mai tîrziu.

Fata plescăi supărată din buze şi se aşeza la celălalt capăt al băncii.

Flăcăul ridică clondirul la gură şi nici nu-l mai luă de acolo pînă nu-l goli tot. Apoi îl izbi de perete sfărîmîndu-l în mii de cioburi.

— De ce ai spart clondirul? întrebă fata domol.

— Ca să nu mai bea altul după mine.

Şi cu asta trînti mîndru cele trei limbi de căţea pe masă (Aşa se spunea în popor hîrtiei de zece crăiţari). Două pentru vinul roşu, una pentru clondir.

Fata luă fără supărare mătura şi adună cioburile de sticlă. Apoi, ştiind regula, se întoarse la tejghea, aduse alt clondir şi îl puse în faţa flăcăului.

Se aşeză din nou lîngă el încercînd să-l privească în ochi. Flăcăul, de-al naibii, îşi trase pălăria pe ochi.

Atunci fata îi scoase pălăria de pe cap şi vru să-i prindă sub panglica de mătase a pălăriei trandafirul galben pe care îl purta în păr.

Flăcăul observă şi îşi apucă iute pălăria smucind-o din mîinile fetei.

— Lasă, ţine trandafirul pentru cel care îl merită mai mult.

— Sándor! Vrei să mă faci să plîng?

— Şi plînsul tău ar fi înşelător ca şi rugăciunile tale. Păi nu acum dis-de-dimineaţă i-ai dat lui Lacza Ferkó un trandafir să-l poarte la pălărie?

Obrazul fetei nu numai că nu roşi la aceste cuvinte, ci se îngălbeni şi mai tare.

— Sándor! Pe dumnezeul meu îţi spun că nu...

Flăcăul n-o lăsă să-şi continue vorba: cu o mişcare rapidă îi puse palma peste gură.

— Nu lua numele lui dumnezeu în deşert pentru o înşelăciune! Dar cerceii de aur de unde îi ai?

Fata începu să rîdă.

— O prostănacul meu! Păi sînt chiar cerceii de argint pe care tu mi i-ai dăruit, doar că eu i-am dat la aurarul din Ujváros să-i sufle cu aur.

Atunci flăcăul o prinse de amîndouă mîinile şi începu să-i spună pe un ton domol:

— Klári, scumpo! Nu-ţi mai spun „domnişoară". Te rog mult de tot nu mă minţi. De nimic nu-mi e mai lehamite decît de minciună. Se spune: „cîine mincinos!" Deşi cîinele nu minte. Latră într-un fel dacă hoţii umblă prin gospodăria omului şi altfel dacă îi sosește stăpînul, urlă dacă presimte un pericol, dar niciodată nu-şi preface lătratul. Cîinele e cinstit. Numai omul ştie să mintă. Minciuna lui e cu adevărat un lătrat. Pe mine nu m-a lăsat sufletul să mint niciodată. Mi s-ar opri limba în gură. Nici nu se cade asta unui bărbat cu mustaţă! E un lucru urît dacă unul cu mustaţă minte asemeni unui copil necopt la minte care se teme de bătaie. Vezi, cînd toamna trecută au venit ăia cu arcanul, toţi flăcăii din pustă au fost luaţi la armată. Magistraţii oraşului au vrut să ne reţină pe lîngă herghelii şi cirezi, pentru că avem o treabă grea şi de răspundere. I-au şi plătit pe cei din comisie. Felcerii ne şi şopteau fiecăruia la ureche ce fel de boli sau beteşuguri să spunem că avem pentru a fi scutiţi ca necorespunzător. Lacza Ferkó a şi acceptat. A minţit că-i surd că n-aude nici măcar cînd sună goarna. Mie-mi ardeau parcă ochii de ruşine. A fost lăsat să plece acasă, deşi aude atît de bine, încît noaptea ştie să spună,

doar ascultînd zgomotele, dacă un animal străin rătăceşte prin cireadă sau dacă o vacă îşi cheamă viţelul. A putut să mintă netrebnicul! Apoi, cînd venise rîndul meu, m-a examinat şi pe mine felcerul, din creştet pînă-n tălpi, şi mi-a găsit că nu-mi bate regulat inima. „Dacă nu-mi bate bine inima, am zis eu, nu ea este de vină ci trandafirul acela galben de la hanul din Hortobágy!" Domnii tot mă îmboldeau să-l ascult pe doctor că am „inima mărită". Dar eu le-am spus: „nu mi-e deloc inima mărită. Nu încape nimic mai mult în ea decît o drăgălaşă de fetişcană. N-am nici pe dracu!" Aşa că m-au şi luat la oaste. Dar m-au preţuit, nici părul nu mi l-au tăiat; m-au trimes la herghelia din Mezöhegyes, ca soldat-herghelegiu. După o jumătate de an oraşul a plătit însă cei o mie de forinţi pentru a mă lăsa la vatră, căci aveau mare nevoie de mine pentru herghelia oraşului. Ei, cei o mie de forinţi o să-i dau înapoi prin munca mîinilor mele: dar nu mi-am deschis gura pentru a spune minciuni, cum a făcut ăla.

Fata îşi scoase mîinile din mîinile lui şi încercă, glumind să dea alt curs discuţiei.

— Ei, ei, Sándor, sufleţelule, frumos ai mai învăţat acolo, pe pîinea împăratului să ţii predici. Cu asemenea cuvinte brodate te-ai putea duce duminicile predicator la Balmazújváros.

— No, lasă gluma! Nu te mai preface! Ştiu ce ai în guşă. Slabă e femeia, n-are altă armă decît iscusinţa minciunii. Pentru o fată minciunile sînt ca picioarele pentru iepuri sau aripile pentru păsări. Fără ele ar fi prinsă. Dar vezi, eu aşa sînt: n-aş putea face nici un rău celor ce sînt mai slabi ca mine. Din partea mea iepurele poate rămîne liniştit în tufe, iar pasărea în cuibul său, nu le fac nimic. Nici fetei nu-i fac vreo

supărare, dacă spune adevărul, nici cu un cuvînt urît, nici cu vreo privire piezişă. Dar dacă o să-mi spui minciuni, te voi judeca la fel ca şi cînd ţi-ai pune pe obrazul tău curat vopsele din Viena. Priveşte trandafirul acela din mîna ta, de abia a îmbobocit, dar dacă voi îndrepta spre el răsuflarea mea fierbinte, îşi va deschide petalele una după alta. Fii şi tu o asemenea floare galbenă, deschide-ţi sufletul pentru mine şi n-o să mă supăr, orice o să-mi spui, chiar dacă prin sinceritatea ta o să-mi zdrobeşti inima.

— Şi atunci ce-o să-mi mai dai?

— Ce-mi va rămîne din ea.

Fata îi ştia obiceiul: în zori de zi flăcăul bea vin şi mînca slănină cu ardei şi cu pîine albă. Îi servi deci toate acestea. Şi n-a fost refuzată. Flăcăul scoase cuţitul cu stea încrustată pe mîner pe care îl purta în carîmbul cizmei, tăie din pîine şi din slănină şi începu să mănînce.

Prin uşa deschisă intră un cîine şi scuturîndu-şi coada mare şi neagră se duse la băiat, îşi frecă capul de genunchii lui, apoi se aşeză privindu-l în ochi şi mîrîind prietenos.

— Pînă şi Bodri te-a recunoscut.

— Cîinele e credincios, nu-i ca fata.

— Ei, Sándor, Sándor! Ce rău ai făcut că nu te-a lăsat inima să spui minciuna aceea măruntă: atunci nu te-ar fi luat la Mezöhegyes herghelegiu la oaste! Nu e bine ca o fată să fie lăsată singură; nu e bine ca liliacul să treacă peste gard atunci cînd înfloreşte; e dorit şi îi sînt rupte crengile.

Cînd auzi acestea flăcăului îi căzură bucatele din gură; le aruncă cîinelui, care le şi înghiţi.

— De data asta ai grăit drept!

— Apoi ştii doar cîntecul acela: „Dacă plouă peste fată, s-o găsi o şubă de flăcău s-o acopere".

— Ştiu şi cum zice mai departe:

„Fata se luă încet după flăcău; pentru că bietul de el avea şuba cusută cu lalele". Marş cîine! Şi tu te guduri pe lîngă oricine vezi că mănîncă slănină.

Afară roibul începu să necheze; fata ieşi şi după un timp se întoarse.

— Unde ai fost?

— Ţi-am legat roibul în grajd.

— Cine ţi-a spus să-l legi în grajd?

— Aşa fac de obicei.

— Dar acum sînt alte obiceiuri. Îndată plec de aici.

— Păi nu mănînci? Nu-ţi place slănina şi pîinea albă? Te-ai deprins cu bucate mai bune la oastea împăratului? Ei lasă, că îţi aduc atunci altceva! Zicînd acestea deschise dulapul din perete şi scoase de acolo o farfurie cu pui pane. Ştia că băiatului îi place grozav puiul pane rece.

— Dar asta de la cine-o fi rămas? întrebă flăcăul bănuitor.

— Dacă ai un pic de minte de ce mai întrebi? O crîşmă e aici, şi cui plăteşte îi fac pui pane.

— Au fost oare boieri în noaptea aceasta pe aici?

— Cum să nu fi fost: doi de la Viena, doi din Debreţin. Pînă la ora două după miezul nopţii au tot petrecut; apoi s-au dus. Dacă nu crezi, iată registrul în care însemn muşteriii.

— Lasă, cred!

Flăcăul începu să mănînce mîncarea lui preferată.

Motanului mare alb, care pînă acum se spăla pe prichiciul sobei, îi veni deodată o idee. Se ridică, se

întinse şi sări jos încovoindu-şi spinarea ca un arc, se duse la băiat, măsură cu ghearele pe cizmele acestuia pînă unde va ajunge zăpada la iarnă, apoi îi sări în braţe, se frecă de mîinile lui, îşi linse bine fiecare pernuţă de pe labe şi se instală începînd să toarcă.

— Vezi, şi pisoiul acesta vrea să-ţi intre în voie.

— Păi nici eu nu-l întreb în braţele cui torcea ieri. Ei, cît mă costă acest „pakene hendlie"*?

— Pe tine nimic. L-a plătit altul. Da' unde te grăbeşti atît de tare?

— În pusta din Máta, să duc o scrisoare veterinarului.

— Numai că n-o să-l găseşti acasă pentru că a trecut pe aici în zori pe la ora trei; îi căuta pe cei doi muşterii şi cînd a aflat că aceştia plecaseră s-a luat după dînşii cu măgăruşul său. Domnii de la Viena au venit să cumpre de la jupînii din Debreţin o cireadă de vite. Unul dintre ei e administratorul moşiilor unui grof din Moravia care vrea să crească acolo la ei soiul nostru de vite, iar celălalt e un fel de pictor. M-a şi desenat în caietul lui, şi pe mine şi pe ciobănaş.

— Deci ciobănaşul a fost pe-aici?

— Păi sigur că a fost, el trebuia să-i conducă pe străini prin pustă la ocolul din Zám.

— Un singur lucru-i de mirare: cum a plecat ciobănaşul de aici cu un ceas mai tîrziu decît domnii aceia pe care trebuia să-i conducă la ocolul de la Zám.

— Vai, doamne! Ştii să mă descoşi de parcă ai fi comisar! A venit să-şi ia rămas bun de la mine. Pleacă de la noi, n-o să-l mai vedem niciodată.

---

* Germ. corect *gebacken Händel* „pui prăjit".

Că nu vorbea cu vicleşug, stătea mărturie şi lacrima ce i se prelingea strălucitoare pe obraz, cu toate că fata încercă s-o ascundă. Flăcăul nu se supără pentru lacrimă, doar era sinceră! Întoarse degrabă capul, să nu vadă cum îşi şterge fata ochii şi prinse între dinţi coada scurtă a lulelei sale. Luleaua strînsă în dinţi înseamnă că sărutul e interzis.

— Şi unde se duce aşa departe ciobănaşul?

— Îl iau în Moravia, ca baci pentru turma ce se alege la Zám. Acolo o să aibă şase sute de forinţi simbrie, o casă de piatră şi chiar şi o parte din produse. Un adevărat domn! Va fi cinstit acolo, fiindcă numai un cioban ungur se poate descurca la o cireadă din cîmpia noastră.

— Şi tu nu mergi cu el să fii nevastă de baci?

— Ştii bine, răule, că nu merg. M-aş duce dacă n-aş fi legată în lanţuri de această pustă şi de tine. Ştii doar că numai pe tine te iubesc cu adevărat. Sînt roaba ta.

— Nici asta nu-i aşa cum spui. Ştii tu foarte bine că acela pe care l-au vrăjit ochii tăi se va întoarce la tine de oriunde. Poate că i-ai pus şi ceva în mîncare, ca să fie nevoit să se gîndească la tine. Poate că i-ai cusut în mînecile cămăşii un fir din părul tău, şi cu firul ăsta îl tragi înapoi, chiar de-ar fi tot atît de departe ca stelele. Aşa ai făcut şi cu mine! După ce m-ai privit adînc în ochi, nu te mai pot uita.

— Dar eu te-am putut uita oare? Am întrebat eu ce-ai de gînd cu mine? Te-am chemat vreodată să turnăm plumb în seara de crăciun? Şi n-am purtat baticul de mătase de la tine, cu toate că nu ştiam dacă-i de logodnă? Te-am pîndit eu oare cînd dansai cu altă fată la hramul din Ujváros. Sau cînd făceai curte femeilor din Katzk?

— Măcar trandafirul acela galben să nu i-l fi pus la pălărie!

— Ei, şi? Doar am aici perechea lui, dacă mi-ai da pălăria, ţi l-aş pune îndată.

— Nu! Mie trandafirul acela îmi trebuie, pe care l-ai prins la pălăria ciobanului. Şi n-o să mă liniştesc pînă nu pun mîna pe el.

Fata îşi împreună mîinile, rugîndu-l:

— Sándor! Sufleţelule! Nu-mi spune aşa ceva. Eu nu vreau să vă luaţi la harţă unul cu altul din cauza mea! Din cauza unui trandafir galben!

— Despre asta, n-om avea încotro dacă om mai da unul de altul. Ori eu pe el, ori el pe mine, dar unul rămîne cu oasele frînte.

— Vezi, de asta mi-ai cerut să-ţi spun adevărul? Păi nu tu mi-ai promis că n-o să te superi?

— Pe tine nu. Fata nu-i vinovată dacă uită, dar bărbatul, dacă e bărbat, să ţină bine minte!

— Aşa să mă aibă în pază dumnezeu, dacă te-am uitat eu.

— Cum zice cîntecul: „Pe oricine-am ţinut în braţe, tot la tine m-am gîndit.“ Ei, hai, ca să nu spui că sînt afurisit. N-am venit să mă cert cu tine. Am venit doar să-ţi spun: mai trăiesc, n-am murit. Ştiu că te-ai fi bucurat dacă ar fi fost altfel.

— Sándor! Vrei să beau chibrituri?

— Chibrituri? Voi fetele nici nu ştiţi altceva dacă picaţi în vreo capcană, vă cumpăraţi o cutie de chibrituri de la evreu şi le beţi în cafea. Ar fi mai bine să vă păziţi de capcane!

— Nu-mi mai aduce aminte! Cînd ne-am întîlnit prima dată, ne jucam de-a „căzuţi în fîntînă“. „Cine

să mă scoată?" „Decsi Sándor să mă scoată!" Atunci m-ai scos, nu-i așa?

— Dacă aș fi știut! Că nu pentru mine te-am scos! Eh! Asta a fost demult! Pe atunci nu se cînta încă nici cîntecul morii din Dorozsma.

— Ai adus un cîntec nou? — se învioră fata, și se așează pe bancă lipindu-se de flăcău. — Cîntă-mi-l, ca să-l învăț de la tine.

Dacă flăcăul se învoiește să cînte, înseamnă că pe jumătate s-au și împăcat.

Decsi Sándor își sprijini spinarea de perete și punîndu-și o mînă la pălărie și cealaltă pe masă, începu să cînte o melodie tărăgănată cu versuri triste:

„S-a oprit vîntul, s-a oprit moara din Dorozsma
Unde ai dispărut, unde ai plecat iubita mea, porumbița mea?
M-ai înșelat și îți trăiești viața cu altul,
De asta și moara... de asta și moara s-a oprit."

Acesta e un cîntec care s-a născut în pustă, ca și ciulinul pe care vîntul năpraznic îl rupe și îl rostogolește dintr-un hotar în altul.

Fata încercă să îngîne cîntecul după el. L-a învățat dintr-o dată și unde nu știa, flăcăul o mai ajuta dîndu-i tonul; așa făcea și în alte dăți, apoi cîntau împreună, iar cînd terminau se sărutau. Asta era încheierea.

Dar acum Decsi Sándor băgă din nou în gură luleaua scurtă, înainte ca fata să termine ultima parte.

— Trebuia neapărat să-ți iei din nou urîcioasa aia de pipă? — zise bosumflată Klára.

— Și eu sînt la fel de urîcios!

— Asta, ce-i drept, așa e. Ești groaznic. Unul ca tine nu-i bun decît să fie sperietoare de ... fete, ascuns după ușă.

Și îi dădu un ghiont cu cotul.

— Atunci de ce îmi tot dai tîrcoale?

— Eu îți dau tîrcoale? Am eu nevoie de tine? Păi dacă te-ar vinde cineva în piață, tot n-aș da nici un ban pe tine. Proastă am fost, oarbă am fost cînd te-am iubit. De-alde tine îmi găsesc eu pe fiecare deget cîte unul.

Așa de bine făcea fata pe certăreața încît l-a păcălit pînă și pe Bodri. Cîinele crezu că stăpîna lui se supărase cu adevărat pe omul acesta negru, morocănos, încît sări și el să-l latre.

Fata nu-și putu reține rîsul. Dar flăcăul nu rîse nici cînd îl lătră cîinele, nici cînd rîse fata. Stătea serios, cu coada lulelei în gură. Și nu-i ardea luleaua. Nici nu era umplută măcar cu tutun.

Atunci fata începu să-l mîngîie.

— Așa! Frumosule! Știi tu cît ești de frumos! Pentru nimic în lume n-ai rîde, ca nu cumva să-ți strici frumusețea. Cum ți s-ar mai strînge ochii ăștia ca doi gîndaci lucitori, cum ți-ar mai crăpa buzele astea roșii, dacă te-ai apuca să rîzi: te-ai face urît.

— Că nici nu mă plătește orașul Debrețin, ca să fiu frumos.

— Dar eu de aia te-am plătit și oare nu te-am plătit bine? Nu ți-a plăcut simbria de la mine?

— Ai plătit tu și altuia.

— Iar începi? Pentru un singur fir de trandafir? Îl pizmuiești pe prietenul tău cel bun cu care ai mîncat din aceeași pîine? Ce vină are el sărmanul? Dacă unui tînăr din oraș îi este dor de trandafiri, are o în-

treagă grădină la îndemînă, poate alege: trandafiri roşii, albi, galbeni. Sute şi sute. Nu ştii cîntecul? „Dar necazul flăcăului de la ţară, nu-l poate alina decît ţărăncuţa".

— Deci îi mai ţii partea?

— Păi cine e de vină? Fata care cîntă" „Dacă ar şti el, n-ar aştepta"? Sau băiatul, care o înţelege?

— Deci iei vina asupra ta?

— Ai spus că mă ierţi.

— Şi-mi ţin vorba.

— Atunci, o să mă mai iubeşti?

— Poate, vreodată.

— Odată . . . e un cuvînt mare.

— Te iubesc şi acum.

— Aşa, şi cum mi-arăţi iubirea?

La acestea flăcăul se ridică de la masă şi îşi puse luleaua lîngă pălărie. Apoi, îmbrăţişînd fata, o luă de umeri şi privi în ochii ei:

— Ştii, porumbiţa mea, două feluri de friguri se cunosc: cele fierbinţi şi cele reci. Cele fierbinţi sînt mai puternice, cele reci sînt mai durabile. Şi iubirile sînt de două feluri. Cele fierbinţi sînt mai puternice, cele reci sînt mai durabile. Unele trec, celelalte se întorc. Dar nu vreau să-mi înfloresc cuvintele, vreau să-ţi vorbesc clar. Eu am fost de vină. Dacă n-aş fi suflat peste trandafirul galben, nu s-ar fi deschis, şi nici alţii nu i-ar mai fi putut simţi parfumul, nici viespi, nici fluturi nu s-ar fi oprit asupra lui. De acum încep să te iubesc altfel: voi veni credincios la tine, asemeni frigurilor durabile, şi „voi fi cinstit aţă de tine, cum nici maică-ta nu poate fi". Iar cînd voi ajunge mai mare peste herghelegii, ne ducem la popă. Şi vom trăi în mare credinţă unul faţă de celălalt. Dar

dacă pînă atunci voi găsi pe cineva lîngă tine vreodată, purtîndu-ţi sîmbetele, îi voi rupe gîtul, de-ar fi el chiar celălalt fiu al lui taică-meu, aşa să-mi ajute dumnezeu! Bate palma!

Decsi Sándor întinse mîna fetei. În loc de răspuns, ea îşi scoase din urechi cerceii şi îi puse în mîna lui.

— Poartă-i sănătoasă; ai spus că aceştia sînt cerceii de argint pe care ţi i-am dăruit eu, suflaţi acum cu aur. Te cred că-i aşa.

Fata îşi puse din nou cerceii, dar în inima ei se întorseseră grijile de mai-nainte. Nu prea îi surîdea ei această dragoste asemănătoare frigurilor reci, dar durabile. Ea era obişnuită cu frigurile fierbinţi.

Îi veni ceva în minte. Luă sumanul de pe umărul flăcăului şi îl puse pe cuierul de după tejghea, ca atunci cînd cineva nu putea să-şi plătească consumaţia, lăsîndu-şi un obiect drept zălog.

— Atunci nu te mai grăbi. Ai tot timpul. Veterinarul nu se întoarce la Máta mai repede de ora prînzului pentru că trebuie să controleze mai întîi vitele cumpărate şi să elibereze certificatele veterinare. Nu ai găsi acasă decît pe bătrînica care îl îngrijeşte. Aici poţi să stai în voie; măcar nu te plouă. Nici ploaia nu te bate, nici lacrimile iubitei tale. Vezi ce veselă m-ai făcut cu vorbele pe care mi le-ai spus? Toată ziulica am să mă gîndesc la ele.

— Ca să vezi că eu şi din depărtări mă gîndeam la tine, uite, ţi-am adus şi un dar. E acolo în mîneca sumanului, du-te şi-l caută.

Se găseau mai multe lucruri în mîneca sumanului: amnar, piatră de scăpărat, iască, o pungă cu tutun, o pungă de piele cu bani; printre toate acestea fata găsi

şi ceea ce era nou. Era ceva împachetat într-o hîrtie mătăsoasă trandafirie. Cînd o desfăcu, văzu că e un pieptene de sidef galben pentru prins părul. Chipul fetei se lumină de bucurie cînd văzu darul.

— Mie mi l-ai adus?

— Cui altcuiva?

Cînd ţărăncuţa îşi prinde cu piepteni părul care pînă atunci îi stătea împletit, înseamnă că are de-acum logodnic, nu mai este a „nimănui"; nu i se mai cînta „... nici nu mai ştiu a cui drăguţă sînt?"

Se aşeză în faţa oglinzii şi îşi prinse părul într-un coc cu ajutorul pieptenelui. Aşa era şi mai frumoasă.

— Nu mă săruţi nici acum?

Îi oferea sărutarea, întinzîndu-şi braţele.

Flăcăul o opri.

— Cînd mi-o fi cald. Acum mi-e frig.

Fata îşi încruntă sprîncenele. Refuzul o ruşină şi-i arse inima. Îşi dădea silinţa să pară liniştită şi blîndă, cu toate că flăcările iubirii şi supărării îi mistuiau deopotrivă sufletul. Supărare din dragoste!

— Pînă ce frig peştele, să-ţi cînt cîntecul.

— Cîntă!

Fata se duse lîngă soba de gătit, scoase din butoiul cu peşti un caras prins în Hortobágy, îi făcu cu cuţitul de bucătărie o mulţime de crestături, puse sare şi boia, îl trase pe frigare şi punîndu-l deasupra jarului începu să cînte cu vocea ei cristalină:

„Crîşmăriţă! Peşte să ne dai şi nouă!
Apoi să ne dai vin acrişor!
Să-ţi pui fata la pîndă, la poartă,
Să ne dea de veste de vine jandarul".

E un cîntec al pustei naiv dar fermecător. Auzindu-l, omul vede în fața lui desfășurîndu-se pusta nemărginită, orizontul ei cu năluciri de fata morgana. Parcă auzi glasul goarnelor și cîntecul trist al fluierului.

„De vine jandarul . . . să ne dea de veste!"

Poezia vieții de haiducie!

Cînd peștele a fost gata, fata i l-a adus.

Nu se mînca de pe farfurie. Omul ia frigarea în mînă, de coadă, și mănîncă peștele luîndu-l cu briceagul. Așa e mai gustos.

Așa se mărturisește dragostea cea mai înflăcărată — fata îi gătește flăcăului pește rumenit.

Apoi îl privește fericită cum mănîncă din ceea ce i-a pregătit cu mîinile ei. Pe urmă îi cîntă la ureche și cea de a doua strofă a cîntecului:

„Deodată vine fata speriată;
Nouă jandari vin cu arme, îndată!
Dar haiducul sare pe roibul lui,
Și dispare fără urmă în pustiu!"

Altădată flăcăul cînta acest cîntec împreună cu fata, iar la versul „Și dispare fără urmă în pustiu", își arunca pălăria în tavan și bătea cu pumnii în masă. Acum nici nu luă în seamă cîntecul.

— Ei, dar nici cîntecul tău preferat nu-ți mai place?

— De ce mi-ar plăcea, eu nu-s haiduc! N-am nici o treabă cu hoții. Jandarii sînt oameni cumsecade. Nu-și fac decît datoria. Nevolnicul de haiduc pune o fată să-l păzească, iar cînd vede de departe chipiul unui jandar, pe aci ți-e drumul, fuge. Lasă baltă peștele rumenit, vinul acrișor, crîșmărița, și încă tot el mai și strigă falnic că a luat-o la sănătoasa în pustă. Un laș neobrăzat!

— Cît te-ai schimbat de cînd ai mîncat din pîinea împăratului!

— Nu eu m-am schimbat, ci vremurile. Nici şuba nu se schimbă dacă o întorci. „Şuba tot şubă rămîne".

— Ei, să ştii că nimeni nu-şi poate jigni mai mult logodnica, decît răsplătind-o cu zicala „Şuba tot şubă rămîne".

— Ce să fac, altceva mai bun nu ştiu. Poate cu domnii aceia din Debreţin şi din Moravia, care au fost aici azi noapte, ai petrecut mai bine!

— Am petrecut! că n-au stat ca tine, aşa ca un Christ pe cruce. Mai ales pictorul acela era tare chipeş şi drăguţ. De-ar fi fost însă măcar cu ceva mai înăltuţ, că abia îmi ajungea pînă la bărbie.

— V-aţi şi măsurat?

— Cum să nu! L-am învăţat să danseze şi ceardaş. Să vezi ce mai sărea, ca un ied de două luni în iarba nouă.

— Şi ciobănaşul!? L-a răbdat inima să te lase să dansezi cu pictorul neamţ? Nu i-a rupt gîtul?

— Cum să i-l fi rupt? Chiar a băut cu el bruderschaft.

— Ce-mi pasă! Adă încă nişte vin! Dar mai bun ca acritura asta. Musai să-ţi mai zic o zicală prăfuită: „Blestemat e peştele în cea de-a treia apă".

— Asta-i de-acum o jignire şi mai mare. Păi ce, vinul meu e apă?

— Mie să-mi dai o sticlă din aceea sigilată!

De aici i s-a şi tras lui Decsi Sándor, că a cerut o butelie sigilată. O butelie din acelea aduse de la oraş, sigilată cu ceară verde şi avînd lipită pe ea o hîrtie albastră cu litere de aur şi desene purpurii. Bună pentru

domni. Dar mai avea destul din solda primită de la împărat.

Pe Klári o încercară bătăile de inimă cînd coborî în pivniţă ca să aducă o sticlă din aceea destinată muşteriilor de seamă.

Îşi aminti că a fost cîndva la ea o ţigancă şi i-a prezis viitorul în cărţi, pentru nişte haine vechi pe care i le-a dăruit. Drept răsplată, îi spusese o taină:

„Dacă inima iubitului tău se va răci vreodată pentru tine, şi vei dori ca ea să ardă din nou în flăcări, să nu faci nimic altceva decît să-i dai vin acrişor, şi pune în acest vin o rădăcină zisă «omuleţul cu pantaloni»; dacă va bea îl va cuprinde o dragoste înflăcărată pentru tine şi va fi în stare să treacă şi prin ziduri".

Fata se gîndi că acum ar putea să facă o încercare. „Omuleţul cu pantaloni" e închis acolo, într-un ungher al lăzii.

Rădăcina aceea seamănă cu un omuleţ; are un căpşor mare, mijloc, două picioare, şi e pe de-a-ntregul neagră.

În vremurile vechi, multe se mai povesteau despre această rădăcină. Se spunea că fiind scoasă din pămînt, rădăcina începe să plîngă atît de amarnic, încît omul care o aude poate să moară. Din cauza aceasta era pus un cîine să o scoată, legîndu-i-se coada de ea. Se mai spunea că Circe cu o asemenea rădăcină îi ameţise pe tovarăşii lui Ulise, făcîndu-i să o iubească cu o dragoste nebună. Farmaciştii care ştiu să o folosească o numesc „atropa mandragora".

De unde ar fi putut să ştie fata că asta e o otravă puternică?

III

Domnii care trăseseră la hanul din Hortobágy plecaseră la drum dis-de-dimineaţă.

Hanul din Hortobágy deşi se numea *csárda,* nu era o casă prăpădită, locuită de cucuvele, acoperită cu stuf, aşa cum şi-l închipuise pictorul neamţ. Era o clădire onorabilă, solidă, din cărămizi, acoperită cu şindrilă, cu camere comode, cu o bucătărie boierească şi cu o pivniţă bună. Ar fi făcut cinste oricărui oraş. Pe lîngă grădina cu flori curge liniştit Hortobágyul, între tufe şi păpuriş, străjuit de sălcii. Şoseaua trece nu departe de han, peste un pod de piatră monumental, aşezat pe nouă arcuri boltite, ridicate pe stîlpi. Cei din Debreţin susţin că podul este atît de rezistent datorită faptului că mortarul a fost făcut cu var stins în lapte, dar adversarii lor spun că mortarul a fost preparat cu vinul făcut pe nisipurile din jurul Debreţinului, atît de acru încît a întărit mortarul.

Plecarea în zorii zilei avusese un motiv romantic şi unul practic. De primul se bucură cel mai mult pictorul: să vadă un răsărit de soare în pustă; cine nu l-a văzut nici nu şi-l poate imagina în toată splendoarea lui. Iar motivul practic era acela că vacile cumpărate nu se pot rupe din cireadă decît dis-de-dimineaţă. În ocolul de la Máta erau grămădite o mie cinci sute de vaci. Primăvara

cele mai multe aveau viţei. Dacă dis-de-dimineaţă, cînd viţeii încă nu sugeau, ciobănaşii intrau în cireadă şi scoteau viţeii vacilor care au fost alese, ele ieşeau apoi nesilite după viţeii lor. Animalele acestea sălbatice ar lovi cu coarnele şi ar călca în picioare pe străini sau pe cei ce s-ar purta urît cu ele, căci în afară de ciobanii care le îngrijeau, nu au mai văzut vreodată alţi oameni. Dar cu ciobanii erau deja obişnuite.

Deci domnii străini plecară cu două caleşti uşoare spre locurile cele mai puţin cunoscute ale Hortobágy-ului, pe unde chiar şi cei din pustă umblau doar cu călăuze. Cei doi surugii din Debreţin cunoşteau însă ţinutul, neavînd nevoie de călăuză. Îl lăsară pe ciobănaş să mai petreacă cu fata la han, doar le promisese că îi va ajunge din urmă.

Pictorul era un peisagist vestit din Viena, care călătorise de mai multe ori prin Ungaria ca să cunoască ţara şi vorbea limba oamenilor de aici, iar celălalt domn din Viena era maistrul de călărie al unui moşier, groful Engelshort din Moravia. Ar fi fost mai înţelept să fi trimis un administrator, care să se priceapă şi la vite, pentru că maistrul de călărie aprecia totul ca şi cum ar fi fost vorba de cai; dar faţă de toţi ceilalţi funcţionari ai moşiei acesta avea un avantaj indiscutabil: ştia ungureşte. Pe cînd fusese locotenent a stat multă vreme în Ungaria şi unguroaicele l-au învăţat limba maghiară. Era însoţit de doi flăcăi zdraveni de pe moşia grofului, care aveau asupra lor cîte un pistol cu butoi.

Unul din domnii de la Debreţin era chiar un comisar din oraş, iar celălalt, stăpînul cirezii din care urma să se facă alegerea celor douăzeci şi patru de animale de prăsilă şi taurul cuvenit.

Cînd porniseră, luna şi stelele mai mari străluceau încă pe boltă în timp ce la orizont, spre răsărit, cerul se lumina deja.

Jupînul din Debreţin începu să-i explice pictorului că steaua cea mai luminoasă care se vedea pe cer, se numeşte „lampa fugarilor"; la ea privesc haiducii oftînd: „dumnezeu ne-a ajutat", cînd nu sînt prinşi furînd vite.

Pictorul era încîntat de această imagine „shakespeare-iană".

Îl emoţionase apoi şi mai mult imaginea pustei fără margini, cînd, după o jumătate de oră de galop, ajunseseră acolo unde omul nu vede nimic decît cerul şi oceanul de iarbă. Impunătoarea monotonie nu este tulburată nici măcar de zborul păsărilor, sau de vreo barză ieşită la vînătoare de broaşte.

— Ce atmosferă! Ce paletă de culori! Ce armonie a contrastelor! — exclamă entuziast alesul muzelor.

— Acu' încă treacă-meargă, pînă nu apar tăunii şi ţînţarii — răspunse proprietarul din Debreţin.

— Pajiştea asta proaspătă cu petele acelea mai întunecate!

— Pe la noi acelea se numesc „tocsogó"*.

În acest moment din înaltul cerului se auzi cîntecul superb al ciocîrliei.

— Încîntător! Majestuos! Acestea sînt ciocîrlii!

— Acum sînt încă prea slabe, dar se vor îngrăşa ele tocmai bine cînd se va coace grîul!

Cu încetul se lumină de zi; culoarea purpurie a cerului se schimbă într-un galben auriu, deasupra orizontului scăpăra încă luceafărul, prevestitorul soarelui; pe iarba

---

* Ochiuri de mlaştină

lucind de rouă, alături de umbrele oamenilor, aleargă licăriri multicolore aidoma unor puzderii de curcubeie. Cele două trăsuri zburau uşoare pe pajiştea de iarbă fără drum, trase de cîte patru cai. La orizont apăru o pată întunecată, o plantaţie de pădure, — prima fîşie de salcîmi din pusta fără copaci —, şi nişte ridicături aidoma unor cocoaşe albastre.

— Acelea de-acolo sînt colinele tătarilor — explică orăşeanul din Debreţin tovarăşului său de drum. Pe vremuri acolo era un sat, pe care l-au nimicit tătarii. Se mai văd încă în iarbă ruinele bisericii. Cînd cîinii scormonesc după popîndăi, scot şi multe oase omeneşti din pămîntul colinei.

— Dar aceea de-acolo ce-o fi? O troiţă?

— Nu-i o troiţă, e o triplă cumpănă de fîntînă, pentru vite. Sîntem aproape de ocol.

Făcură un popas în pădurea de salcîmi. Potrivit înţelegerii, aici trebuiau să se întîlnească cu veterinarul, care venea agale dinspre pusta din Máta, cu şareta lui.

În timp ce aşteptau, pictorul făcu cîteva schiţe pe blocul său, căzînd dintr-un extaz în altul: „Ce teme!" „Ce motive!"

În zadar îl îmboldea însoţitorul lui să nu deseneze prăpăditul acela de scai, ci mai degrabă salcîmul de colo, drept ca un stîlp!

În sfîrşit sosi şi veterinarul în şareta lui, tăind drumul drept spre ei. Nici nu se opri, le strigă doar din şaretă celor doi domni „Bună dimineaţa" şi „Să ne grăbim, că acu' se face ziuă de-a binelea!"

Dădură bice cailor şi ajunseră după puţină vreme la „marea cireadă".

Aceasta este priveliştea cea mai vestită din Hortobágy.

O mie cinci sute de vaci la un loc, plus un număr corespunzători de tauri.

Deocamdată sînt culcate toate. Oare dorm? Nu se ştie, pentru că nimeni pînă acum n-a văzut vreo vită cu capul culcat pe pămînt şi cu ochii închişi. Despre ele nu se poate spune ca în Hamlet: „poate şi pentru a visa".

— Ce tablou extraordinar! — strigă pictorul entuziasmat. — O pădure de coarne. La mijloc stă de unul singur taurul bătrîn, cu capul parcă dat cu funingine, şi cu gîtul cocoşat. Pămîntul pe care sînt adunate vitele e negru-cărbune, de jur împrejur pajiştea verde, nesfîrşită, mai în spate o ceaţă cenuşie, în care pîlpîie undeva un foc făcut de păstori. Acest tablou trebuie imortalizat.

Pictorul coborî din trăsură.

— Poftiţi şi mergeţi după ceilalţi; de aici văd ocolul, o să-l găsesc.

Zicînd acestea îşi aşează scaunul pliant, îşi puse lădiţa cu vopselele lîngă el, îşi luă pe genunchi blocul şi începu să schiţeze bogata alcătuire de culori. Trăsura plecă mai departe cu ceilalţi.

La un moment dat doi cîini mari ciobăneşti îl observară pe străinul din mijlocul pustei şi alergară spre el lătrînd cu înverşunare.

Pictorul nu era sperios, cîinii aceştia cu blana lor albă şi cu nasul negru făceau parte din peisajul admirat. Pe cel care stă liniştit pe vine, cîinele nu-l atacă. Cînd ajunseră aproape de tot de el, se opriră: aceasta ce-o mai fi însemnînd? Se aşezară în faţa lui şi îşi întinseră curioşi capul spre blocul de schiţe: ce-o fi făcînd ăsta aici?

Pictorului îi ardea de glumă: a mînjit botul unuia cu verde, iar pe al celuilalt cu roşu. Cîinilor le plăcură „mîngîierile". Dar cînd se priviră unul pe altul şi-şi

văzură boturile verde şi roşu, crezură că au de a face cu un cîine străin şi se luară la bătaie.

Din fericire iată venind un „căraüş" — aşa se numesc ciobanii tineri care au, printre altele, îndatorirea să meargă cu roaba pe urmele cirezii şi să adune „turba pustei", pe care vitele o lasă pe cîmpie. Cu aceasta se face focul în pustă. Fumul „turbei de pustă" e plăcut deopotrivă pentru nasul omului şi al vitelor. Căraüşul aleargă la cîini, îi despărţi şi îi alungă, fugind după ei cu roaba: „marş la naiba!" Cîinii aceştia mari ciobăneşti nu se tem de bîtă, dar de roabă, da.

Flăcăul e tare drăguţ; are o cămaşă albastră şi nădragi albi, ambele cusute pe la margini cu aţă roşie, şi se pricepe să transmită cu isteţime mesajul pe care domnii l-au trimis pictorului: să se grăbească la ocol, acolo are multe lucruri interesante de pictat.

Frumoasa schiţă pe care o începuse încă nu era gata.

— Ai putea să mă duci la ocol în căruţul tău pentru un pol de argint?

— O domnule, am cărat eu cu roaba asta vite şi mai mari decît dumneata. Poftiţi şi luaţi loc.

Folosindu-se de această cucerire a tehnicii, pictorul realizează un dublu scop. Ajunge la timp la ocol, iar pe drum poate termina crochiul frumosului tablou început.

În acest timp domnii coborîseră deja din trăsurile lor, şi cel venit de la Viena făcu cunoştinţă cu baciul.

Baciul este un falnic exemplar al omului din pustă. Înalt, bine legat, cu mustaţă răsucită, cu părul puţin nins. Chipul îi este inteligent, are faţa ca de bronz arămiu, încercată de asprimile anotimpurilor, iar sprîncenele sale sînt îmbinate la rădăcină, datorită, fără îndoială, faptului că adesea trebuie să privească spre soare.

În pustă „ocolul" este acel refugiu în care se adăpostesc oamenii și animalele deopotrivă. Doar vîntul constituie un neajuns mai serios, ciobanilor nici nu le pasă de ploaie, de frig sau de căldură; își întoarce pe dos șuba, își trag în jos borurile pălăriei, și înfruntă orice. Dar de vînt trebuie să te aperi, căci el e marele stăpîn al pustei. Dacă vîntul găsește animalele în cîmpia deschisă, acestea nu se mai opresc pînă la Tisa, unde se pot ascunde în păduri. Așa că un rol important îl are în pustă apărătoarea împotriva vîntului. Se face din scînduri groase și tari, cu trei aripi. Aici sînt adăpostite animalele cînd bate vîntul.

Coliba ciobanului e ca un cuib de rîndunică, mică și făcută din pămînt. Și nu e făcută pentru ca ciobanii să doarmă în ea, căci n-ar încăpea. Acolo ei își păstrează doar șuba și „tezaurul" care nu-i altceva decît o piele de viței ferecată cu lacăt la capete. Aici își păstrează ei tutunul, boiaua și „îndreptările" lor. Șubele sînt agățate una lîngă alta pe cuier. Vara ei se acoperă cu sumanul, iarna cu șuba, și dorm așa sub cerul liber al lui Dumnezeu. Doar baciul doarme sub streașina ieșită în afară a colibei, pe o bancă de scîndură, deasupra lui avînd poliță cu pîinile rotunde și cu putineiele de lemn în care se țin alimentele pe o săptămînă întreagă. Nevasta lui, care stă la oraș, le aduce în fiecare duminică.

În fața colibei este „bucătăria", o groapă împrejmuită cu stuf, fără acoperiș. Aici își fac gulașul și păsatul cu tăiței în ceaunul agățat de un lemn. Sarcina gătitului îi revine cărăușului. Lingurile spoite sînt înfipte la rînd în peretele de stuf.

— Dar pe ciobănaș unde l-au lăsat domnii? — întrebă baciul.

— A rămas la han că mai avea un pic de treabă cu fata hangiului, răspunse jupînul din Debreţin, domnul Sajgató.

— Atunci nici nu-l mai văd pe haiducul ăsta, pînă la adăpat!

— Haiduc? — întrebă pictorul care se bucură auzind acest cuvînt, deoarece aflase multe despre haiducii — păi ciobănaşul acela e haiduc?

— Ei, nu, am spus doar aşa, ca mîngîiere — îi explică baciul.

— Eu grozav mi-aş dori să am în album un haiduc adevărat.

— No, că aşa ceva nu va găsi domnul pe aici. Nouă nu ne plac hoţii; dacă se abate vreunul pe aici îl alungăm.

— Dar printre ciobanii din Hortobágy nu sînt haiduci?

— De ce să minţim? Şi între păstori găseşti hoţi destui; şi între porcari; ba uneori o ia razna şi cîte un herghelegiu, îşi pierde minţile şi devine un haiduc fără căpătîi; dar ca un văcar să fie haiduc asta nu s-a mai pomenit de cînd e lumea.

— Cum se poate?

— Iată cum: văcarul are de-a face cu nişte vite înţelepte şi paşnice. Aşa că el nu se aşază nici măcar cînd bea lîngă porcari sau herghelegii.

Interveni în discuţie maistrul de călărie:

— Cu alte cuvinte, văcarul este aristocratul pustei?

— Înţeleg ce vreţi să spuneţi. Aşa este. Aşa cum între domnii nobili se găsesc baroni şi grofi, aşa şi între ciobanii pustei sînt porcari, herghelegii şi văcari.

— Aşadar nici în pustă nu e egalitate?

— Atîta timp cît va trăi omul pe pămînt niciodată nu va fi. Cel ce s-a născut cavaler, şi în şubă e tot cavaler, nu fură vita altuia chiar dacă aceasta s-a rătăcit de restul turmei; îi caută stăpînul, şi i-o restituie. Doar la oborul de vite se obişnuieşte înşelătoria, acolo fiind chiar o virtute, încît cel care se lasă, o păţeşte.

— Păi şi asta e o trăsătură aristocratică. Mai ales la tîrgurile de cai se înşală nobilii între ei.

— Ba şi mai mult la tîrgurile de vite. Aşa că n-ar fi rău domnule să vă aşezaţi bine ochelarii pe ochi că, după ce veţi pleca de aici cu vitele cumpărate, eu nu mai răspund de ele.

— Îţi mulţumesc că m-ai făcut atent.

Discuţia fu întreruptă de veterinar:

— Domnilor! Veniţi aici să vedeţi cum răsare soarele.

Pictorul alergă cu ustensilele sale şi se aşeză să facă o schiţă, dar căzu într-o nemaipomenită disperare:

— E o absurditate! Ce peisaj! Acest nor violet acolo la orizont; pămîntul e de un albastru închis, deasupra norului soarele e galben portocaliu. Un strat alungit de nori pluteşte strălucind într-o lumină roz peste ceaţa întunecată. Soarele răsare ca un nimb purpuriu! Un foc imens ce se desprinde clar de pe linia orizontului! Ca o piramidă în flăcări. Totuşi nu străluceşte. Parcă ar fi un glob de fier încins în foc! Te poţi uita la el cu ochiul liber. Priviţi-l acum, domnilor! Parcă ar fi o stea cu cinci laturi. Ridicîndu-se mai mult, iar îşi ia o formă nouă, parcă ar fi un ou lunguieţ. Acum începe să se strîmteze jos şi să se lăţească sus, seamănă cu un champignon. Ei, ei! Iar acum cu o urnă romană! E pur şi simplu absurd! Asta nu o poţi picta. Aha! Acum trece un nor subţire prin faţa lui. E ca un Amor cu ochii legaţi.

Acum parcă ar fi un sergent mustăcios. Nu! Dacă eu voi picta acest soare în cinci colțuri, cu mustață, mă vor băga la balamuc!

Și își trînti de pămînt penelul.

— Ungurilor ăstora le trebuie în toate cîte ceva ieșit din comun. Acum ne arată un răsărit de soare, care exista aievea, și totuși este imposibil! Asta nu poate fi adevărat!

Veterinarul începu să-i explice că nu este altceva decît un fenomen optic, asemănător cu fata morgana: e vorba de răsfrîngerea luminii în diverse straturi de aer cu o temperatură diferită.

— Și cu toate acestea este imposibil! Nu cred, pentru că l-am văzut.

Dar nici soarele nu se lasă privit atît de mult. Imaginea lui de pînă acum nu fusese decît o răsfrîngere ciudată prin straturile de aer, acum însă imaginea reală își trimite pretutindeni razele sale de foc, încît nici un muritor nu se mai poate uita la el nepedepsit. Iar cerul trandafiriu de pînă acum se transformă într-unul auriu, orizontul contopindu-se cu bolta cerului.

Și la prima străfulgerare a soarelui totul se trezește: pădurea de coarne a celor o mie și cinci sute de animale începe să freamăte.

Pe gîtul taurului cel mare începe să sune talanga; îi răspunde un adevărat cor: mugetul a o mie cinci sute de vite.

— Splendid! Dumnezeiesc! — strigă fermecat artistul. — Ăsta zic și eu cor wagnerian! Se întrec oboaiele, cornurile de vînătoare și bombardonii! Ce uvertură! Ce demonstrație! E un final din Götterdämmerung*!

---

* *Amurgul zeilor*, ultima parte a tetralogiei lui Richard Wagner.

— Da, da! — îi explică Sajgató. Acum se duc la fîntînă. Fiecare vită îşi cheamă viţelul. Din pricina asta sînt mugetele!

Trei ciobănaşi aleargă la fîntîna cea mare cu ghizdul de lemn minunat cioplit. Se pun în mişcare cele trei cumpene, împărţind vitelor apa. E o muncă grea, care trebuie făcută de trei ori pe zi.

— Nu s-ar putea face asta cu ajutorul unei maşini de cîţiva cai putere? — întrebă domnul de la Viena.

— Avem o asemenea maşină, domnule, îi răspunse baciul — dar ciobanul e în stare mai curînd să-şi rupă palmele, decît să-şi chinuiască roibul trăgînd la ea.

În timpul ăsta cel de al patrulea ciobănaş alege vitele care aparţin domnului Sajgató şi duce viţeii lor înapoi în ocol. Vacile merg apoi singure după viţeii lor; se lasă prinse şi duse lîngă gard.

— Acestea sînt vitele mele — îi spuse domnul Sajgató domnului de la Viena.

— Dar cum le recunoaşte ciobănaşul, dintre o mie de vite, care sînt acelea ale domnului Sajgató? — întrebă maistrul de călărie. — Cum le poate deosebi unele de altele?

Baciul îl privi cu milă şi cu un aer de superioritate:

— Păi, văzut-a domnul vreodată pe lume două vite la fel?

— Pentru ochii mei toate sînt la fel.

— Dar pentru ochii ciobanului, nu.

Domnul maistru de călărie era dealtminteri foarte mulţumit cu vitele alese.

Cărăuşul veni să raporteze că din foişorul de veghe se vede venind ciobănaşul. Galopează tare.

— Nenoroceşte calul, derbedeul! — zise supărat baciul. — Ei, las' că ajunge el în mîinile mele, îl fac să-şi uite şi botezul!

— Doar n-ai să-l baţi?! — îl rugă maistrul de călărie.

— Pentru nimic în lume. Cine loveşte un ciobănaş, apoi să-l şi ucidă, că nu va mai avea parte de linişte. Apoi, ăsta e ciobănaşul meu cel mai drag. Eu l-am crescut. E finul meu, derbedeul!

— Cu toate acestea te desparţi de el, îl laşi să plece cu vitele în Moravia.

— Tocmai pentru că mi-e drag. Nu-mi place că băiatului îi ard prea mult călcîiele după fata aceea cu chipul gălbejit de la hanul din Hortobágy. Asta nu poate să se sfîrşească cu bine. Fata aceea are un iubit mai vechi, un herghelegiu. Acela e acum la cătănie. Dar dacă va veni într-o zi în permisie, aceşti doi flăcăi nebuni se vor bate pentru fată ca doi tauri sălbatici pe care i-au apucat năbădăile. Las' să se ducă cît mai departe de aici, acolo o să se îndrăgostească repejor de vreo Ancsa şi o să uite de trandafirul galben.

În acest timp veterinarul examinase fiecare vită aleasă şi a scris pentru fiecare cuvenitul certificat. Iar cărăuşul caligrafiase pe crupa fiecărui animal monograma domnului cumpărător, cu vopsea de cinabru (ciobănaşul era şi cărturar!).

Se auzea deja tropotul unui cal. Flăcăul se apropia. Vîntul rece al dimineţii îl trezise din ameţeala băuturii, iar galopatul îi risipise somnul. Încă departe de ocol sări voios de pe cal şi îşi continuă drumul ţinîndu-l de căpăstru. Baciul se postă la intrarea în ocol.

— În sfîrşit, măi pierde-vară, te-a adus dracul odată?

Ciobănaşul nu răspunse nimic, şi scoase harnaşamentul şi şaua de pe cal. Burta calului era asudată din cauza efortului făcut. Luă o bucată de blană şi şterse cu grijă calul. Apoi îi puse căpăstrul.

— Unde ţi-ai pierdut vremea pînă acum? Luate-ar naiba să te ia! Vii cu un ceas mai tîrziu decît domnii pe care trebuia să-i conduci aici!? Vagabondule!

Flăcăul tăcea. Trebăluia pe lîngă calul său. Agăţă cu grijă în cuier şaua şi harnaşamentul. Baciul începu să strige şi mai tare; avea obrazul congestionat de furie.

— Nu-mi răspunzi? Ori vrei să-ţi destup eu urechile?!

Cuvintele acestea nu le-a mai răbdat:

— D'apoi ştii bine dumneata că-s surd.

— Spînzurate-ar de ziua ta! Nu pentru asta ţi-am născocit eu povestea aceea, ca acu' să mă iei tu peste picior. Nu vezi că a răsărit soarele?

— D'apoi pentru asta tot eu sînt vinovat, că a răsărit?

Domnii începură să rîdă. Baciul văzînd aceasta se supără şi mai mult.

— Ascultă mă, derbedeule! Cu mine să nu te iei tu, că de mă apuc să-ţi mîngîi scăfîrlia, nimic nu se mai alege din tine.

— Las' că şi eu voi fi acolo.

— Nu vei fi acolo, nemernicule! — Şi începu să rîdă şi el. — Ei, vorbiţi cu el nemţeşte, că pe ungureşte nu pricepe.

Maistrul de călărie crezu că poate vorbi nemţeşte cu ciobănaşul.

— No, că mare călăreţ şi zdravăn flăcău eşti dumneata — îi zise băiatului — mă şi mir de ce nu te-au

luat la cătănie. Oare ce ţi-or fi găsit că nu te-au recrutat?

Ciobănaşul făcu o strîmbătură înspre maistrul de călărie. Asemenea întrebări nu sînt pe placul flăcăilor din pustă.

— Nu m-au recrutat pentru că am două găuri la nas.

— Na, poftim, vorbiţi cu el nemţeşte! mormăi supărat baciul. — Ei şi-acum valea, derbedeule, la fîntînă! Nu într-acolo! Ce ţi-am spus eu? Nu mai ştii ce ai de făcut? Ori eşti încă ameţit? Nu vezi că vacile au fost adunate toate? Cine scoate taurul?

Cine scoate taurul? Aşa e că, doar taurul nu-l poate scoate oricine, vreun slab de înger, ci numai unul curajos, puternic şi stăpîn pe sine. Lacza Ferkó e meşter în treaba asta. Taurul ales e scos de el frumos, cu binişorul, cu mîngîieri, ca un mieluşel blînd şi dus în faţa domnilor. Minunat animal, cu cap mare şi greu, coarne puternice, ochi mari înconjuraţi de nişte cearcăne negre. Se lasă mîngîiat pe cap şi linge palma ciobănaşului.

— Şi este numai la cea de a treia iarbă.

(Păstorii socotesc vîrsta vitelor după „iarbă").

Pictorul nu poate scăpa ocazia să facă o schiţă cu animalul şi cu ciobănaşul; stai aşa, ţine mîna pe coarnele lui. Dar flăcăului nu-i place să i se comande, şi nici nu-i obişnuit să fie model. Chestia asta îi ştirbeşte demnitatea.

În asemenea situaţii, cînd modelul nu-i cuminte, un pictor versat îl ia cu vorbe de duh.

Între timp domnii plecară să viziteze cireada.

— Ia spune-mi prietene, domnule ciobănaş! Oare e adevărat ce-am auzit, că la tîrgurile de vite ciobanii se pricep să-i păcălească pe cumpărători?

— Cum să nu fie adevărat. Baciul şi acum l-a păcălit pe cumpărător. A spus că taurul acesta are trei ani: dar uite-te dumneata, domnule pictor, nu mai are nici un dinte incisiv în rîndul de sus.

Şi zicînd acestea deschise gura taurului ca să demonstreze că are dreptate.

Pictorul îşi întrerupse îndată schiţa.

Sentimentul dreptăţii este şi mai puternic decît pasiunea artei. Trînti coperţile blocului său de desen, spuse că a terminat, şi se duse să-şi caute tovarăşul, care tocmai privea alături de ceilalţi domni vitele alese şi adunate deoparte. Îi spuse taina pe care-o aflase.

Maistrul de călărie fu îngrozit. Deschise botul la trei-patru vaci.

— Auzi dumneata, baciule! Chiar dumneata ne-ai făcut atenţi că ciobanilor le place să-şi păcălească clienţii. Eu nu mă las păcălit! Vitele astea pe care ni le-ai ales sînt aşa de bătrîne că nici una nu mai are dinţi incisivi în rîndul de sus.

Baciul îşi răsuci mustaţa şi zîmbi îngăduitor:

— Pricep eu gluma asta, domnule. Dealtminteri, anecdota aceasta se găseşte şi în calendarul de anul trecut al lui Kakas Márton — cum l-au păcălit pe un general din vremea războiului francez, care nu ştiuse că vitele n-au dinţi incisivi în rîndul de sus.

— N-au oare? — întrebă mirat maistrul de călărie, iar cînd şi veterinarul confirmă că într-adevăr n-au, tot el făcu pe supăratul.

— Păi de unde să ştiu eu cum este machoir-ul* vitelor. Doar nu m-am angajat stomatolog la ele. N-am avut de-a face în toată viaţa mea decît cu cai.

---

* În franceză în text: „maxilar".

Dar pentru ruşinea ce-a păţit-o trebuia să se răzbune pe cineva. Începu să-l ocărască pe pictor, de ce l-a păcălit cu gluma asta de prost gust? Nu permite aşa ceva!

Iar pictorul se dovedi cavaler: nu se trădă că el însuşi a fost tras pe sfoară de ciobănaş. Supărările luară sfîrşit cînd cărăuşul anunţă respectuos că micul dejun este gata. Cărăuşul era şi bucătarul ocolului. El gătise între timp obişnuitul mic dejun al pustei, numit „tăiţei cu păsat". A luat ceaunul de pe soba de gătit şi l-a pus pe o pirostrie cu trei picioare. Domnii se apropiară, aşezîndu-se în jurul ceaunului, şi primiră cîte o lingură spoită: puteau mînca. Au putut apoi să jure că „a fost excelent". După ce domnii s-au săturat, urmară la ceaun baciul şi ciobanii — care mîncară zdravăn şi ei; ce rămăsese pe fundul ceaunului era porţia cărăuşului.

În acest timp domnul Sajgató preparase pe foc „cafeaua ungurească". Cei care au mai trecut pe aici ştiu despre ce-i vorba. Cafeaua ungurească este un vin roşu fiert, dres cu zahăr, cu scorţişoară şi cuişoare. E foarte apreciată acum, după atîta umblat în zori de zi.

Apoi cărăuşul clăti ceaunul, îl umplu din nou cu apă şi îl puse pe foc.

Pînă ce domnii se vor întoarce din îndelungata plimbare, gulaşul va fi gata. Ce gustos o să fie!

Grupul era condus de Lacza Ferkó, care le arată domnilor, pe rînd, tot ce era interesant în pustă: apărătoarea de vînt şi cimitirul de vite împrejmuit cu un gard.

— Pe vremuri, cînd lumea era încă tihnită, dacă murea cîte o vită, o lăsau acolo unde cădea. Veneau apoi potop de vulturi şi o curăţau frumuşel; dar de

cînd s-a făcut „ordine" în ţară, porunca zice că vita căzută trebuie anunţată veterinarului de la Máta. Veterinarul vine, constată cauza morţii, notează şi ordonă să fie îngropată. Dar nouă ne pare rău ca atîta carne să se prăpădească: despicăm din ea cîte o pulpă, o tăiem mărunt, o opărim puţintel, apoi o întindem, pe rogojină, pe acoperişul ocolului să se usuce la soare. O punem apoi la păstrare într-un sac. Iar cînd vrem să gătim gulaş aruncăm în ceaun cîte un pumn de carne pentru fiecare om.

Pictorul privi mirat şi neîncrezător în ochii ciobănaşului, apoi se întoarse către baci.

— Auzi dumneata, ciobănaşul ăsta mai scapă cîteodată şi vreun adevăr, sau minte într-una?

— Rareori. Dar de data asta a spus adevărul.

— Atunci vă mulţumesc pentru gulaşul ce ni l-aţi promis, că eu unul nici nu mă ating de el.

— N-aveţi nici o grijă. Nu e deloc de aruncat. Aşa s-a procedat pe aici de cînd dumnezeu a aşternut acest minunat Hortobágy. Ia priviţi flăcăii aceştia! Cît sînt de sănătoşi şi puternici. Şi au crescut toţi cu carne din asta. Pot să spună domnii aceia savanţi din oraş ce vor. Nu-i pasă ungurului de asta.

Maistrul de călărie auzind însă despre ce-i vorba interzise celor doi flăcăi din Moravia să mănînce gulaş.

— Poate că şmecherii ăştia au inventat doar toată povestea ca să nu ne ospătăm, iar ei să rîdă de noi. Vom vedea dacă veterinarul o să mănînce sau nu din gulaşul lor. El trebuie să ştie despre ce-i vorba — îl încurajă pictorul pe tovarăşul său de drum.

Între timp în zare apăruse fata morgana. Însufleţirea unui vis vrăjit!

Pe linia orizontului apăru un ocean ale cărui valuri alergau iute de la răsărit spre apus, deluşoarele se transformasera în insule, salcîmii pitici în păduri uriaşe.

Cîteva vite înşirate pe drum apar în depărtare ca o stradă mărginită de palate. Pe mare se apropie corăbii; atunci cînd ajung la ţărm, se transformă în cai care pasc. La răsărit, îndată după apariţia soarelui, imaginile fantastice ale mirajului sînt de-o bogăţie fără seamăn. Apar, ridicîndu-se în aer, localităţi întregi (Nádudvar, Nagyiván) aduse atît de aproape, încît se pot vedea căruţele care umblă pe străzi; imaginea răsturnată a caselor şi a turnurilor se reflecta în oceanul de basm, plin de valuri. Cerul oraşelor apare acoperit cu nori.

— Asta să încerce să facă neamţul! zise cu mare mîndrie domnul Sajgató, văzînd mirarea domnilor.

Pictorul, nefericit, îşi rupea părul de necaz:

— Ce mi-e dat să văd! Şi nu o pot pune pe pînză! Ce-i asta? — întrebă la rînd pe fiecare.

Baciul îi spuse: „délibáb"*.

— Dar ce-i aceasta: „délibáb"?

— Délibáb-ul este délibáb-ul pustei Hortobágy.

Dar Lacza Ferkó se pricepe să explice mai bine decît baciul.

— Délibáb-ul este o minune a lui Dumnezeu, care a fost dată bietului cioban ca să nu se plictisească toată ziua în pustă.

În cele din urmă pictorul se adresă veterinarului pentru a-i explica ce este délibáb-ul.

— Dar eu ştiu şi mai puţin despre toate astea. Am citit cartea lui Flammarion despre atmosferă, în care

---

* Denumirea maghiară a fenomenului „fata morgana".

descrie şi fata morgana care se poate vedea în deşertul de nisip din Africa, pe ţarmul Mării Îngheţate, lîngă Orinoco şi în Sicilia. Am citit descrierile despre fata morgana ale lui Humboldt şi Bompland. Dar despre fata morgana din Hortobágy, savanţii ăştia mari n-au habar. Cu toate că în zilele fierbinţi ale verii se poate vedea de dimineaţă pînă seara. Lumea ştiinţifică ignoră minunatele fenomene ale naturii din Ungaria.

Veterinarul respiră uşurat pentru că s-a putut plînge faţă de străini. Dar el nu mai avea timp să mai admire fenomenele naturii: trebuia să se grăbească îndărăt spre pusta de la Máta, unde e spitalul şi farmacia veterinară. Îşi luă rămas bun de la domnii străini, se sui în şaretă şi dispăru în pustă.

Marea cireadă de vite se îndepărtase mult de ocol, mînată de ciobani. E adevărat că aici, în apropiere, iarba e mai grasă, dar tocmai de asta primăvara vitele trebuie duse în locuri unde iarba e mai slabă, pentru ca atunci cînd acolo se va usca, să aibă, aici, mai aproape, iarbă bună. Cireada mare şi grupul de vite oprite pentru vînzare îşi luară un rămas bun frenetic şi cît se poate de sentimental.

Parcă ar fi corul walkiriilor*!

În acest timp maistrul de călărie se ocupă de partea financiară a tîrgului şi de stabilirea drumului pe care urmau să meargă. Plăti preţul vitelor cu sutare noinouţe domnului Sajgató, care băgă toţi banii în buzunar fără a protesta. Străinul nu considera inutil să-i atragă

---

* Divinităţi scandinave ale războiului, mesagere a lui Odin. Personaje ale unei părţi din tetralogia lui Wagner, *Inelul nibelungilor.*

atenţia jupînului să aibă grijă de bani într-o pustă ca aceasta. La care jupînul din Debreţin îi spuse netulburat:

— Domnule! Pe mine m-au înşelat şi m-au furat nu odată în viaţă; dar nici odată nu m-a furat vreun hoţ şi nu m-a înşelat vreun nemernic, — întotdeauna doar oamenii cinstiţi au putut să mă înşele sau să mă fure.

Cumpărătorul dădu un bacşiş baciului.

— Atunci v-aş mai spune şi eu ceva, domnule — zise baciul —, dacă aţi cumpărat vacile, cumpăraţi şi viţeii lor. E un sfat prietenesc.

— Ce să fac eu cu atîţia viţei? Să mai angajez şi pentru ei o căruţă?

— Ăştia merg şi pe picioarele lor.

— Dar întîrzie mersul. La tot pasul, cînd vor să sugă, opresc vacile. Apoi, ceea ce e esenţial: după cît ştiu, prinţul nu a cumpărat vitele acestea ca să experimenteze rasa maghiară de vaci, ci pentru a le încrucişa cu rasa spaniolă.

— Apoi de, dumneavoastră ştiţi . . .

Aşa că nu mai rămase altceva decît să pornească cu vitele cumpărate. Domnul cumpărător scrise o delegaţie, iar comisarul un paşaport pentru cioban; acesta bagă „adeverirele" în traistă, lîngă certificatul veterinar scris mai înainte; prinse clopotul cel mare de gîtul taurului, îşi legă sumanul între coarnele acestuia, îşi înşeuă roibul, îşi luă rămas bun de la cei care rămîneau şi sări pe cal.

Baciul i-a dat traista de merinde, cu slănină, pîine şi usturoi pentru o săptămînă; îi va ajunge pînă la Miskolc. Apoi îi indică drumul pe care trebuie să meargă. Să pornească spre Polgár fiindcă din pricina ploilor de primăvară drumul spre Csege se înfundă în noroaie. La noapte vor putea să tragă la Pădurea Mică; vor trece Tisa cu bacul: dacă apele sînt mari mai bine să aştepte acolo

pe mal și să dea fîn la vite decît să se întîmple vreo nenorocire.

Și continuă să-i vorbească finului cerîndu-i să se poarte frumos pe pămînt străin; să nu facă orașul Debreţin de rușine; să fie supus domnului; să-și astîmpere vitejia; să nu uite cumva limba maghiară, să nu-și uite credința; în zilele de sărbătoare să meargă la biserică; să nu-și prăpădească cîștigul; dacă se căsătorește să aibă grijă de nevastă, copiilor să le dea nume maghiare. Și dacă are un pic de timp, să-i scrie din cînd în cînd nașului său, plătește el cheltuiala.

Cu această binecuvîntare îl lăsă pe băiat să plece.

În acest timp cei doi flăcăi din Moravia dădură drumul vitelor.

De cum se simțiră libere acestea, firește, o luară la fugă, care încotro. Iar cei doi flăcăi, vrînd să le oprească cu ajutorul bîtelor, ele se împotriviră cu coarnele, încercînd apoi toate să se întoarcă la locul unde fuseseră strînse, după viţeii lor.

— Du-te și ajută-i pe creștinii ăștia nepricepuți, îi zise baciul lui Ferkó.

— Dă cu biciul! — îl îndemnă pictorul.

— Pe dracu! — mormăi ciobănașul. Vreți s-o ia razna cu toate? Astea nu-s niște mîrțoage de cai!

— N-am zis eu că trebuie legate de coarne două cîte două? — începu să strige maistrul de călărie.

— Bine, bine... lăsați-le pe seama mea.

Apoi ciobănașul fluieră odată scurt și o potaie de cîine ieși ca din pămînt, se aruncă cu un lătrat zdravăn asupra vitelor fugare și începu să le adune din nou laolaltă. Dacă vreuna din ele era mai leneșă o mușca de picioare. Doar în cîteva minute toate vitele fură orînduite, putînd să pornească după taurul cu talangă la gît.

Apoi şi ciobănaşul dădu pinteni calului său şi urnă mica cireadă, strigînd fiecare vită după nume:„Măi, Ruja! Măi, Ciakó! Măi, Kese!“ Ştia numele tuturor celor douăzeci şi patru de vite, iar ele îl ascultau. Numele taurului era „Măi Büszke“*.

Fiind comandată astfel cu pricepere, mica cireadă vîndută traversa încetişor cîmpia. Domnii mai priviră lung după ea, pînă ce a ajuns la malul acelei mări de basm unduind în valuri. Acolo vitele crescură ca nişte uriaşi, de parcă n-ar fi fost vaci ci mamuţi; căpătară o nuanţă neagră, picioarele lor se alungiră grozav, iar de fiecare se lipi o altă vacă, întoarsă cu capul în jos, imaginea aceasta reflectată însoţind pe cea reală. Apoi vacile reale începură să dispară în cenuşiul orizontului, nu se mai vedeau decît imaginile reflectate, cu capul în jos şi cu picioarele spre cer. Ciobănaşul, cei doi flăcăi, potaia, urmau după vite tot cu capul în jos.

Pictorul se culcă pe spate în iarba, îndepărtîndu-şi picioarele şi braţele.

— Ei, dacă voi povesti toate acestea la Viena, la clubul artiştilor, mă vor da pe uşă afară.

— Semn rău — zise domnul Sajgató clătinîndu-şi capul. — Bine că am banii în buzunar.

— Dar vitele nu-s încă acasă, mormăi baciul.

— Mă mir că teatrul acesta încă n-a fost închiriat de vreun antreprenor mai deştept — îşi dădu cu părerea maistrul de călărie.

— Dar nici nu l-am arenda noi nimănui! — îl asigură cu o mîndră hotărîre domnul Sajgató. — L-ar lua ei la Viena, ştiu, dar nu se poate: nu permite oraşul Debreţin.

---

* Mîndrule!

IV

Şareta veterinarului alerga repede prin pustă. Căluţul minune n-avea nevoie nici de hăţuri, nici de bice. Ştia lecţia pe de rost. Veterinarul îşi putu astfel scoate din buzunar carneţelul, făcînd în el tot felul de însemnări şi socoteli.

Deodată, scrutînd drumul, văzu un herghelegiu galopînd spre el. Dar galopul acesta era de-a dreptul smintit, de parcă atît călăreţul cît şi calul ar fi fost turbaţi. Calul o pornea în galop, se oprea, se ridica pe picioarele din spate, apoi o lua în galop într-o altă direcţie. Călăreţul stătea pe cal cu capul dat pe spate, cu mijlocul încovoiat, ţinînd cu ambele mîini căpăstrul. Calul îşi scutura capul, îl lăsa în jos şi îl sălta într-una, sforăind şi nechezînd speriat.

Veterinarul luă îndată hăţurile, puse mîna pe bici şi se strădui să taie drumul ciudatului călăreţ.

Ajungînd mai aproape de el, îl recunoscu: „ăsta-i Decsi Sándor". Se părea că şi acesta l-a recunoscut deoarece slăbi căpăstrul, lăsînd calul să alerge spre şaretă. Roibul, inteligent, alergă suflînd din greu pe nări şi strănutînd spre şareta veterinarului şi ajungînd acolo se opri. Se scutură, necheză: doar că nu putea să vorbească.

Flăcăul stătea în şa cu spinarea încovoiată, cu capul lăsat pe spate, cu ochii aţintiţi spre cer: mîinile sale nu

mai ţineau căpăstrul, strîngea doar cu picioarele mijlocul calului.

— Măi, Sándor! Decsi Sándor! — strigă veterinarul la el.

Se părea că n-aude strigătul, sau aude, dar nu poate să răspundă.

Veterinarul sări din şaretă, se duse la călăreţ, îl prinse de mijloc şi îl dădu jos de pe cal.

— Ce-i cu tine? Sándor!

Flăcăul nu răspunse. Avea buzele strînse, gîtul încordat, pieptul lui se mişca repede, şuierînd, mijlocul îi era îndoit pe spate. Ochii săi erau larg deschişi, strălucind într-o lumină de foc şi demenţă. Erau îngrozitori aceşti ochi, ieşiţi din orbite.

Veterinarul îl culcă în iarbă şi începu să-l examineze.

— Pulsul, cînd bate nebuneşte, cînd se întrerupe, pupilele sînt mărite, buzele îi sînt încleştate, mijlocul îi este încordat. Flăcăul acesta a fost otrăvit! Şi anume cu o otravă de origină vegetală.

Veterinarul îl găsise pe flăcău în drumul dintre hanul Hortobágy şi pusta de la Máta. Probabil că a vrut să ajungă la Máta, otrava făcîndu-şi efectul la mijlocul drumului. Cîtă vreme mai era conştient se grăbea să ajungă la aşezarea omenească din Máta dar cînd l-au apucat convulsiile, iar chinurile îngrozitoare i-au tulburat mintea, nu şi-a mai putut stăpîni mişcările. Convulsiile braţelor lui i-au zăpăcit şi roibul, care avea spume la gură şi de pe care curgea apa.

Veterinarul vru să-l aşeze pe flăcău în şareta lui. Dar acesta era foarte greu, nu reuşea să-l treacă peste marginea şaretei. Iar să-l lase aici nu putea, deoarece pînă ar veni cu ajutoare l-ar sfîşia vulturii.

Dar roibul, care privea atît de inteligent, doar că nu vorbea, îşi înclină capul asupra stăpînului său şi necheză scurt.

— Ei bine, ajută-mă! — îi spuse veterinarul.

Cum să nu fi înţeles calul? Un roib din pustă! Care are un suflet poate mai mare decît al unor oameni. Văzîndu-l pe veterinar cum încearcă să-l ridice pe stăpînul său, îl apucă şi el cu dinţii de vestă ridicîndu-l. Cu forţele astfel adunate reuşiră să-l pună în şaretă.

Veterinarul legă roibul de şaretă şi porni cu mare grabă spre aşezarea din Máta.

Acolo se află şi spital, şi farmacie. Dar numai pentru cai şi vite. Iar el este medic, dar veterinar. Însă în asemenea situaţii oricine poate să fie de ajutor dacă se pricepe. Dar chiar asta e întrebarea, se pricepe el oare?

În primul rînd ar trebui aflat ce fel de otravă a fost: stricnină sau beladonă? Oricum, cafeaua neagră n-o să-i strice.

Ajungînd acasă, veterinarul îl strigă pe ajutorul său şi pe menajeră.

Cafeaua s-a făcut repede, dar era nevoie de ajutoare ca s-o poată turna în gura pacientului. Gura îi era atît de încleştată încît a fost nevoie să i-o desfacă puţin cu o daltă, pentru a turna cafeaua.

— Pe cap să-i pui gheaţă, pe burtă făină de muştar — dădu dispoziţie veterinarul —, şi pentru că nu era nimeni să-i execute aceste dispoziţii, le execută el însuşi. Apoi, aşezîndu-se la masă, scrise cîteva scrisori şi îi dădu cuvenitele indicaţii ajutorului său.

— Ascultă-mă! Bagă-ţi bine în urechi ce-ţi spun. Te duci în goană cu şareta la hanul din Hortabágy. Predai scrisoarea asta hangiului. Dacă acesta nu va fi acasă, îi spui tu surugiului său că am poruncit să pună caii

la trăsură şi să meargă în mare grabă la oraş cu această scrisoare sigilată. Să-l caute pe medicul şef, să-l aştepte şi să-l aducă repede aici. Eu sînt medic veterinar, n-am dreptul, potrivit jurămîntului, să tratez oameni. Dar este nevoie de un ajutor rapid. Medicul va aduce şi medicamente. Iar domnişoarei hangiţe să-i spui să-ţi dea toată cafeaua pe care o are; pînă soseşte medicul de la oraş trebuie să-i administrăm bolnavului într-una cafea. Grăbeşte-te şi întoarce-te repede.

Ajutorul înţelese bine misiunea primită. Calul sur nici nu avu timp să răsufle ca lumea şi trebui să ia calea întoarsă spre han.

Fata era chiar în cerdac; îşi stropea muşcatele cînd ajutorul sosi în faţa hanului.

— Ce-aduci Pista, cu atîta grabă?

— O scrisoare pentru jupînul.

— Cu jupînul n-o să poţi vorbi uşor, tocmai urmăreşte un roi de albine.

— Dar domnul doctor mi-a poruncit să-i spun să trimită îndată trăsura după domnul medic şef.

— E cineva bolnav în casă? Cine o fi avînd friguri?

— Nu-i de la noi, doctorul l-a găsit în pustă. E herghelegiul Decsi Sándor.

Fata ţipă speriată şi scăpă din mînă stropitoarea.

— Sándor? Îi e rău lui Sándor?

— Şi încă aşa de tare, încît din pricina chinurilor grozave muşcă marginea patului. L-a otrăvit cineva.

Fata se sprijini cu ambele mîini de rama uşii, ca să nu se prăbuşească.

— Doctorul nostru nu ştie sigur ce s-a întîmplat, de aceea îl cheamă pe medicul din oraş.

Fata spuse ceva, dar nu se putea desluşi ce anume.

— Ei, dar lăsați-mă să trec, domnișoară, nu mai țineți ușa aceea blocată, ca să pot intra să vorbesc cu jupînul.

— Nu știe ce-a pățit? — întrebă fata încurcată.

— Iar dumitale îți trimite vorbă domnu' veterinar, să aduni toată cafeaua ce s-o găsi în casă și să mi-o dai, ca pînă vine doctorul din oraș cu leacurile necesare, să-l doftoricească cu cafea, că nu se știe cu ce o fi fost otrăvit bietul de el.

Ajutorul se grăbi apoi să-l caute pe hangiu.

— Nu se știe ce fel de otravă a luat? — își șopti fata. — Ba eu știu! Din cauza asta îi este viața în pericol! Aș putea să-i spun doctorului. Atunci el ar ști de îndată ce are de făcut.

(Cuvîntul „îndată" avu un rol hotărîtor).

Fata alergă în casă și scoase din fundul lăzii rădăcina blestemată, cu chip de om. O ascunse în buzunar.

Blestemată să fie cea care a dat sfatul rău! Blestemată să fie cea care l-a ascultat!

Apoi se puse și prăji cafea, pînă se întoarse din grădină ajutorul veterinarului (care mai întîi trebuise să-l ajute pe hangiu să prindă roiul de albine) și umplu cutia mare de tablă cu cafea măcinată.

— Ei dă-mi cafeaua aceea, domnișoară!

— Vin și eu cu dumneata.

Ajutorul de veterinar era un băiat isteț. Înțelese de îndată despre ce este vorba.

— Nu veni acolo, domnișoară, nu e bine să-l vezi pe Decsi Sándor în halul în care este. Îți îngheață și sufletul văzîndu-i chinurile. Domnul doctor oricum nu te va lăsa la el.

— Eu vreau să vorbesc doar cu domnul doctor.

— Dar de muşteriii din han cine o să aibă grijă?

— Băiatul şi servitoarea! Ei de ce sînt aici!

— Dar cere-ţi măcar voie de la jupînul hangiu.

— Nu cer! Nu mi-ar da voie. Ei, dă-te din drum!

Şi zicînd acestea îl împinse pe ajutorul veterinarului deoparte, ţîşni în curte, sări în şaretă, luă hăţul şi dădu bice surului. Şareta porni cu repeziciune.

Ajutorul de veterinar, rămas jos, începu să strige:

— Domnişoară! Domnişoară Klári! Opreşte-te! Lasă gluma! — şi alergă după şaretă, dar nu reuşi s-o prindă decît la pod, unde calul obosit o luase la pas.

Bietul sur nu primise niciodată atîtea bice ca de data asta. Cînd ajunseră la nisipuri, nu mai putea să meargă decît la pas. Fata îşi ieşi din răbdări, sări din şaretă şi alergă strîngînd cutia de cafea în mînă, tăind drumul direct prin trifoi.

Sosi răsuflînd din greu.

Veterinarul o văzu pe fereastră şi îi ieşi înainte, oprind-o la intrare.

— Ei, ei! Klárika! Ce cauţi dumneata aici?

— Ce face Sándor? — întrebă fata cu răsuflarea tăiată.

— Lui Sándor îi e rău. Fata putu să audă chiar prin uşa închisă vaietele flăcăului.

— Ce i s-a întîmplat?

— Nici eu nu ştiu. Nu vreau să fac nici o presupunere.

— Dar eu ştiu ce are. I s-a dat să bea ceva. O fată rea. Ştiu şi cine este. Ca să-l facă s-o iubească i-a pus ceva în vin, de asta s-a îmbolnăvit. Ştiu şi cine a făcut asta şi ce i-a dat.

— Domnişoară! Nu acuza pe nimeni! E o acuzaţie foarte gravă. Trebuie dovedită.

— Iată dovada.

Fata scoase din buzunar rădăcina otrăvitoare şi o puse în faţa veterinarului.

— Ah! Ah! — se îngrozi doctorul —, aceasta e o „antropa mandragora". Moartea însăşi!

Fata îşi ascunse faţa în palme:

— De unde să fi ştiut că e otravă?!

— Klárika! Nu mă mai îngrozi şi dumneata, că mă arunc pe fereastră! Doar nu vrei să spui că dumneata l-ai otrăvit pe Decsi Sándor.

Fata dădu mută din cap.

— De ce naiba ai făcut asta?

— Se purta fără milă cu mine, iar o ţigancă m-a făcut să cred că dacă înmoi în vinul lui rădăcina aceasta o să-l fac să mă asculte.

— Iată! Iată! Fete descreierate! Cu ţigăncile trebuie să aveţi voi treburi? La şcoală unde învăţătorul vorbeşte despre plantele otrăvitoare nu vă duceţi, voi luaţi lecţii de la ţigănci. Ei acum ţi-ai atins ţinta, l-ai făcut pe flăcău să te asculte!

În supărarea lui nici nu observa că o tutuia pe fată.

— Moare? — întrebă ea rugătoare, cu ochii înlăcrimaţi.

— Asta ţi-ar mai lipsi, să moară! Are băiatul ăsta un suflet prea zdravăn, ca să-i părăsească trupul cu una cu două.

— Va trăi deci? — La aceste cuvinte de alinare fata se aruncă în genunchi la picioarele doctorului, îi apucă mîinile şi începu să i le sărute.

— Lasă-mi mîinile în pace, sînt pline de făină de muştar, ţi se umflă buzele de ea.

Atunci începu să-i sărute picioarele. Şi pentru că doctorul n-o lăsa, începu să-i sărute urmele paşilor cu buzele acelea frumoase ale ei, ca de cireaşă crăpată.

— Ei, ridică-te odată şi fii serioasă. Ai adus cafea? E prăjită? Şi rîşnită deja? Foarte bine. Pînă cînd vine medicul trebuie să-i dăm mereu bolnavului. Bine că mi-ai spus cu ce anume s-a otrăvit. Pentru că acum ştiu ce antidot trebuie să-i dăm. Dar iată ce te sfătuiesc eu, draga mea. Acum îndată să-ţi iei lumea-n cap, să dispari de pe aceste meleaguri, nici urma să nu-ţi-o găsească cineva, pentru că ceea ce ai făcut dumneata este o crimă, medicul şef te va da pe mîna justiţiei. Aşa că fugi pînă cînd se mai poate, şi nu te opri decît unde te-oi simţi în siguranţă.

— Nu fug nicăieri! — zise fata, ştergîndu-şi ochii cu marginea şorţului. — Iată-mi capul, să mi-l taie, altceva mai mult nu pot să-mi faca. Dacă am greşit să mă pedepsească cum cere dreptatea. Dar eu de aici nu plec. Vaietele astea pe care le aud prin uşă mă leagă de mîini şi de picioare mai mult decît orice cătuşe. Daţi-mi voie, domnule doctor, vă implor, pentru numele lui dumnezeu, să merg la el, să-l îngrijesc, să-i pun comprese pe frunte, să-i aranjez perna sub cap, să-i şterg sudoarea de pe obraz.

— Ce-ţi trece prin cap? Păi nu m-ar băga pe mine direct în balamuc, dacă aş permite făptaşului să-şi îngrijească victima?

Pe chipul fetei se aşternu mîhnirea la auzul acestor vorbe nemiloase.

— Domnul doctor crede că sînt chiar o stricată?

Îşi întoarse capul într-o parte şi privirea îi căzu pe pervazul ferestrei; văzu rădăcina otrăvitoare, o apucă repede şi, înainte ca veterinarul să o poată îm-

piedica, o bagă în gură, cu capătul care semăna a cap de om.

— Ei, ei! Klárika! Lasă gluma cu rădăcina aceea! Scoateţi-o din gură îndată. Dă-o încoace. Mai degrabă te las să te duci la el. Dar nu-i pentru dumneata, asta ţi-o spun dinainte. Chinuri ca acestea un om cu inimă slabă nu poate să le privească.

— Ştiu că aşa este. Ajutorul dumitale mi-a spus totul pe drum. Ştiu că e de nerecunoscut. Obrazul său frumos, îmbujorat, acum e vineţiu, fruntea lui albă e acoperită de umbra morţii, sudoarea rece l-a năpădit peste tot, ochii săi frumoşi sînt acum reci ca nişte sticle fără viaţă, gura şi-o ţine încleştată şi e acoperită de spumele suferinţei şi pe lîngă toate acestea se vaietă, se zbate, scrîşneşte din dinţi, braţele şi mijlocul îi sînt încordate, aşa încît e un chin să-l vezi şi să-l auzi. Dar asta să-mi fie pedeapsă! Vaietele şi durerile lui să mi se împlînte în inimă ca nişte cuţite ascuţite. Dacă nu le văd cu ochii şi dacă nu le aud cu urechile, le văd şi le aud totuşi mai teribil decît dacă le-aş vedea aievea.

— Ei bine încearcă, dacă ai inima tare. Îţi dau ibricul pentru cafea. Fă cafele una după alta. Dar dacă te apuci să plîngi, te dau afară.

Şi zicînd acestea deschise uşa în faţa ei.

Fetei, cînd îşi văzu iubitul întins pe pat, i se făcu negru în faţa ochilor. Ce s-a ales din frumosul flăcău de cînd s-a despărţit, nu de mult, de ea! Era un chin să te uiţi la el! Era un chin să suporţi asemenea privelişte!

Veterinarul îl chemă înăuntru şi pe ajutorul său.

Fata îşi reţinu plînsul şi făcu cafea, iar dacă din cînd în cînd izbucnea în cîte-un hohot înăbuşit, iar veterinarul o privea cu reproş, zicea că sughite.

Cei doi bărbaţi puseră cataplasmele cu făina de muştar.

— Ei, hai acum cu cafeaua. Trebuie să i-o torni în gură.

Nu era atît de simplu! Cei doi trebuiră să-i desfacă cu de-a sila braţele, depunînd pentru asta eforturi serioase.

— Ei, Klárika, acum deschide-i gura. Ah, nu aşa, nu merge aşa! Ţine dalta asta, strecoar-o între dinţi, şi forţeaz-o! Nu te teme, că nu o înghite, el strînge fierul între dinţi ca într-un cleşte.

Fata făcu şi asta.

— Ei, acum toarnă-i între dinţi cafea cu ciocul ibricului. Vezi? Eşti o fată îndemînatică. O să te recomand să te primească soră la maici.

Fata încercă să schiţeze un zîmbet, dar inima i se frîngea de durere.

— Numai de nu m-ar privi astfel, cu ochii aceia sticloşi.

— Asta te impresionează cel mai mult, nu? Privirea aceasta ca de sticlă? Şi pe mine tot aşa.

Starea bolnavului parcă se mai ameliora puţin, poate datorită antidotului. Nu se mai văieta chinuit, trupul nu-i mai era atît de încordat. Dar fruntea îi ardea, ca focul.

Veterinarul îi dădu indicaţii fetei cum trebuie pregătită compresa rece, cum trebuie pusă pe capul bolnavului, cît trebuie lăsată, cum trebuia schimbată.

Fata îl ascultă cu luare aminte şi procedă exact aşa.

— Ei, văd că ai o inimă tare.

Şi truda lor fu încununată de succes.

Constatară cu mare bucurie că bolnavul la un moment dat îşi închise ochii, nu mai privea fix cu pupilele sticloase şi mari.

Iar puţin mai tîrziu îşi deschidea singur gura, nu mai era nevoie să i-o forţeze cu dalta.

Poate că l-a ajutat antidotul aplicat imediat?

Poate n-a fost chiar atît de puternică otrava pe care a luat-o?

Pînă cînd sosi medicul-şef din oraş starea bolnavului se îmbunătăţise mult. Veterinarul şi medicul-şef discutau între ei în limba latină; fata nu putea înţelege nimic, dar instinctiv pricepu că cei doi vorbiseră şi despre ea.

Medicul-şef mai scrise cîte ceva pentru tratament şi scrise totodată şi un „visum repertum"*, apoi se sui grăbit în trăsură şi se întoarse în oraş.

Venind încoace adusese cu el un jandarm; acesta rămase pe loc.

Îndată ce plecă trăsura medicului şef, sosi o altă trăsură. Venise hangiul de la Hortobágy, care începu să se certe cu veterinarul: ce i-a făcut fetei?

— Ia-o mai încetişor cu gălăgia, stimate domn. Domnişoara este deţinută preventiv. Vezi colo jandarmul?

— Am zis eu întotdeauna că toate sînt nebune cînd îşi pierd capul. Dar pe mine unul nici că mă interesează.

Şi se întoarse de îndată, arborînd un aer de totală indiferenţă.

---

* Lat. „foaie de observaţie".

V.

Fata stătu cu flăcăul toată noaptea. Nu ceda nimănui locul de lîngă patul bolnavului cu toate că şi noaptea trecută fusese de veghe.

Şi încă nu ca acum!

Aceasta este penitenţa ei ...

Cum stătea pe scaun, adesea îi cădea capul în piept din pricina somnului, dar un singur vaiet al bolnavului o trezea imediat; ori de cîte ori schimba compresa pe capul flăcăului, se spăla şi ea pe ochi, ca să poată rămîne trează.

La primul cîntat al cocoşilor un somn binefăcător îl cuprinse pe flăcăul nostru. Se îndreptase, trupul nu-i mai era deloc încordat, şi începu să sforăie frumos, ritmic.

La început fata crezu că e horcăitul morţii, se sperie cumplit, dar apoi se bucură din tot sufletul. Un sforăit zdravăn şi sănătos! Numai omul sănătos poate sforăi. Iar sforăind astfel îi face totodată pe ceilalţi să rămînă treji.

Pînă la cel de al doilea cîntat al cocoşilor trase un somn bunicel. Apoi se trezi şi căscă cu gura mare.

Har cerului! Poate deja să şi caşte.

Nu mai avea deloc convulsii. Toţi aceia care trăiesc sub tirania nervilor, ştiu ce formidabil este un căscat

după convulsii; e plăcut ca un cîştig la loterie. Fata vru să-i dea din nou cafea, flăcăul îşi trase însă capul înapoi şi bolborosi: apă! Fata bătu în perete (doctorul stătea în camera de alături) şi întrebă, e voie oare să-i dea apă? Că asta cere! Auzind acestea veterinarul se sculă şi ieşi în halat şi papuci, vrînd să-l examineze pe bolnav.

Rămase mulţumit.

— Merge bine. Dacă îi e sete, e un semn bun. Poţi să-i dai apă, cîtă vrea.

Bolnavul bău un urcior plin de apă.

Apoi adormi din nou liniştit.

— Păi ăsta doarme serios — zise veterinarul. — Ei acum poţi să te duci şi dumneata, Klárika, să te culci — e liber patul din camera bătrînei. Las uşa asta deschisă şi supraveghez eu bolnavul.

Fata îl rugă frumos:

— Lăsaţi-mă să rămîn aici. Îmi voi aşeza capul pe masă şi o să dorm aşa oleacă.

O lăsară.

La un moment dat fata se trezi. Afară ciripeau vrăbiile. Era dimineaţă.

Flăcăul nu numai că dormea, dar chiar visa. Avea gura deschisă, bolborosea ceva nedesluşit. Şi rîdea, cine ştie de ce. Îşi ridica din cînd în cînd pleoapele, dar n-avea încă suficientă vlagă să le ţină aşa. Buzele sale erau uscate şi întredeschise.

— Vrei apă? — şopti fata.

— Îhî.

Îi aduse urciorul cu apă. Dar el n-avea în braţe nici atîta putere să ţină urciorul. Acest sfarmă-piatră! Trebui să-i ţină fata capul. Dormea şi în timp ce bea.

Apoi, cînd capul îi căzu din nou pe pernă, începu să cînte; poate continua să cînte cu voce tare un cîntec popular vesel, pe care-l începuse încă în somn:

„Cum să nu-mi fie dragă lumea?
Dacă ţigăncuşele, unguroaicele, toate-s flori din grădina mea!“

VI.

În cîteva zile flăcăul se puse pe picioare. Un flăcău ca acesta, crescut în pustă dintr-un sîmbure de fier, nu mai stă în pat dacă trece de ce a fost mai greu. A treia zi îi spuse veterinarului că el se şi duce la herghelie, ca să intre în pîine.

— Ia mai stai, băiete, olecuţă. Cineva mai vrea să aibă cu tine o mică discuţie.

Acest cineva era judecătorul de instrucţie.

A treia zi după anunţarea cazului, un funcţionar, notarul şi jandarmul au venit la Máta pentru a efectua ancheta legală.

Acuzata fusese deja interogată, spusese totul frumos, exact aşa cum s-au petrecut lucrurile, nu ascunsese nimic, şi nici nu spusese pentru a se dezvinovăţi altceva decît ce se ştia, că îl iubeşte pe Sándor foarte mult şi că ar fi dorit ca şi el s-o iubească la fel.

Despre toate acestea se întocmise un proces-verbal, care a şi fost semnat de ea. Urma doar o confruntare formală între criminală şi victima ei, ceea ce se şi făcu de îndată ce flăcăul îşi recăpăta puterile.

Sándor în tot acest timp nu pomeni veterinarului nici măcar numele fetei. Se făcu chiar că nici nu ştie că ea este aici şi că îl îngrijeşte. După ce băiatul îşi revenise, ea nu s-a mai arătat în faţa lui.

Înainte de confruntare procurorul îi citi fetei din nou declarația pe care o dăduse și pe care ea o întări acum, fără să mai facă vreo modificare.

Atunci fu adus Decsi Sándor.

De cum intră în odaie flăcăul începu să joace un rol, bine pus la punct mai dinainte. Ca și cum ar fi învățat de la actorii care joacă pe scenă roluri de păstori-haiduci, Sándor începu să-și facă de cap. Răspundea numai în doi peri și cu multă mîndrie:

— Am un nume onorabil, Decsi Sándor mă cheamă! N-am făcut nimănui nici un rău. N-am furat nimănui nimic, ca să mă aduceți cu jandarul! Și nici n-aveți dreptul, că eu nu-s dator să mă prezint în fața civililor, fiind soldat al majestății sale imperiale! Dacă are cineva ceva cu mine, să se adreseze regimentului din care fac parte. Doar acolo sînt dator să dau socoteală.

Judecătorul de instrucție căuta să-l liniștească cu sînge rece:

— Ia-o mai încet tinere. Asupra dumitale nu planează nici o acuzație. Dorim să obținem doar cîteva lămuriri privind chestiunea care te interesează și personal; acesta e scopul anchetei. Spune-ne dumneata, cînd ai fost ultima oară la hanul de la Hortobágy?

— Vă pot spune precis, de ce aș tăinui?! Dar mai întîi jandarul acesta să plece din spatele meu că s-ar putea să mă atingă, iar eu îs cam nervos din fire, s-ar putea să-l cam scarmăn, să nu se mai adune...

— Ei, ei, ei! Încetișor, tinere zmeu! Jandarmul nu este aici pentru a te păzi pe dumneata. Spune-mi așadar, cînd ai fost ultima oară în vizită la domnișoara Klári și dînsa ți-a dat să bei vin?

— Apoi dacă mă gîndesc foarte bine, vă pot spune. Ultima oară am fost la hanul din Hortobágy de ziua

sfîntului Dumitru, anul trecut, cînd noi flăcăii am fost recrutaţi şi luaţi la oaste. De atunci n-am mai fost nici prin împrejurimile hanului.

— Sándor! — interveni strigînd fata.

— Sándor mă cheamă. Aşa m-au botezat.

Judecătorul întrebă:

— Dar cu trei zile în urmă n-ai fost dumneata la hanul din Hortobágy, cînd fata hangiului ţi-a dat să bei vin preparat cu mandragora, din pricina căruia te-ai îmbolnăvit atît de tare?

— N-am fost la hanul din Hortobágy şi n-am mai văzut-o pe domnişoara Klári de vreo jumătate de an, darmite să fi băut din vinul ei.

— Sándor! Tu minţi? Pentru mine? — exclamă fata.

Judecătorul se enervă.

— Dumneata să nu încerci să induci în eroare justiţia. Fata a declarat şi a recunoscut totul, şi despre rădăcina de mandragora cu care a otrăvit vinul.

— Uite ce mincinoasă e!

— Dar ce motiv ar avea să-şi asume o crimă pedepsită foarte, foarte aspru?

— Ce motiv? Păi aşa-s fetele cînd sînt apucate de „ceasul ăl rău", n-aud şi nu gîndesc, ci aiurează. Domnişoara Klári are ce are cu mine, supărată fiind că ochii noştri nu s-au mai văzut. Acum se acuză aici singură ca să mă silească pe mine să recunosc, pur şi simplu din milă faţă de dumneaei, pe unde am umblat, la care dintre frumoase, să-mi astîmpăr dorul inimii, cine este vrăjitoarea care mi-a dat băutura ameţitoare. Dar eu dacă vreau o spun, dacă nu, n-o spun. Iată cum vrea să se răzbune pentru faptul că, de cînd m-am întors — în permisie — de la oaste, nici n-am mai dat pe la ea.

Auzind acestea fata îşi ieşi din ţîţîni:

— Sándor! Tu n-ai minţit niciodată, în toată viaţa ta! Ce ţi s-a întîmplat acum? Cu o singură minciună pe care te-au învăţat să o spui, puteai să scapi de armată, dar n-ai putut să o rosteşti! Şi acum minţi că n-ai fost la mine cu patru zile în urmă? Dar pieptenul acesta cu care mi-am prins cocul cine mi l-a adus?*

Flăcăul îi aruncă rîzînd batjocoritor:

— Domnişoara o fi ştiind mai bine „cine" şi „cum" anume a hotărît-o să-şi facă coc!

— Sándor! Asta nu-i drept! Nu-mi pasă că voi fi dezonorată şi pedepsită pentru răul pe care l-am făcut. Iată-mi şi capul, să mi-l taie, nu-mi pasă. Dar să nu spui că niciodată nu ţi-am trebuit, că niciodată n-ai venit la mine, căci asta e mai rău decît moartea.

Judecătorul explodă mînios.

— Mii de trăznete! Rezolvaţi-vă disputele de amor între voi; dar eu trebuie să aflu cine a pus la cale otrăvirea. Pentru că avem de-a face cu un caz evident de otrăvire!

— Ei, răspunde! — strigă fata cu obrajii aprinşi. — Răspunde la întrebare!

— No, dacă vreţi cu tot dinadinsul, fie, ce-mi pasă! Pot să vă spun. În pusta de la Ohat am dat de o familie de ţigani corturari. În faţa şatrei era o ţigăncuşă minunată, cu ochi de stele. Mi-a vorbit, şi m-a invitat în şatră. Frigeau un purceluş. Am petrecut acolo cu ei. Am băut din vinul lor. Am simţit eu că e niţel

---

* Potrivit obiceiului popular, fetele logodite poartă părul strîns în coc.

amărui. Dar sărutul ţigăncuşei era dulce, aşa că nu-mi păsa de vinul băut.

— Minţi! Minţi! Minţi! — strigă fata. — Acum ai născocit toată povestea asta!

Flăcăul rîse obraznic şi cu multă poftă. Îşi puse mîna dreaptă la ceafă, cu cealaltă bătu tactul şi începu să cînte:

„Cum să nu-mi fie dragă lumea?
Dacă ţigăncuşele, unguroaicele, toate-s flori din grădina mea!

Nu „acum" inventase toată această poveste, ci încă în noaptea aceea de suferinţă, cînd „trandafirul galben" îl îngrijise şi îi pusese comprese. Cu capul chinuit de dureri se gîndise la toată povestea aceasta, pentru a-şi scăpa iubita necredincioasă.

Judecătorul bătu nervos cu pumnul în masă.

Atunci flăcăul luă o poziţie serioasă:

— Eu, domnule, nu joc comedii aici. Sînt gata să jur că tot ce am spus este adevărat.

Şi chiar îşi ridică trei degete pentru a jura.

— Nu! Nu! Nu vei jura! — ţipă fata. — Să nu-ţi pierzi sufletul pentru un jurămînt strîmb!

— Lua-v-ar naiba pe amîndoi! Amîndoi sînteţi zănatici! — îşi dădu verdictul judecătorul.

— Domnule notar, rezumă şi scrie depoziţia flăcăului despre ţigăncuşă, pe care o acuzăm de tentativă de omucidere. S-o caute poliţia unde e. Asta e treaba lor. Voi puteţi să plecaţi, în caz de nevoie veţi primi citaţie.

Cu aceasta fata fu eliberată, nu însă fără a fi dojenită părinteşte.

Flăcăul mai trebuia să rămînă, ca să asculte şi să-şi semneze depoziţia.

Fata îl aştepta pe culoar.

Roibul era deja înşeuat, lîngă salcîm.

Flăcăul trecu întîi pe la veterinar şi-i mulţumi pentru vindecare şi pentru îngrijirea părintească.

Veterinarul participase şi el la proces în calitate de martor oficial; ştia totul.

— Ei, Sándor! — îi zise flăcăului, după ce acesta îi mulţumi pentru tot — eu mulţi actori vestiţi am văzut în viaţa mea, dar n-a jucat nici unul aşa de bine ca tine.

— Nu aşa trebuia să fac?

— Eşti un om de onoare, Sándor. Bine ai făcut ce ai făcut. Dacă te întîlneşti cu fata, spune-i o vorbă bună. Nu ştia biata de ea ce face.

— Nu-s supărat pe ea. Dumnezeu să vă aibă în pază, domnule doctor, pentru bunătatea dumneavoastră.

Cînd ieşi pe culoar, fata îi aţinu calea şi-l prinse de mînă.

— Sándor! Ce-ai făcut cu tine? Ţi-ai dat sufletul pierzaniei! Ai jurat strîmb, ai spus o poveste mincinoasă pentru a mă salva. Ai negat că m-ai iubit vreodată pentru ca trupul meu să nu fie biciuit, pentru ca gîtul meu frumos să nu fie tăiat de barda călăului. De ce ai făcut toate astea?

— Asta mă priveşte pe mine. Atîta îţi spun, doar, că de azi înainte pe unul dintre noi doi îl dispreţuiesc şi mi-e scîrbă de el. Nu începe să plîngi. Nu eşti tu aceea. Nu voi mai putea privi în ochi tăi niciodată, pentru că mă văd pe mine în ei. Nu valorez nici

cît nasturele ăsta gaurit, căzut acum de pe vesta mea. Dumnezeu să te aibă în pază.

Cu acestea sări pe roibul său, îl dezlegă de salcîm și dispăru în pustă.

Fata a mai privit lung, lung după el, pînă ce n-a mai văzut nimic, lacrimile acoperindu-i vederea. Se plecă, căută nasturele căzut și-l ascunse la pieptul ei.

VII

S-a întîmplat chiar aşa cum prevăzuse baciul. Cînd ajunseră la bacul din Polgár, nu se putea trece apa. Tisa, Sajó, Hernád, toate se revărsaseră deodată. Apele erau atît de mari, încît ajunseseră pînă la înălţimea podului. Bacul era scos din apă şi legat bine de sălciile de pe mal. Viitura aducea copaci întregi, cu rădăcini cu tot. Potopul era în schimb pe placul raţelor sălbatice şi lişiţelor care n-aveau acum să se mai teamă de vînători.

Din păcate circulaţia fusese astfel oprită nu numai pentru vitele cumpărate, ci şi pentru tîrgoveţii care veneau din Debreţin şi din Újváros, vrînd să ajungă la tîrgul de la Onod, şi ale căror căruţe rămăseseră pe jumătate în noroi, afară, sub cerul liber, în timp ce stăpînii lor stăteau amărîţi în singura sală ticsită de lume a cîrciumii de la bac.

Lacza Ferkó se duse şi cumpără fîn pentru vite, o claie întreagă.

— Trei zile încheiate vom tăia aici frunză la cîini.

Norocul lor că între tîrgoveţi era şi o vînzătoare de fripturi, care venise aducînd cu ea o grămadă întreagă de carne de porc proaspătă şi ustensilele necesare pentru frigare. Ea se şi apucă pe loc să-şi vîndă marfa. Improviză din coceni o vatră, şi îşi instală bucătăria. Lemne de foc n-aveau nevoie să cumpere, aducea Tisa

pe gratis destule. Vin avea cîrciumarul de la bac, cam acru, dar în lipsă de altceva, bun şi acesta. Dealtfel, orice ungur poartă la el o ploscă şi o traistă cu merinde cînd pleacă la drum.

Aşa că timpul trece oricum, iar oamenii leagă cunoştinţe. Cizmarul din Debreţin şi pielarul din Balmazújváros sînt cunoştinţe vechi; blănarului toată lumea îi spune „cumetre". Cel cu turtă dulce stă la o masă „extra" (crede că el e mai acătării decît ceilalţi, pentru că poartă un guler purpuriu), dar cu toate astea se amestecă şi el, uneori, în vorbă. Mai tîrziu nimereşte pe-aici şi un negustor de cai, dar el n-are voie să intervină în discuţii decît stînd în picioare, deoarece are nasul turtit. Cînd intră ciobănaşul, îi făcură loc şi lui; autoritatea ciobanului e respectată şi de către orăşeni. Cei doi flăcăi din Moravia rămaseră afară, să păzească mica cireadă. Se vorbea încă încet, cu socoteală, pentru că tînăra femeie a lui Pundor nu venise încă; după ce sosea ea, nimeni nu mai reuşea să vorbească. Dar căruţa ei rămăsese blocată undeva de vremea asta neprielnică drumurilor, — ea venea în aceeaşi căruţă cu cumnatul său care aduce lăzi frumoase vopsite pentru a le vinde la tîrgul din Onod. Iar tînăra femeie a lui Pundor aprovizionează lumea cu săpunuri şi cu lumînări de seu. Cînd intră ciobănaşul, fumul de pipă se putea tăia cu cuţitul, de-abia putea să desluşească ceva.

— Ia spune-mi cumetre — continuă cizmarul, adresîndu-se pielarului, alde dumneata, acolo în Ujváros, eşti mai aproape de hanul din Hortobágy decît noi; cum s-a întîmplat otrăvirea acelui flăcău herghelegiu de către fiica cîrciumarului?

Cuvintele acestea îi străpunseră parcă inima ciobănaşului.

— Cum să se fi întîmplat? Frumoasa Klári pusese în tocăniţa pe care o gătise lui Decsi Sándor nişte arome cam neobişnuite.

Interveni şi cel cu turtă dulce.

— Iar eu am auzit că pusese o fiertură în berea făcută cu miere, fiertura aceea care se foloseşte pentru a ameţi peştii.

— No, că domnul vrea să ştie mai bine ca oricine! Că are lanţ de aur la ceas! Păi de acolo din Ujváros l-au ridicat pe Decsi felcerii de la regiment, ca să-i facă autopsie. Au şi găsit ăia ghearele de cioară în burta lui. Le-au şi pus la păstrare în spirt. Vor servi drept mărturie la proces.

— Văd că domnul l-a şi ucis pe bietul flăcău. Dar el n-a murit de otravă, a înnebunit doar, l-au şi trimis la Buda. Acolo îi găuresc capul, că în el s-a tras toată puterea otrăvii.

Iaca, iaca! L-au trimis la Buda! Ba la cetatea de pămînt ca să vîndă scînduri. Păi chiar nevastă-mea a vorbit cu femeia care face flori artificiale, şi care alcătuise buchetele pentru vălul sicriului lui Decsi Sándor. Asta e sigur!

— Dar e aici şi femeia lui Csikmák, cea care vinde fripturile; ea a plecat cu o zi mai tîrziu decît noi din Debreţin. Pe ea s-o întrebaţi, ea ştie precis totul.

Dar femeia le comunică părerea ei doar pe fereastră, căci nu putea să-şi părăsească postul de lîngă tigăi. După ea flăcăul ucis a şi fost înmormîntat; cîntase la ceremonie chiar corul din Debreţin.

— Dar cu fata cum a rămas? — întrebară vreo trei deodată.

— Fata a fugit în lume. A fugit cu iubitul ei, un ciobănaş care o sfătuise să-l otrăvească pe herghelegiu; acum tocmesc împreună o ceată de tîlhari.

Lacza Ferkó asculta toate acestea cu calm.

— Poveşti! Aiureli! — se împotrivi cel cu turtă dulce. — Doamna Csikmák nu ştie cum s-a întîmplat. Fata o fost prinsă îndată, pusă în fiare şi luată de jandari. Ucenicul meu a văzut tot, căci tocmai era în oraş.

Ferkó era numai urechi; nici nu se mişca.

La un moment dat sosi cu mare tărăboi mai sus pomenita tînără femeie a lui Pundor. În faţă ea, după ea căruţaşul şi apoi cumnatul, aducînd o ladă mare.

Limba asta maghiară e, zău, foarte răbdătoare, că poate numi „tînără femeie" o asemenea făptură ca această maistoriţă de săpunuri.

— Ei, ne spune acum doamna Pundor ce s-a întîmplat cu fata crîşmarului, cea care l-a otrăvit pe Decsi Sándor?

—Vă spun eu, vă spun, sufleţeilor, dar mai întîi staţi să răsuflu şi eu un pic (şi zicînd acestea se aşează pe lada cea mare, căci scaunele sau banca s-ar fi prăbuşit sub trupul ei).

— Ei, au prins-o oare pe frumoasa Klári, sau a fugit în lume?

— Vai, sufleţeilor! Aia a fost chiar judecată de-acum. Au condamnat-o la moarte; mîine merge popa la ea, iar poimîine o execută. Chiar azi va sosi călăul din Seghedin; o să tragă la hanul „Calul bălan", pentru că la „Taurul fioros" n-au vrut să-l găzduiască. Toate astea-s tot atît de adevărate cum mă vedeţi aici. Le ştiu chiar de la Hauzknyek, care cumpără lumînări de la mine.

— Oare cum o vor executa?

— Apoi zău că ar merita — dacă ar mai exista şi azi dreptatea din bătrîni — să fie arsă pe vrejuri de mazăre; dar o să-i taie doar capul. Că-i fiică de nemeş, taică-său e nobil. Or' ăstora se obişnuieşte doar să le taie gîtul.

— Ia lasă dumneata poveştile astea, — se împotrivi cel cu turta dulce. — Azi nu mai ia nimeni în seamă nobleţea! Adevărat, înainte de paşopt, da! Atunci, cînd îmi puneam mantia mea cu nasturi de argint, eram luat şi eu drept nobil, nici că îmi cereau vamă la podul din Pesta; dar azi în zadar îmi iau mantia cu nasturi de argint . . .

— Ia să ne laşi în pace, domnule, cu mantia dumitale şi cu nasturii ăia! — îi luă cuvîntul blănarul. — Las-o pe femeie să ne spună ce a mai auzit: din ce pricină a ajuns fata aceea frumoasă să ucidă?

— Vai! Ce mi-a fost dat să aud! Că după aia a mai fost ucis cineva! Nu de mult a trecut pe aici un precupeţ foarte bogat din Moravia, ca să cumpere nişte vite. Avea mulţi bani la el. Frumoasa Klárika şi ciobanul se înţeleseseră; l-au omorît şi l-au aruncat în Hortobágy. Herghelegiul, care şi el o iubea pe fată, i-a prins asupra faptului. Aşa că au împărţit banii cu el, apoi l-au omorît şi pe el cu otravă.

— Dar ciobanul n-a fost prins? — întrebă supărat cizmarul.

— L-ar fi prins ei, dar unde-i el acum . . . poate dincolo de oceane. Jandarmii toţi cîţi sînt în ţară, pe el îl caută. S-a dat de veste şi în popor. S-a afişat şi cum arată. Chiar eu am citit. O sută de taleri sînt puşi pe capul lui, dacă îl prinde cineva viu. Ehei, şi eu care îl cunosc bine!

Dacă în locul lui Lacza Ferkó ar fi fost acum aici Decsi Sándor, mare scandal ar fi ieşit. Mare ocazie pentru o scenă teribilă. Ciomagul cu capătul plumbuit să bubuie pe masă, scaunul să zboare într-un colţ, iar el să strige în gura mare: „Eu sînt acela care este căutat. Ia să vedem cine are trebuinţă de cei o sută de taleri puşi pe capul meu?!"

La care ar fi sărit toată adunătura aceasta, fugind care încotro, ascunzîndu-se fie în beci, fie în horn.

Dar ciobanul e altfel. El e obişnuit încă de acasă cu o atitudine precaută. Învăţase la vite că taurul nu trebuie apucat de coarne.

Îşi puse coatele pe masă şi o întrebă pe femeie:

— Apoi după afişul acela chiar l-ai recunoaşte dumneata pe ciobanul căutat?

— Dacă l-aş recunoaşte? Cum să nu-l recunosc! Păi nu de la mine cumpăra săpun?

La aceste cuvinte interveni şi negustorul de cai, pentru a demonstra că mai ştie şi el cîte ceva:

— Cum poţi spune aşa, dragă doamnă, ce nevoie ar avea ciobanul de săpun? Păi ciobanii poartă cu toţii cămăşi şi izmene albastre care n-au nevoie să fie spălate pentru că mai întîi pînza e fiartă în grăsime.

— Iaca! Ce te amesteci dumneata în vorbă?! Apoi săpunul trebuie doar pentru lenjerie? Apoi ciobanul nu se rade? Sau poate că şi ciobanii poartă barbă lungă ca precupeţii evrei?

Toată lumea rîdea pe seama celui care intervenise în vorbă.

— Aşa-mi trebuie! — mormăi negustorul.

Ciobanul, cu o voce calmă, începu s-o întrebe din nou pe femeie:

— Nu știi oare dumneata și numele acelui cioban?

— Cum să nu-l știu? Numai că nu-mi vine-n minte. Doar îl cunosc ca pe fiul meu. Îi am numele pe limbă...

— Nu-l cheamă Lacza Ferkó?

— Ba! Așa îl cheamă! Lacza Ferkó! Bată-l norocul! Mi-ai luat vorba din gură. Și dumneata îl cunoști poate?

Dar ciobănașul nici acum nu spuse că îl cunoaște, ca pe singurul fiu al lui taică-său, ca pe el însuși, ci goli calm tutunul din pipă în palmă, umplu din nou pipa tot atît de calm, apoi se sculă, își lăsă ciomagul sprijinit de scaun, ca un semn că acesta este ocupat, să nu se așeze altcineva pe el, își aprinse apoi pipa de la singura lumînare care pîlpîia la mijlocul mesei și ieși afară.

Cei rămași făcură îndată tot felul de observații la adresa lui.

— Că și omul acesta o fi avînd o piatră mare pe suflet.

— Mie nu-mi plac nici ochii lui.

— Asta o fi știind ceva despre uciderea flăcăului.

Negustorul de cai nu se învățase minte, l-a pus păcatul să intervină din nou în discuție.

— Stimați domni și doamne! Eu aș vrea să vă aduc la cunoștință umilele mele observații. Ieri după-masă am fost în pusta din Ohat ca să cumpăr cai. Și l-am văzut cu ochii mei pe mortul și otrăvitul Decsi Sándor; era sănătos, întreg și frumos, ca un măr roșu; chiar el mi-a prins mînjii cumpărați cu o frînghie. Asta e tot atît de adevărat, precum mă vedeți.

— Aoleu! Ce obrăznicie! Ne contrazici pe noi toți? Ne faci mincinoși? — tăbărîră cu toții pe el, și-l zvîrliră frumușel afară.

Negustorul care se trezi astfel afară își îndreptă pălăria făcută zob, mormăi ceva necăjit și își făcu singur morală:

— Dracu m-a pus? Ce-i trebuie ovreiului să spună adevărul!

Iar ciobănașul se duse la mica cireadă și cu chiu — cu vai îi făcu pe cei doi flăcăi din Moravia să înțeleagă că pot trece la rîndul lor să bea și ei cîte un păhărel de vin. Acolo e scaunul său, de care este sprijinit un ciomag, el va păzi pînă atunci vacile.

Și în timp ce păzea, căută o bucată de bălegar uscat și o vîrî în mîneca șubei. Ce-o fi vrînd să facă cu ea?

VIII

Noroc că, în afară de Hortobágy nu se ştie ce este de fapt materia aceea cu care păstorii pustei îşi fac focul. E adevărat că mirosul ei nu seamănă deloc cu cel al lăcrămioarelor, dar acesta e singurul mijloc al omului din pustă să-şi facă focul. Am putea-o numi „turbă zoologică".

Ne amintim de anecdota aceea în care este vorba de un moşier ungur care, după luptele pentru libertate, a trebuit să fugă în străinătate şi s-a refugiat în libera Elveţie. Dar se obişnuia greu cu munţii aceia masivi şi înalţi. Serile, cînd se închidea în camera lui, punea bălegar uscat, adunat de pe pajişte, pe marginea şemineului şi îl aprindea. Îşi închidea apoi ochii, şi mirosind fumul acesta aromat, visa cirezile de vaci şi turmele de oi din pustă, şi se visa între tot ce-i dorea sufletul...

Dacă şi asupra unui om atît de delicat fumul de bălegar avusese un asemenea efect, cum să nu fie de crezut ceea ce am să povestesc în continuare:

La vadul din Polgár călătorii mai stătură două zile, abia în a treia noapte, cînd îşi pierduseră deja răbdarea şi mîncaseră toate proviziile, le spuse barcagiul vestea îmbucurătoare: au scăzut apele Tisei. Mîine în zori se pot relua trecerile, bacul chiar fusese împins la locul lui.

Cei care însoţeau carele nici nu mai aşteptară, traseră căruţele pe bac, şi le legară strîns una de cealaltă, fixîndu-le bine şi de podea. Abia după aceasta fură aduşi pe bac şi caii.

Mai tîrziu veni rîndul vitelor. Încăpură şi ele, destul de înghesuite însă. Dar la teatru? Acolo trebuie să stai şi mai înghesuit!

Ultimul a fost adus taurul, căci publicul călător se temea de el. După el a urmat doar ciobănaşul pe calul său. Cei doi flăcăi din Moravia se aşezaseră între vite şi căruţe.

Dar încă nu se putea porni, pentru că frînghia care lega cele două maluri era prea întinsă, de abia se putea ajunge la ea; trebuia aşteptat s-o bată puţin soarele, ca să se mai moaie: se vedea cum fumega parcă, din pricina aburilor.

Ca să nu se piardă timpul de pomană, ciobănaşul propuse ca barcagiul să pregătească un papricaş de peşte. Altceva de mîncare tot nu mai avea nimeni. Ori, ceaun există şi peşti erau destui. Se putea scoate din apă cu lopata, mai ales din locurile de unde apa se retrăsese: crapi graşi, somni şi tot felul de alte specii mai mari sau mai mici. Fură curăţaţi la repezeală, tăiaţi în bucăţi şi aruncaţi în ceaun. Sub ceaun focul ardea deja vesel. Era ca şi gata. Dar acum se mai ivi o problemă: „cine mai are boia"?

Boiaua nu lipseşte din traista nici unui ungur de treabă, dar după trei zile de „post", oricîtă ar fi avut la ei, tot se termina. Iar fără boia nu există papricaş de peşte!

— Las' că am eu! — zise ciobănaşul, şi scoase o cutiuţă de lemn din mîneca şubei. Se vede că e un

bărbat prevăzător, a păstrat boiaua pentru zile grele, salvînd astfel de foame tot grupul călătorilor.

Dar ceaunul era tocmai în partea cealaltă a bacului. Astfel ciobanul trebui să meargă pînă acolo chiar pe marginea bacului, ca să ocolească vitele. Iar cutia în care se află boiaua, se ştie că nu se dă din mînă.

Apoi pînă ce barcagiul presără peste peştii din ceaun piperul acesta purpuriu (despre care încă Oken scrisese că-i otravă, dar sînt popoare sălbatice care au curajul să-l mănînce!), ciobănaşul vîrî pe furiş în focul de sub ceaun bucata de bălegar uscat.

— Dar curios mai miroase papricaşul ăsta de peşte! — remarcă peste puţină vreme cizmarul.

— Adevărat! întări şi blănarul.

Dar cel mai mult se agitau cornutele la acest miros. Întîi taurul adulmecă neliniştit. Îşi ridică nasul în vînt şi începu să-şi scuture talanga de la gît. Slobozi cîteva mugete puternice, îşi lăsă capul în pămînt, îşi ridică coada ca un steag şi începu să sforăie înfricoşător. Ca la o comandă începură să se agite şi vacile; se tot foiau, se urcau una peste alta, mugeau şi se îngrămădeau toate la marginea bacului.

— Isuse, Maria, Sfîntă Ana! Veniţi în ajutorul bacului! — începu să ţipe grăsuna maistoriţă de săpunuri.

— Ia treci dumneata acum îndată pe partea cealaltă a bacului, ca să ne recăpătăm echilibrul — glumi cizmarul.

Dar fără glume! Situaţia bacului devenise critică. Toţi bărbaţii trebuiră să apuce de frînghie ca să poată menţine echilibrul. Şi aşa marginea de dincolo a bacului se apropia periculos de nivelul apei!

La un moment dat taurul începu să sforăie tare, apoi, cu un salt uriaș, se aruncă în apă. La acest semn toate cele douăzeci și patru de vaci săriră și ele în apă.

Bacul era pe la mijlocul Tisei.

Vitele înotau spre țărmul unde fusese îmbarcate.

Cei doi din Moravia începură să strige barcagiilor:

— Țuruc te rog! Țuruc! — Vroiau să se întoarcă cu bacul îndată după vitele evadate.

— Pe dracu țuruc! — protestară ceilalți. Noi trebuie să trecem. Și așa am întîrziat la tîrgul de la Onod.

— Nu vă mai necăjiți, flăcăi, — zise flegmatic ciobănașul. Las' că vorbesc eu cu vitele astea.

Zicînd acestea sări în șa, merse cu calul pînă la marginea bacului, dădu pinteni și sări în Tisa.

— Las' că le ajunge din urmă ciobanul! Nu pățește el nimic, n-aveți nici o grijă!, îi încurajă cizmarul pe cei doi din Moravia care erau speriați rău.

De altă părere era negustorul de cai, care din lipsă de spațiu rămăsese pe malul celălalt (dealtfel nici nu voise să se îmbarce pe bac cu „atîtea vite").

— Ehei, nicicînd n-o să mai vedeți voi vitele astea fugite! Orice ați mai face! — strigă el spre bac.

— Iar vorbește omul acela al lui Pilat — se supără pielarul. — Unde-i piciorul ăla de porc, ca să dau după el?

Vitele se apropiau de malul din partea Hortobágyului, înșiruite într-o linie oblică. — Ajungînd la apă mică vitele ieșiră frumos pe mal. Ciobanul rămăsese în urmă; în apă vitele înaintează mai ușor decît calul.

Cînd ajunse și el pe mal, își luă de pe gît biciul începînd să pocnească teribil.

— Iată! Le-a şi luat la mînă! ziseră cei de pe bac, pentru a-i linişti pe flăcăii din Moravia.

Dar pocniturile de bici le fac pe vite să fugă şi mai iute.

Pentru cei de pe bac toată această întîmplare cu vitele oferi un bun prilej pentru noi discuţii. Barcagii jurară că nu pentru întîia dată se petrec asemenea lucruri. De multe ori se întîmplă ca pe bietele animale aduse din Hortobágy să le apuce „dorul" la mijlocul apei; dintr-o dată încep să se agite, sar în apă, înoată la mal şi se întorc în pustă.

— Şi la oameni există dragostea de patrie — începu să demonstreze cel cu turtă dulce, care citise multe cărţi şi aflase din ele despre acest sentiment.

— Ehei! — zise maistoriţa de săpunuri — vacile fug acasă, pentru că şi-au lăsat acolo viţeii. A fost prost ăla care le-a despărţit de viţeluşii lor.

— Eu am o altă presimţire — zise cizmarul, care prin meseria lui era sceptic. — De multe ori am auzit eu că lotrii şireţi, cînd vor să împrăştie o cireadă, îşi pun în pipă puţină grăsime rasă de pe pălărie. Cînd cornutele simt fumul ăsta, devin parcă zălude şi o iau care încotro. Iar lotrii le pot aduna pe urmă cu uşurinţă. Drept să vă spun, eu am şi simţit mirosul ăsta de fum.

— Şi totuşi n-ai luat-o razna, cumetre! (Rîseră cu toţi cu poftă.)

— Ei lasă, blănarule! Ajungem noi la mal!

Dar cei doi din Moravia nu găsiră cîtuşi de puţin că dizertaţia despre vite ar oferi vreun motiv de rîs sau un prilej să-şi îmbogăţească cunoştinţele despre animale. Făcură un tărăboi grozav, întocmai ca ţiganul căruia i s-a furat calul. Bătrînul barcagiu ştia puţină slovacă şi începu să-i încurajeze:

— Nu mai zbieraţi atîta cumetrilor. Ne ştiekat! Ciobanul ăla nu v-a furat vitele. E un om de bună-credinţa. Doar îi stă scris şi pe palărie „O.D.", ceea ce nu înseamnă cîtuşi de puţin „oţi şi derbedei", ci Oraşul Debreţin. Nu fuge ăla cu vacile voastre. Pînă ne întoarcem, toate vitele vor fi adunate acolo, pe mal. Pe toate le va găsi ciobanul. Doar şi cîinele său a sărit în apă şi a mers după el. Apoi, cînd vom îmbarca din nou cireada asta năbădăioasă, vacile trebuie legate cîte trei, iar taurul trebuie legat cu coarnele de cercul acela de fier de colo. Aşa or să treacă ele frumuşel. Bineînţeles, taxa de bac trebuie plătită încă o dată.

... Trebui o oră şi jumătate pînă ce bacul ajunse pe malul opus, debarcă şi îmbarcă din nou, trecînd înapoi. Cei doi moravezi alergară să caute cireada, dar nu găsiră nici ţipenie de animal.

Negustorul de cai susţinea că vitele furioase fugiseră cu o viteză de bolid spre nişte boschete, urmărite de cioban şi de cîinele lui, dar dispăruseră repede din vedere. Nu fugeau pe drumul cunoscut, ci aşa, aiurea, cu capetele în pămînt şi cu cozile ridicate, ca atunci cînd vita e supărată de tăuni.

Un olar întîrziat care venea cu o căruţă de oale dinspre Ujváros, le povesti că el văzuse, undeva în Hortobágy, o mică cireadă de vite gonind de scăpăra pămîntul sub copite, spre dealurile din Zám, urmată de un flăcău călare şi de un cîine. Dăduseră de apa Hortobágy-ului, dar nu se opriseră, se aruncaseră în apă, apoi se pierduseră în stufăriş.

Bătrînul barcagiu auzind acestea spuse celor doi flăcăi din Moravia, care ascultau acolo cu gura căscată:

— No, fîrtaţilor, acu' chiar că puteţi să zbieraţi!

IX.

Pusta Ohat este păşunea herghelii tărcate. Din ocolul aflat în mijlocul pustei, sub toată bolta cerului nu vezi decît cai păşunînd. Sînt acolo cai de toate soiurile, pe care doar bogăţia limbii maghiare le poate denumi: sur, vineţiu, negru, rotat, pistruiat, roib, oţeliu, şarg, alb (care se întîlneşte rar la mînji). Probabil de asta se şi numeşte herghelia „tărcată". Herghelia „nobilă" este cu totul altceva! Acolo sînt cai de o singură rasă şi de o singură culoare.

Toate iepele cetăţenilor din Debreţin sînt aici. Aceştia nici nu au nevoie de grajd, nici vara, nici iarna; doar baciul dă raport o dată pe an despre sporul herghelii.

Aici sînt crescuţi vestiţii cai învăţaţi cu nisipurile, încît vin cumpărători chiar din ţările cele mai îndepărtate, pentru că nu orice cal rezistă pe drumurile nisipoase; caii de munte, de pildă, obosesc foarte repede pe aceste drumuri.

Caii pot fi văzuţi păscînd grupuri — grupuri, în jurul calului care îi conduce pe toţi. Calul mănîncă toată ziua. Oamenii învăţaţi spun că însuşi Jupiter blestemase calul, chiar atunci cînd acesta a fost creat de Minerva, să mănînce într-una şi să nu se satură niciodată. Patru-cinci herghelegii călare păzesc mereu

miile de cai năbădăioşi, adunîndu-i pe cei rătăciţi cu pocnete de bici.

La cai totul este exact la fel ca la vite: ocolul, colibele herghelegiilor, fîntîna cu cumpănă; dar aici nu există nici „cărăuş", nici bălegar uscat, nici cîini ciobăneşti; animalele acestea mîndre nu acceptă cîini în jurul lor, dacă se rătăceşte vreunul între ei, îl ucid cu copitele, ca şi pe lupi.

Spre ora prînzului grupurile încep să se adune la fîntînă. Două căruţe se apropie de ocol dinspre podul mare de pe Hortobágy.

Baciul, un bătrînel îndesat, cu spinare lată, ridicîndu-şi palma pe deasupra ochilor, recunoscu încă de departe cine vine, după cai.

— Unul este domnul Kádár Mihály, iar celălalt negustorul Pelikán. Îndată ce m-am uitat în calendar am ştiut sigur că azi mă vor onora.

— Apoi pînă şi asta scrie în calendarul ăla? — glumi Decsi Sándor.

— Cum să nu, băiete! Totul stă scris în calendarul domnului Csáthy, nu degeaba şi-a agonisit el un han doar din abc-uri. Duminică va fi tîrg la Onod, unde domnul Pelikán trebuie să meargă cu caii.

Prezicerea se dovedise adevărată. Veniseră după cai. Domnul Kádár e vînzătorul, iar Pelikán Samu cumpărătorul.

Pe domnul Kádár, desigur, îl cunoaştem cu toţii. Este un bărbat cu o mustăcioară răsucită, cu zîmbetul veşnic pe buze, cu chip rotund, cu burticică. E îmbrăcat într-un dolman cu găitane, poartă cizme cu pinteni, pe cap are o pălărie rotundă cu borurile ridicate, şi ţine în mînă un bastonaş avînd sculptat pe mîner un

cap de pasăre. Chiar lui îi aparţine grupul de cai de lîngă fîntînă, în frunte cu un armăsar şarg.

Iar Pelikán Samu e un bărbat osos, cu un nas tare încovoiat; poartă mustaţă lungă şi barbă. Are picioarele şi spatele puţin curbate, probabil de la necontenita încercare a cailor. Pe cap, pălăria cu borurile înalte, are înfiptă o pană de bîtlan. E îmbrăcat într-o vestă în carouri şi nişte pantaloni bufanţi, care îi acoperă cizmele. Într-unul din buzunarele laterale ţine cutia cu ţigări, în mînă are un bici înfăşurat pe un mîner lung.

Domnii, coborînd din căruţe, se apropiară de ocol, unde le-a ieşit în întîmpinare baciul; îşi strînseră mîinile, apoi baciul spuse flăcăilor ce au de făcut şi porniră spre cai.

Doi flăcăi, pocnind puternic din bice, aduseră mai în faţă grupul de cai între care erau amestecaţi şi cei ai domnului Kádár. Erau vreo două sute de mînji zvăpăiaţi, de care omul nu s-a atins pînă acum niciodată.

Şi, cînd cei doi aşezară caii, cu pocnituri de bice, într-un fel de careu în faţa domnilor, negustorul făcu semn flăcăului din margine arătîndu-i o iapă şargă care îi plăcea.

— Pe asta aş vrea-o.

Atunci Decsi Sándor îşi dădu sumanul şi dolmanul jos, prinse frînghia în mîna dreaptă, înfăşură capătul ei pe mîna stîngă şi ieşi în întîmpinarea calului care fugea nebuneşte. Cu o repeziciune fulgerătoare aruncă spre iapa şargă frînghia, care se încolăci cu precizie matematică pe gîtul animalului. Ceilalţi cai fugiră mai departe nechezînd, dar acesta rămase pe loc. Se zvîrcolea, sărea în sus, dădea din copite, dar în zadar. Îl

ţinea băiatul ăsta de la capătul frînghiei, de parcă ar fi fost turnat din oţel. Mîneca largă a cămăşii i se suflecase pe braţ; semăna cu statuia unui grec sau roman din antichitate, întruchipînd un îmblînzitor de cai. Trase, cînd cu o mînă, cînd cu cealaltă, frînghia; calul se apropia în pofida opintelilor sale puternice. Avea ochii ieşiţi din orbite, nările umflate, răsufla din greu, sforăind. Atunci flăcăul îl apucă de gît, îi şopti ceva la ureche, îi scoase frînghia de pe gît, iar animalul năbădăios se făcu asemeni unui mieluşel blînd; lăsă fără împotrivire să i se pună zăbala în gură, căpăstrul pe cap şi să fie legat de căruţa negustorului, care nu întîrzie să-şi servească victima cu o bucată de pîine sărată.

Şi această demonstraţie de forţă se repetă încă de trei ori! Sándor nu-şi greşi niciodată ţinta. Doar la cel de-al patrulea cal se întîmplă ca frînghia să alunece de pe gît pe mijlocul calului; nefiind astfel gîtuită iapa se zbătu mai tare, tîrîndu-l chiar pe băiat pe o bucată bunicică de cîmp; dar pînă la urmă fu învinsă şi ea şi adusă în faţa celor doi domni.

— Ehei, cu cît e mai frumoasă petrecerea aceasta, decît cea de la „Taurul"! — îi zise domnul Pelikán Samu, domnului Kádár Mihály.

— Ce altă treabă are el? — răspunse onorabilul jupîn.

Negustorul îşi scoase port-ţigaretul şi-l servi pe flăcău cu o ţigară de foi.

Decsi Sándor luă ţigara, o aprinse şi pufăi. Cei patru cai aleşi fură legaţi de căruţă. Doi în urma căruţei, unul lîngă calul din stînga, altul lîngă cel din dreapta.

— Aşa-i prietene, eşti flăcău zdravăn de tot, — zise domnul Pelikán, aprinzîndu-şi şi el o ţigară de foi, de la focul lui Decsi Sándor.

— Şi încă dacă n-ar fi fost bolnav... mormăi bătrînul baci.

— N-am fost bolnav! — se făli flăcăul, dînd capul pe spate cu mîndrie.

— Dar ce naiba ai fost atunci cînd te-au ţinut trei zile la spitalul din Máta.

— Doar nu stă omul într-un spital pentru vite!

— Dar ce făcuse atunci, omul?

— Păi a fost beat omul — cum se cuvine.

Bătrînul baci îşi răsuci mustaţa şi zise cu mare satisfacţie, dar mimînd supărarea:

— Aşa-s lotrii ăştia! Pentru nimic în lume n-ar destăinui ei dacă ar păţi ceva, pentru nimic în lume!

Veni şi vremea plăţii.

Pentru cei patru cai tineri se înţeleseră la un preţ de opt sute de forinţi.

Domnul Pelikán scoase din buzunar o bucată de piele fină împăturită în patru (era portmoneul) şi căută în teancul de hîrtii felurite. Nu era acolo nici măcar o singură bancnotă, toate erau doar poliţe: completate sau goale.

— Eu bani nu port cu mine niciodată, doar poliţe — zise încet negustorul. — Pe acestea în zadar mi le-ar fura: hoţul s-ar nenoroci pe sine furîndu-le. Eu doar aşa plătesc.

— Iar eu le primesc — răspunse domnul Kádár Mihály — semnătura domnului Pelikán înseamnă oricînd bani-gheaţă.

Domnul Pelikán avea şi ustensile de scris. Ţinea în buzunarul pantalonilor un fel de pană cu ghivent, iar în cizme un fel de călimară.

— Vom avea îndată şi un birou de scris — zise Pelikán. — Adă-ne onorate flăcău — i se adresă lui Sándor — calul dumitale, dacă nu te superi.

Şaua calului lui Decsi le servi drept birou pentru completarea poliţei. Sándor privi totul cu luare aminte. Dar nu numai el, ci şi caii. Tot ei, năzdrăvanii năbădăioşi care fuseseră fugăriţi şi dintre care patru fuseseră prinşi cu arcanul, acum se adunară în jurul oamenilor privind curioşi, fără nici o teamă, ce făceau aceştia. (E adevărat, domnul Kádár îi trata cu covrigi săraţi de Debreţin). O iapă sură, îşi sprijini capul chiar de umărul lui Pelikán, holbîndu-se la tot ce se întîmpla. Lucru firesc, dat fiind că nici unul nu văzuse pînă azi, cum se completează o poliţă.

Probabil erau cu toţii de acord şi cu întrebarea pe care o puse Decsi Sándor:

— De ce a binevoit domnul să scrie opt sute doisprezece forinţi şi optsprezece crăiţari, cu toate că preţul a fost stabilit la opt sute de forinţi?

— Uite de ce, stimate domn: eu la preluarea mărfii sînt obligat să plătesc în bani gheaţă. Şi ce se întîmplă? Stimatul şi mult onoratul meu domn Kádár Mihály îşi scrie numele său pe verso, devenind astfel beneficiarul acestei poliţe; el se poate duce atunci, poate chiar mîine dimineaţă, la bancă; acolo i se plătesc cei opt sute de forinţi, dar i se scad doisprezece forinţi şi optsprezece crăiţari, drept dobîndă; în schimb eu restitui banii abia peste trei luni; pînă atunci îi folosesc.

— Şi dacă domnul Pelikán nu plăteşte banii la bancă?

— Atunci banca îi va lua de la mult onoratul domn Kádár Mihály. De asta se spune că „am credit".

— Acu'-nţeleg care e rostul poliţei.

— Dar ce dumneata n-ai văzut niciodată vreo poliţă, stimate domn?

Decsi Sándor rîse cu poftă. Îi străluciră toţi dinţii albi şi frumoşi.

— Herghelegiu şi poliţe!

—Ei vezi, amicul dumitale, onoratul Lacza Ferkó, e un tînăr mai deosebit; cu toate că nu e decît cioban la vite, el ştie la ce e bună poliţa. Am chiar la mine o hîrtie a lui, asemănătoare acestora; ţi-o şi arăt dacă vrei.

Şi caută prin grămada de hîrtii, scoase una şi i-o arătă, dîndu-i-o apoi chiar în mînă.

Poliţa era de zece forinţi.

Flăcăul întrebă cu mirare:

— Apoi domnul Pelikán cum de s-a cunoscut cu ciobănaşul? După cît ştiu nu face negoţ şi cu vite?

— Nu eu am avut onoarea ci nevastă-mea. Ştii, nevastă-mea are un mic atelier de bijuterii, care o priveşte doar pe ea, căci eu nu mă amestec. Cu cîteva luni în urmă venise la ea onoratul domn Lacza Ferkó aducînd o pereche de cercei de argint, ca să fie suflaţi cu aur, dar bine şi frumos.

Auzind acestea, Sándor sări ca înţepat de viespe — cercei de argint?

— Da, o lucrătură frumoasă dealtfel, filigran. S-au înţeles la zece forinţi. I-a făcut cerceii şi băiatul i-a şi luat. Natural, nu pentru a-i folosi el...

N-avusese bani, deci lăsase polița aceasta. O să plătească în ziua de sîn'Dumitru.

— Polița aceasta?

Ochii lui Decsi Sándor ieșiseră din orbite și rînji atît de ciudat încît cei doi credeau că rîde; dar polița din mîna lui tremura. Nici nu-i dădu drumul din mînă, o ținea strîns.

— Dacă îți place atît de mult polița aceasta — ți-o dau în loc de bacșiș — zise domnul Pelikán într-o clipă de mărinimie.

— Dar, domnule! E mult prea mult pentru un bacșiș. Zece forinți!

— Păi pentru dumneata, sigur că pare prea mare suma de zece forinți. Nici eu nu-s atît de tîmpit să arunc mereu bacșișuri de zece forinți, dar ca să-ți spun cinstit, aș vrea într-un fel sau altul să scap de polița aceasta, așa cum a scăpat cizmarul de nevastă-sa.

— Poate e vreo înșelătorie cu polița asta?

—Nu, nu-i nici-o înșelătorie. Mai mult, e chiar foarte bine făcută. Dar hai să-ți explic ca lumea. Uită-te aici. Aici scrie: „Onor. Adr. Lacza Ferkó." După care urmează: „domiciliul lui" — apoi, „se va plăti". Ei, aici, în ambele locuri trebuia scris Debrețin.

Dar nevastă-mea, femeie proastă, în loc de asta a scris Hortobágy. Asta ce-i drept, e adevărat. Domnul Lacza Ferkó domiciliază în Hortobágy. Dar măcar de ar fi scris: „Hanul din Hortobágy", aș fi știut eu unde este; dar cum să mă apuc acum să cutreier toată pusta cu polița asta, vorba ceea, „în pustă, pe stînga, strada habar n-am, numărul dracu-să-l știe"; și să risc să-mi sfîșie cîinii ciobănești pantalonii. Ce m-am mai certat eu cu femeia pentru chestia asta. Acum măcar pot să-i spun că am dat polița, chiar cu un cîștig de o

sută de procente, deci nu ne-om mai certa pe chestia ei. Aşa că primeşte-o sănătos, domnule. Dumneata ai posibilitatea să încasezi de la domnul Lacza cei zece forinţi; dumneata nu te temi nici de el, nici de cîinele lui.

— Vă mulţumesc, domnule! Vă foarte mulţumesc!

Flăcăul împături poliţa şi o bagă în buzunarul dolmanului.

— Vezi cît e de mulţumit băiatul pentru bacşişul de zece forinţi — îi şopti domnul Kádár Mihály baciului. — Mărinimia îşi face efectul.

(Domnul Kádár Mihály era un om citit, fiind abonat la „Revista duminicală" şi la „Noutăţi politice", aşa că vorbea o limbă aleasă).

— Nu din pricina banilor se bucură — mormăi baciul un fel de răspuns — doar ştie şi el foarte bine că Lacza Ferkó a plecat, cu un angajament strălucit, în Moravia, încă de vinerea trecută; nu-l va mai vedea nici pe el, nici sfanţii ăia, care dealtminteri nici nu-l interesează. Dar s-a lămurit asupra cerceilor. Că despre o fată este vorba aici.

Domnul Kádár duse la gură capătul în formă de pasăre al toiagului său.

— Aha! Ei, asta schimbă mult logica lucrurilor.

— Pentru că, să ştiţi şi dumneavoastră, eu îi sînt naş băiatului acesta. Îl iubesc foarte mult. Nimeni altul nu se pricepe la cai mai bine decît el. De-asta am şi făcut totul ca să-l scap de armată. Iar celălalt, acel Ferkó, îl are ca naş pe cumătrul meu, baciul de la cireada de vite. Şi acela e un băiat de ispravă. Şi ar fi fost ei foarte buni prieteni, dacă dracul, sau ştiu eu ce duhuri rele nu ar fi adus-o între ei pe fata aia cu chipul gălbejit. Din pricina ei mai-mai că nu s-au sfî-

şiat. Noroc că bunul meu cumătru s-a gîndit la ceva: să-l trimită pe Ferkó în Moravia, ca baci la un prinţ. Aşa o să fie din nou pace în Hortobágy.

— Ei, asta zic şi eu „oul lui Columb", pentru a scăpa din urzelile Ariadnei.

Decsi Sándor îi observă pe cei doi că discută despre el. Nu-i în firea ungurului să tragă cu urechea. Căută şi el să evite acest lucru. Duse caii la adăpat, unde se adunaseră deja şi alte grupuri de cai. Îşi găsi acolo destul de lucru. Erau cinci flăcăi, trei cumpene de fîntînă şi o mie cincizeci de cai. Fiecare flăcău trebuia să tragă găleata de două sute zece ori, umplînd din nou şi din nou adăpătoarea. Asta e distracţia lor, repetată de cîte trei ori pe zi. Nu se pot plînge că nu fac destulă mişcare.

Dar la Decsi Sándor nu se putea observa nimic. Era atît de vesel că puteai să-l pui să-ţi prindă vrăbii. Cînta şi fluiera ziulica întreagă. Pe tot întinsul cîmpiei răsuna cîntecul său preferat:

„Şi ce dacă mi-s sărac
Şase cai schimb după plac
Şi toţi şase-s subţirei
Iar eu mi-s domn printre ei".

Şi al doilea flăcău şi al treilea preluară cîntecul din zbor, şi cîntară împreună de răsună toată pusta.

Şi ziua întreagă a fost atît de veselă, de dimineaţă pînă seară, încît mai că puteai crede că nu-i a bună! Apoi, după apusul soarelui, adunară caii în jurul ocolului, unde vor sta împreună pînă în zori.

Un băieţandru aduse în acest timp din stufărişul apropiat un braţ mare de stuf uscat. Cu stuf se făcea

focul şi se încălzea mîncarea. Cina era cu totul deosebită de aceea a ciobanilor. Nici vorbă de vreun purcel, sau de vreo oaie rătăcită, aşa cum se povesteşte adesea în piesele de teatru. Se ştie doar că porcii şi oile se găsesc numai dincolo de apa Hortobágy-ului, ar trebui să mergi cale de o zi pentru a înşfăca vreun purcel sau miel. Apoi, pe aici nu se face nici tocană gătită din carnea animalelor căzute, despre care pomeneau mereu ciobanii de la vite. Pentru cei de aici găteşte la oraş chiar nevasta baciului, pentru o săptămînă întreagă. Şi e mîncare boierească, ar putea s-o mănînce oricine: „sos alb cu oţet, — supă de tarhon, — raiul calvinistului, — sărmăluţe, friptură împănată". Toţi cei cinci flăcăi iau cina împreună cu baciul lor, nu este uitat nici băieţandrul.

Spre deosebire de vite, care la apusul soarelui se culcă aşezate grămadă, îndată după adăpat, şi încep să rumege, calul e mai puţin filozof, mai mănîncă şi noaptea; îi place iarba fragedă, lucioasă în razele lunii.

Decsi Sándor are azi un chef nebun.

Iată ce întrebare îi puse baciului cînd se aşezară pentru cină în jurul focului.

— Ia spune-mi, dragă naşule, de ce calul mănîncă toată ziulica şi e în stare să mănînce chiar şi noaptea? În ce mă priveşte, chiar de-ar fi cîmpul presărat cu gogoşi, care îmi plac atîta, tot n-aş avea chef să mă îndop toată ziua.

— Ei, hai să-ţi spun băiete, dar să nu care cumva să rîdeţi de mine. Asta-i o poveste veche. Încă de pe vremurile în care studenţii mai umblau cu tricornuri pe cap. De la unul de-ăsta, mînjit de cerneală, am auzit cele ce urmează, fie-i ţărîna... grea dacă m-o fi mînţit. Ei, a fost odată un sfînt, căruia i se spunea Martin.

Mai există el şi azi, dar nu mai trece pe aici. Că a fost un sfînt ungur, se vede chiar din faptul că umbla mereu călare... Şi tot în Hortobágy-ul nostru trăia un rege căruia i se spunea Men-Morut. Acesta reuşise să pună mîna pe calul sfîntului Martin. L-a poftit pe sfînt la masă, iar calul i l-a dus în grajd şi l-a legat... La un moment dat Martin vru să-şi continue drumul. Îi spune regelui dis-de-dimineaţă: „şi acum dă-mi calul ca să mă pot duce mai departe". „Acu' nu se poate, că mănîncă". Sfîntul aşteaptă pînă la prînz şi iar cere calul. „Nu se poate, că mănîncă..." Mai aşteptă Martin, pînă se făcu seară, şi ceru din nou calul. Dar regele: „tot nu se poate, că mănîncă". Ei, se mînie atunci tare sfîntul, trînti cărticica de rugăciuni din mînă, trase şi o înjurătură bună. Apoi îi spuse regelui: „Fii blestemat, rege, caii să mănînce cu adevărat toată ziua şi să nu se satură niciodată"... Aşa am auzit şi eu povestea asta; cine nu crede, n-are decît să-l întrebe pe Men-Morut, sau vreun cal care a fost atunci pe acolo.

Flăcăii mulţumiră pentru această poveste frumoasă. Apoi se grăbiră să încalece şi se duseră pe lîngă caii aflaţi în grija lor, care păşteau liniştiţi sub bolta înstelată a cerului.

X

Era o seară minunată de primăvară; luceafărul nu vroia să se mai despartă de cer, ca pînă la urmă să se ascundă după ceţurile alburii care acopereau orizontul.

Craiul nou apăruse deja de sub movilele pustei Zám, iar deasupra lui strălucea steaua îndrăgostiţilor: aceea care răsare şi apune devreme.

Sándor îşi căută un culcuş nu departe de caii pe care îi avea în grijă. Scoase de pe cal şaua, scoase şi căpăstrul, pe care-l agăţă pe ciomagul înfipt în pămînt. Îşi puse şaua sub cap — aceasta-i perna, iar şuba e pătura.

Mai înainte însă, rupse în bucăţi mărunte pîinea care rămăsese de la masă şi îi dădu calului din palmă.

— Te poţi duce acum şi tu la păscut, căluţul meu brav şi vesel. Că tu nu faci parte dintre cei care mănîncă toată ziulica. Tu stai mereu înşeuat. Iar domnii ar vrea ca după ce ai alergat toată ziua cu mine, seara să te pun să învîrţi roata de la fîntînă! S-aştepte! Ce cred ei, că şi calul e cîine cum e omul?

Apoi şterse ochii calului cu mîneca largă a cămăşii.

— Hai du-te şi caută-ţi iarbă bună, dar să nu te duci prea departe, iar cînd o să apună luna şi steaua aceea strălucitoare, să te întorci. Vezi, eu nu te leg, aşa cum face ciobanul de la vite, nu-ţi leg picioarele cum fac ţăranii. Ajunge să-ţi strig: „Hai încoa', Vesel, calul meu!" şi tu vii îndată.

Calul îl înțelese. Cum să nu-l fi înțeles? După ce scăpă de șa și căpăstru sări de bucurie, zvîrli din picioarele de dinapoi, se culcă în iarbă și se rostogoli de cîteva ori, se ridică apoi din nou, se scutură, necheză tare și alergă la iarba bogată, apărîndu-se cu coada lui stufoasă de gîzele nocturne care zumzăiau pretutindeni.

Iar flăcăul se întinse în iarbă.

Dumnezeesc pat! Pernă îi este pusta, mîndră și nesfîrșita, pătură îi e tot cerul înstelat. E noapte de-a binelea. Dar pămîntul, ca un copil rău, neastîmpărat, nu vrea încă să doarmă. Nu poate încă să doarmă. Se aud tot felul de zgomote. Și toate sînt tainice. Nici glasul clopotului din oraș, nici lătratul cîinilor de la ocolul vitelor nu răzbat pînă aici: sînt prea departe. Dar din stufărișul apropiat se aude un adevărat concert: un buhai de baltă țipă ca un suflet rătăcit, ciripesc într-una armate de vrăbii, corul broaștelor însoțește această orchestră, iar berzele toacă într-una, ca o adevărată moară. Sus în văzduh se aud țipete triste de rămas bun: zboară în șiruri drepte rațele sălbatice și bîtlanii; abia se văd sub stele. Cîte un roi dens de țînțari se ridică cu un zumzăit înfricoșător. Din cînd în cînd, se aude cîte un nechezat de cal.

Altădată dormeai atît de bine, sărman flăcău! Cum îți așezai capul pe șa — te și lua somnul. Iar acum stai și privești stelele; le știi tuturor numele, de la bătrînul tău naș. Uite acolo, carul mare, mai încolo Gemenii, „cei doi ciobani", iar aceea de acolo, care-și schimbă culoarea este „ochiul orfanei". Aceasta de aici, de la marginea cerului, care strălucește puternic, este „steaua secerișului", dar și mai strălucitoare este „lampa pribegilor". Cele trei grupate acolo, alcătuiesc „steaua celor

trei crai", iar cele multe, adunate, care vor coborî acum prin ceaţa deasă, „fereastra raiului".

Ce rost are să se uite la stele, dacă nu ştie să le vorbească? Simte o apăsare grea pe inimă, sufletul său se scurge ca printr-o rană adîncă. Dacă şi-ar putea destăinui necazul, poate şi-ar uşura sufletul. Dar pe cît de nesfîrşită este pusta, pe atît este de pustie.

A dispărut şi steaua strălucitoare, a apus şi luna, roibul său nu mai paşte, s-a întors la el. S-a întors încet, cu paşi domoli, ca şi cum s-ar fi temut să nu-şi trezească stăpînul. Îşi întinse capul înainte căutînd să vadă dacă stăpînul doarme.

— Hai încoace, dragule! Încă nu dorm.

Iar calul necheză vesel şi se culcă lîngă el pe iarbă.

Flăcăul se ridică şi îşi sprijini capul pe coate.

Are acum cu cine să stea de vorbă. Doar fiinţa aceasta are suflet.

— Vezi? Vezi dragul meu, Vesel? Aşa-i fata! Pe dinafară aur, pe dinăuntru argint. Cînd spune adevărul, pe jumătate e minciună. Iar cînd minte, pe jumătate e adevărat... Cine ar putea s-o înţeleagă? Ştii doar cît de mult am iubit-o... De cîte ori ţi-am rănit mijlocul cu pintenii, ca să mă duci şi mai repede la ea!... De cîte ori te-am lăsat afară legat la poarta ei, în ploaie, în ninsoare, în vînt, în frig şi în arşiţa soarelui! Nici nu mă gîndeam la tine, numai pe ea o iubeam.

Calul rîse în sinea lui, doar chiar aşa a şi fost, el să nu ştie? Da, aşa a şi fost.

— Şi mai ştii, cît de mult m-a iubit!... Îţi punea trandafiri lîngă ureche, îţi lega panglici colorate în păr, îţi dădea să mănînci cozonac dulce din palmă... De cîte ori m-a tras înapoi în braţe din şa şi îţi îmbrăţişa şi ţie gîtul ca să mai rămîn.

Roibul răspunse cu un nechezat domol: așa a fost.

— Pînă ce lotrul acela blestemat nu s-a strecurat la ea, și i-a furat jumătate din inimă! Toată inima trebuia să i-o fure! Și s-o ție numai pentru el! S-o fi luat cu el în lumea largă! Să n-o fi lăsat aici și ca o fericire, și ca un blestem.

Calul probabil că a vrut să-l mîngîie punîndu-și capul pe genunchii lui.

Flăcăul mai mormăi trist:

— Să-l bată dumnezeu, să nu-l lase nepedepsit pe cel ce rupe trandafirul altuia! Că de îl voi bate eu, știu că își va jeli și muma care l-a adus pe lume.

Roibul bătu vioi pămîntul cu coada, molipsit și el de mînia oarbă a stăpînului său.

— Dar cum să-l bat? Că de atunci cine știe pe unde umblă, peste hotare. Doar tu nu ești calul din poveste, să zbori peste șapte țări și zări. Așa că rămîi aici și împarți cu mine marele meu necaz.

Situația asta nici calul nu putea să o schimbe. Ca un semn că se supune acestei triste soarte de neînlăturat, se întinse cu totul pe iarbă.

Flăcăul nu voia să lase calul să adoarmă; mai avea cîte ceva de discutat cu el.

Scoase cîteva sunete din buzele țuguiate, ca și cum ar fi fost sărutări, pentru a-și trezi calul.

— Ia, nu dormi, mai stai ... Nici eu nu dorm ... Las' că va veni vremea cînd vom dormi într-una ... Dar pînă atunci noi doi vom fi împreună ... stăpînul tău nu te va mai părăsi niciodată ... Nu te-aș lăsa chiar de mi-ar oferi cineva un bulgăre de aur cît tine de mare ... Ești singura ființă care mi-e credincioasă. Crezi că nu știu cum l-ai ajutat pe veterinar, trăgîndu-mă de

vesta, cînd zăceam acolo în pustă, iar corbii se adunaseră deja deasupra mea? M-ai prins cu dinţii şi m-ai ridicat aşa. Uite aşa!... Îţi mai aminteşti?... Dragul meu!... Lasă, că nu vom mai trece niciodată peste podul de pe Hortobágy! Nu vom mai intra niciodată în hanul acela!... Jur aici, pe bolta înstelată a cerului, că nu voi mai trece niciodată, dar niciodată, pragul casei unde e fata aceea!...

Să nu mai văd niciodată stelele dacă-mi calc jurămîntul... La aceste cuvinte mari calul se ridică; şedea acum ca un cîine, sprijinindu-se pe picioarele din faţă.

— Dar lasă că nu vom îmbătrîni noi aici... continuă flăcăul. — Nu ne vom petrece toată viaţa aici, bătătorind aceste cîmpii... Cînd am fost mic, am văzut steagurile tricolore fluturînd în vînt, urmate de husari mîndri; îi şi pizmuiam... Am văzut apoi cum au căzut aceste steguri în noroi, cum le-au călcat duşmanii... Dar vor veni odată şi alte vremuri!... Va veni ziua în care vom scoate la lumină steagurile noastre ascunse, şi le vom urma, noi tineretul viteaz, spre izbînzi. Vom frînge oasele duşmanului. Acolo mă vei urma, nu-i aşa roibul meu iubit, cînd vor suna goarnele.

Ca şi cum ar fi şi auzit goarnele acelea sunînd, calul sări în picioare şi începu să bată pasul pe iarbă, scuturîndu-şi coama. Îşi înălţă capul şi necheză puternic în noaptea liniştită. Din toate părţile pustei se auzea cum îi răspundeau ceilalţi cai, ca nişte sentinele.

— Acolo vom încheia noi treaba aceasta!... Acolo vom uita amărăciunea şi lacrimile!... Vom muri nu de paharul cu otravă al fetei necredincioase şi de sărutul ei şi mai otrăvitor, ci de sabia unui duşman cinstit. Apoi cînd voi zăcea întins pe cîmpul însîngerat de luptă, tu

vei rămîne alături, mă vei păzi, pînă vor veni după mine să mă îngroape.

Şi ca şi cum ar fi vrut să pună la încercare fidelitatea calului, flăcăul se prefăcu mort: se aruncă în iarbă pe spate, întinzîndu-şi mîinile. O vreme roibul îl privi, apoi văzînd că stăpînul său nu se mai mişcă, se apropie de el, îşi dădu urechile pe spate, începu să-i împingă umărul cu botul, şi pentru că nu se mişcă nici atunci, îi dădu repede ocol de cîteva ori. Dar pentru că nu se scula nici la tropăitul copitelor, se duse la el, îl prinse cu dinţii de sumanul încheiat la gît şi îl tot ridică, pînă ce, în sfîrşit, flăcăul lăsă gluma, îşi deschise ochii şi îmbrăţişă cu ambele mîini gîtul calului.

— Tu-mi eşti singurul tovarăş credincios.

Şi calul începu cu adevărat să rîdă, îşi dezveli dinţii, se porni să danseze, să se zbenguie ca un mînz, bucurîndu-se că totul n-a fost decît o glumă. Apoi se aruncă şi el jos şi se întinse. Acum, la rîndul său, se ţinu el de şotii, vrînd să-şi păcălească stăpînul că a murit.

Iar flăcăul înţelese jocul, începu să-i vorbească, să-l implore să se scoale; în zadar însă, calul nu se mişcă.

Apoi flăcăul îşi puse capul pe gîtul calului; era pentru el perna cea mai dulce. Calul îşi săltă puţin capul şi văzu că stăpînul său doarme. Pentru nimic în lume n-ar fi făcut vreo mişcare pînă la revărsatul zorilor.

Poate nici atunci nu s-ar fi mişcat, dacă n-ar fi auzit un zgomot. Şi-şi trezi stăpînul cu un sforăit puternic.

Flăcăul sări îndată în picioare. Apoi se ridică şi calul.

Mijeau deja zorile; la răsărit marginile cerului băteau în auriu. În lumina ceţoasă a depărtărilor se văzu ima-

ginea unui cal ce se apropia. Nimeni nu-l călărea. Roibul flăcăului îl simţi de departe.

E vreun cal nărăvaş rătăcit. Fugise de pe undeva, de la ocolul vitelor. Primăvara caii aceştia se mînie uneori, plictisindu-se în împărăţia vitelor, şi dacă reuşesc să-şi rupă frînghia, vin aici la cai, conduşi de miros. Iar aici armăsarii încep să-i bată, văzîndu-şi ameninţate iepele. De regulă însă sînt bătuţi armăsarii de aici, pentru că ei nu au potcoave de fier. Pentru asta flăcăul avea îndatorirea să prindă calul rătăcit. Puse repede şaua pe roibul lui, îl pregăti cum se cuvine şi luă în mînă frînghia. Porni în întîmpinarea calului fără stăpîn. Dar n-avu deloc nevoie de frînghie. Calul, de cum s-a apropiat mai mult, a luat-o drept spre flăcău nechezînd de bucurie. Roibul flăcăului răspunse tot bucuros. Ăştia se cunosc!

— Ce-o mai fi şi asta? — mormăi baiatul. Seamănă leit cu surul lui Ferkó! Dar, unde-o fi ăla acum? Departe în Moravia.

Se miră şi mai mult, cînd cei doi cai se salutară sforăind.

— Dar ăsta e chiar calul sur al lui Ferkó! Iată şi semnul: L. F. Se vede chiar şi urma unei lovituri de copită, primită pe cînd era mînz.

Calul tîrîia după el frînghia şi ţăruşul de care fusese legat.

— Ce-i cu tine aici, măi surule?

Calul se lăsă prins fără nici o împotrivire.

— Cum te-ai întors, surule? Unde ţi-e stăpînul? — îl întreabă flăcăul.

Dar armăsarul ăsta nu stătea de vorbă cu el, nu înţelegea limba oamenilor. Cum s-o înţeleagă, dacă toată viaţa şi-o petrecuse între boi?

Sándor duse calul într-un loc îngrădit al ocolului şi îl închise. Apoi îi povesti baciului cele petrecute. Pînă cînd soarele urcă pe cer, se dezlegă şi taina.

Dinspre pusta Zám alerga cu limba scoasă cărăuşul. Îi căzuse şi şapca de pe cap, aşa alerga de tare. Era încă departe cînd îl recunoscu pe Decsi Sándor, şi se aţinu drept spre el.

— Bună dimineaţă Sándor-baci! Surul ăla nu s-a rătăcit pe aici?

— Ba da. Apoi cum l-aţi scăpat?

— A înnebunit. Toată ziua tot necheza. Cînd am încercat să-l mîngîi, să-l scarpin, mai că nu mi-a scos ochii cu coada. Iar noaptea a fugit cu frînghie cu tot; de atunci tot alerg după el.

— Dar stăpînu-său, ce-i cu el?

— E obosit tare după scandalul acela.

— Ce fel de scandal?

— Păi Sándor-baci n-a auzit ce s-a petrecut acu' trei zile? La trecerea de la Polgár animalele cumpărate de domnul acela din Moravia s-au înfuriat, au sărit toate din bac şi au fugit drept acasă, în pusta Zám. Nici ciobanul Ferkó nu le-a putut opri, aşa că s-a luat după ele, întorcîndu-se acasă.

— Deci Lacza Ferkó este acum acasă?

— Doar puţin a lipsit să nu-l ucidă baciul. Nu l-am mai auzit vreodată înjurînd atît de tare ca atunci seara cînd s-a pomenit cu animalele buluc urmate de nenea Ferkó. Calul său era leoarcă de transpiraţie. Iar taurului îi dăduse sîngele pe nas. Niciodată n-am auzit atîtea „fir-ar" şi „lua-te-ar". Ridicase şi ciomagul baciul ca să dea în el; de trei ori a şuierat ciomagul în aer ca o vijelie, dar pînă la urmă tot nu l-a bătut.

— Dar Ferkó ce zicea?

— Nu zicea decît atît: el n-are nici o vină, ce putea el să facă dacă vitele înnebuniseră. „Că precis le-ai făcut tu niscaiva vrăji, netrebnicule!“ a zis baciul. „De ce să le fi făcut?“ „Pentru că mai întîi te-a vrăjit pe tine, ţi-o fi dat şi ţie să bei ceva netrebnica aia de la hanul cu trandafirii galbeni, precum i-a dat lui Decsi Sándor!“ Apoi au început să vorbească despre Sándor-baci, dar n-am mai auzit ce anume, mi-au dat o palmă şi m-au alungat ca să nu trag cu urechea. Că astea nu-s de mine.

— Deci despre mine au vorbit? Şi despre trandafirul galben?

— Eu nu ştiu ce naiba o fi şi trandafirul acela galben!? Doar atîta ştiu că vinerea trecută, înainte de a pleca Ferkó cu vitele, intrase în cămară ca să-şi aducă traista. Acolo şi-a scos din mîneca sumanului o basma pestriţă, în care era împăturit un trandafir galben; l-a dus la nas şi l-a mirosit multă vreme; l-a dus şi la gură, crezusem că vrea să-l mănînce; apoi a scos căptuşeala pălăriei şi a ascuns acolo trandafirul, punîndu-şi pălăria pe cap. Asta o fi vraja despre care pomenea bătrînul.

Auzind acestea Sándor lovi cu ciomagul său plumbuit un ciulin din drum, atît de tare că-l zbură în toate părţile.

— Ce-ţi făcuse bietul ciulin? — întrebă mirat băietanul.

Dar lovitura aceea nu era pentru ciulin . . .

— Şi acu' ce mai e? întrebă Decsi Sándor.

— Apoi ieri au revenit şi cei doi ciobani din Moravia pe jos. Au discutat totul cu baciul, şi pe-o parte,

şi pe alta. Acu' vor pleca cu vitele spre Tiszafüred, dar şi cu viţeii lor. Doar de pe pod n-or sări ele. Se zice că şi atunci au rupt-o la fugă din cauza viţeilor de care fuseseră despărţite. Dar pe Lacza l-am văzut cum zîmbeşte pe ascuns.

— Şi tot Lacza Ferkó va pleca cu ele?

— Se prea poate, că de atunci baciul tot îl bate la cap. Dar ciobănaşul încă nu se pregăteşte să plece. Susţine că e nevoie de cîteva zile ca vitele obosite să se hodinească; chiar şi el doarme toată ziulica, ca un buştean. Căci nu-i glumă să fugi întruna de la vadul din Polgár pînă la ocolul din Zám. Aşa că baciul i-a mai lăsat două zile.

— Două? Chiar două? E chiar mai mult decît trebuie!

—De!, ştiu eu, Sándor-baci?

— Las'că ştiu eu! Poate va avea el chiar mai multe zile de odihnă!

— Dar să mă grăbesc! Pînă se trezeşte, calul său sur să fie acasă. Că atunci cînd baciul îl înjură pe cioban, acesta îşi găseşte mereu treabă cu mine. Dar las', o să fiu şi eu odată cioban, voi avea şi eu un băiat pe care să-l croiesc! Mult noroc Sándor-baci!

—Am avut noroc, chiar prea mult!

Băietanul sări pe calul sur care era neînşeuat şi începu să-i dea „pinteni" cu picioarele goale. Dar surul nu prea avea de gînd să plece de aici; se tot învîrtea, dădea să se întoarcă la ceilalţi cai, pînă ce lui Sándor i se făcu milă de copil, îşi desfăcu biciul şi croi una pe crupa calului; pocni apoi de vreo două ori, încît surul începu să fugă drept înainte de-i scăpăra pămîntul sub

copite, băiatul neavînd nimic de făcut decît să se țină din răsputeri de coama lui.

Sándor aflase acum destul; știa ce are de făcut.

— Să-i spui lui Lacza Ferkó că Decsi Sándor îi trimite salutări! — strigă după băiat; dar cine știe dacă acesta a mai auzit ceva în timp ce se străduia să se țină pe cal.

XI

În ziua următoare Sándor se duse la ocol şi îi spuse baciului.

— Am o treabă, naşule, te rog să mă învoieşti o jumătate de zi. Deseară voi fi acasă.

— Te las să pleci, băiete, dar cu o singură condiţie: nu intri în hanul Hortobágy. Înţeles-ai?

— Pe onoarea mea că nu calc în hanul Hortobágy.

— Ştiu că te ţii de cuvînt.

(Flăcăul însă formulase astfel răspunsul gîndindu-se: „dacă nu mă vor duce acolo întins pe cearşaf").

Cînd a pornit era o după-amiază caldă, înăbuşitoare, cerul era spălăcit şi în aer plutea o ceaţă deasă. Fata morgana se dezlănţuise în această după-amiază, cu fantasme de neînchipuit. Păsările se ascunseseră toate în iarbă, nici una nu mai zbura prin văzduh. În schimb tăunii, viespile şi musculiţele erau în formă. Din cauza aceasta roibul mergea încet, trebuia să dea din picioare şi din coadă ca să poată alunga roiurile de insecte sîcîitoare. Dar nu greşi drumul cu toate că flăcăul nu-l ţinea strîns în frîu. Chiar şi omul simte apropierea furtunii.

La un moment dat ajunseră la podul de peste Hortobágy, un adevărat monument al îndrăznelii.

— Oho! — se trezi flăcăul. — Nu călcăm pe podul ăsta, dragul meu tovarăş. Ştii bine, am jurat pe

cerul înstelat că nu voi mai trece peste podul acesta niciodată.

Dar nu jurase că n-o să treacă peste apă!

Ocoli deci pe sub moară, unde apa era mai mică şi trecu. A fost nevoie chiar să înoate puţin, dar n-are a face. Izmana largă, cu ciucuri, se zvîntă acum repede.

O porni spre hanul din Hortobágy.

Roibul începu să grăbească pasul nechezînd fericit.

Din curtea hanului îl întîmpină tot un nechezat vesel; acolo, de-un salcîm, era legat un prieten: surul.

De fapt nici nu poate fi vorba de o curte propriu-zisă a hanului din Hortobágy, pentru că spaţiul acela mare plin de iarbă din faţa cîrciumii, grajdului şi magaziei nu este împrejmuit; dar cu toate acestea este o curte, odată ce e pusă o masă acolo, iar lîngă ea două bănci lungi, pe care stau muşterii şi beau la umbra salcîmilor.

Flăcăul sări de pe cal, şi îl legă de celălalt salcîm, nu de cel la care era legat surul. Mai erau legaţi acolo doi „roibi cu urechi lungi", care încercau în zadar să apuce crengile mai joase. Stăpînii le erau la masă; purtau blănurile lor întoarse şi pe căldura aceasta insuportabilă. Acum le ţin umbră. Beau un vin acrişor din pahare verzui şi cîntau un cîntec păstoresc monoton, fără sfîrşit. Amîndoi erau păstori la oi; ai lor sînt şi cei doi urecheaţi.

Decsi Sándor se aşează la capătul băncii, îşi puse ciomagul pe masă şi privi cum se umflă norii strălucitori la orizont, ale căror margini verzui îşi schimbau culoarea într-un albastru închis. Într-un loc se ridicau coloane galbene: bătea vîntul.

Cei doi cîntau într-una:

„Cînd păstorul bea vin
Măgăruşul se-ntristează.
Măgăruşule, nu mai fi trist,
Ne-om duce după turmă."

Flăcăul îi lăsă cît îi lăsă, apoi se răsti la ei:

— Ar fi bine, Pista, să mai terminaţi odată cu colindele astea ale voastre, să vă suiţi frumuşel pe măgăruşii voştrii gălbui şi valea, la turmele voastre de oiţe, că de nu, nu ştiu pe unde veţi mai scoate blăniţele de pe voi.

— Ehei, e cam întors pe dos azi domnul Decsi Sándor.

— Vă întorc eu îndată şi pielea de pe voi, dacă nu mă lăsaţi în pace! — zise flăcăul şi îşi suflecă mînecile.

(S-ar fi legat acum de oricine îi ieşea în cale).

Cei doi păstori se sfătuiră în şoaptă. Ştiau ei bine regula din pustă: la masa la care se aşază unul de la cai, acolo ceilalţi nu se pot aşeza decît smeriţi şi cerînd îngăduinţă, iar dacă li se spune „plimbă-ţi ursul", atunci trebuie s-o întindă.

Unul dintre ei bătu în masă cu sticla de vin:

— Hai să plătim! Are să vremuiască!

La aceste bătăi ieşi din han crîşmăriţa.

Se prefăcu că nici nu-l observă pe Decsi Sándor şi se ocupă de cei doi păstori: socoti vinul pe care l-au consumat, le dădu restul în crăiţari de aramă, oprindu-le bancnotele, şterse, după plecarea lor, masa pe care se vărsase vin.

Cei doi se suiră pe măgari, şi numai după ce se simţiră în siguranţă continuară să-şi cînte cîntecul,

numai așa „de-ai naibi", dar avînd grijă să se îndepărteze cît mai repede:

„Cei șase cîini adulmecă urme de lup,
Băietanii păzesc marginile,
Eu merg în mijlocul turmei
Și la urmă vine cuminte măgarul".

Numai după ce plecară aceștia, fata i se adresă flăcăului.

— Ei, nu-mi spui nici măcar „la revedere", porumbelul meu?

— Eu sînt Decsi Sándor, — mormăi supărat flăcăul.

— Bine, excelența voastră. Pardon, iertați-mă dacă v-am supărat! Nu binevoiți să intrați în sală?

— Mulțumesc. Stau bine și aici.

— Înăuntru ați avea o societate de rangul dumneavoastră.

— Știu. I-am văzut calul. Las'că iese el aici, la mine.

— Ei, și ce-mi porunciți? Să vă aduc vin? Roșu? Alb?

— Nu beau vin. Să-mi dai bere la sticlă.

Berea la sticlă nu se poate otrăvi, pentru că dacă o desfaci, se răsuflă.

Fata înțelese această precauție, dar își stăpîni amărăciunea. Se întoarse cu o sticlă de bere și o puse în fața băiatului.

Acesta o repezi mîndru:

— Ce-s eu, croitoraș, ca să mi se aducă doar cîte o bere?

— Bine, bine! Nu vă mai supărați, excelență. Îndată mai aduc cîteva.

Aduse apoi un braţ întreg şi le aşează pe toate şase în faţa flăcăului.

— Aşa da!

— Să le destup?

— Mulţumesc, mă pricep şi eu.

Şi zicînd acestea, luă prima sticlă, îi lovi gîtul de marginea mesei, spărgîndu-l, şi îşi turnă berea, care spumega, în paharul mare. În felul ăsta berea e mai costisitoare, fiindcă se plăteşte şi sticla spartă, dar „cel ce se respectă, se respectă şi în iad!"

Fata trecu mai departe, făcînd pe supărata. Cei doi cercei de aur din urechile ei numai că nu clincăneau. Părul îi era din nou lăsat pe umeri, nu mai era adunat în coc cu pieptenul; parcă plutea în aer după ea, prins cu panglici colorate.

„Dacă tu te porţi aşa — apoi şi eu tot aşa!"

Flăcăul stătea şi bea acolo de unul singur. Fata cînta trecînd de la un capăt la celălalt al ceardacului:

„Dacă-ai şti şi tu prea bine ce ştiu eu,
A cui iubită sînt eu,
Ai plînge şi tu, ca mine!"

Apoi trînti uşa şi nu se mai auzi nimic.

Cînd fata ieşi din nou, pe masă erau de-acum trei sticle cu gîturile sparte. Le adună, împreună cu cioburile, în şorţul ei.

După ce băuse trei sticle de bere, flăcăul era mai vesel. Cum fata îşi tot făcea de lucru pe lîngă el, la un moment dat o luă de mijloc.

— Ei? Apoi se mai poate şi vorbi cu tine? îl întrebă ea.

— S-a putut întotdeauna. Dar ce-ai vrut să-mi spui?

— M-ai întrebat de ceva?

— De ce îţi sînt ochii plînşi?

— Pentru că am o mare bucurie. Sînt peţită.

— De cine?

— De bătrînul crîşmar din Vérvölgye. E burlac şi putred de bani.

— Te duci după el?

— Cum să nu, dacă mă dau? Dă-mi drumul!

— „Minţi, minţeşti, pe maică-ta o orbeşti!"

Şi luă mîna de pe mijlocul fetei.

— Mai bei bere?

— Cum să nu beau?

— Te toropeşte atîta bere.

— De asta chiar am nevoie. Ca să-mi astîmpăr focul. Ăluia dinăuntru să-i dai vin tare, ca să se înfierbînte, să fim la fel.

„Ăluia" dinăuntru, fata mai mult ca sigur că nu-i spusese că „celălalt" e afară.

Pe flăcău însă, nu-l încurca acest lucru. Începu să cînte un cîntec în care ciobanii de la vîte sînt luaţi în batjocură.

Avea o voce puternică, frumoasă, cunoscută în toată pusta Hortobágy.

„Eu sînt baciul de la Petri!
Păzesc vitele la Petri.
Bietul ciobănaşul meu
E în apă tot mereu
Iar eu dorm şi nici nu-mi pasă
În plapumă de mătasă".

Se gîndise bine! Abia termină strofa, că domnia sa şi ieşi, de parcă l-ar fi chemat cineva. Într-o mînă ţinea butelia de vin şi paharul, în cealaltă ciomagul. Puse paharul în capătul celălalt al mesei, lăsă ciomagul lîngă cel al lui Sándor, apoi se aşeză la masă, faţă-n faţă

cu acesta. Nu-şi dădură mîinile, nici nu se salutară: dădură doar din cap, ca şi cum tot restul ar fi fost clar.

— Apoi te-ai şi întors din drumeţie, prietene?... întrebă Sándor.

— Călătoresc cînd îmi place.

— Mai pleci în Moravia?

— Plec, dacă nu m-oi răzgîndi.

Îşi goliră paharele.

După o vreme Sándor iar întrebă:

— De data aceasta ţi-oi lua şi femeie cu tine?

— Nu ştiu despre ce femeie vorbeşti.

— Crezusem că o iei pe maică-ta.

— Nu-şi lasă ea meseria de precupeaţă la Debreţin, pentru toată Moravia.

Băură din nou.

— Ţi-ai luat rămas bun de la maică-ta?

— Luat.

— Ţi-ai încheiat toate socotelile cu baciul tău?

— Încheiat.

— Nu mai ai faţă de nimeni vreo datorie?

— Ciudate întrebări îmi pui! Nu-s dator nici faţă de popă! Ce mă tot sîcîi?

Sándor îşi clătină capul, apoi mai sfărîmă gîtul unei sticle de bere. Vru să-i toarne şi prietenului, dar acesta îşi acoperi cu palma paharul.

— Nu bei bere de la mine?

— Ţin la regula: „După bere vinul merge — după vin niciodată bere".

Flăcăul bău singur toată sticla de bere şi începu să facă pe înţeleptul. (După bere omul are de obicei chef să facă pe înţeleptul).

— Vezi, prietene, nimic nu-i mai scîrbos în lumea asta, ca minciuna. O singură dată am mințit în viața mea și nici atunci pentru mine. Dar și acum îmi stă pe suflet. Dacă păstorii de la oi mint, mai treacă-meargă, dar nu se cade să mintă cei ce merg pe cai. La păstorii de la oi înțelegi minciuna, pentru că pînă și strămoșul lor era un mincinos. Patriarhul Jacob își înșelase și socrul, cu mieii aceia pestriți; cu hainele lui Esau îl înșelase și pe taică-său, mințindu-l în față: deci nu-i de mirare că tot neamul lor de păstori de oi minte. Ei pot să mintă cît vor, dar un cioban de la mîndrele vite nu se cade să facă asta.

Ferkó rîse cu poftă, de răsună curtea.

— Măi frate! Știi că ai putea fi un predicator grozav? Știi să ții predici mai bine decît protopopul din Balmazújváros, la Rusalii.

— Ehei, măi frate! Pentru tine asta încă n-ar fi nici o nenorocire, că eu aș putea fi un bun predicator. dar mai rău ți-ar fi să mă fac avocat. Mi-ai spus că n-ai rămas dator nimănui, nici un sfanț!

— Nici cu o jumătate de sfanț!

— Nu-i minciună?

— Se poate și fără minciună!

— Dar scrisoarea aceasta lunguiață ce-o fi! Ia vezi, n-o mai recunoști? — zise el, și scoase din buzunar polița, băgînd-o sub nasul prietenului său.

Ferkó roși de rușine și de mînie.

— Cum de ți-a căzut asta în mînă?! — mîrîi el supărat și sări de pe bancă.

— Pe o cale cît se poate de cinstită! Dar ia stai colo jos, prietene. N-ai încă motive să sari. Păi eu

nu-ţi iau interogatoriul, îţi ţin doar o predică. Uite ce e: omul acela de onoare, la care lăsaseşi poliţa asta în loc de plată, a cumpărat nu de mult de la noi nişte cai. Plătise cu o poliţă. Atunci eu l-am întrebat, ce este o poliţă? Iar el mi-a explicat. Aşa a ajuns să-mi spună şi despre tine, că tu ştii ce e aceea o poliţă. Mi-a arătat şi scrisoarea aceasta lunguiaţă, şi mi s-a plîns că are o hibă: nu stă scris pe ea unde va fi plătită; doar Hortobágy, dar pusta aceasta este foarte mare. Aşa că tocmai de asta ţi-am pus poliţa în faţă: completează ce-i lipseşte. Să nu spună negustorul acela că l-a înşelat un călăreţ din Hortobágy! Scrie aici frumos: „Se va plăti în Hortobágy, în curtea hanului."

Vorbea atît de domol, încît celălalt, uimit, nu mai ştia ce să creadă. Îşi închipui pînă la urmă că nu e vorba de altceva decît de reputaţia călăreţilor din Hortobágy.

— Bine. O fac pentru tine, dacă aşa ţi-e dorinţa.

Bătură în masă, şi Klárika ieşi. Stătuse acolo, lîngă uşă, la pîndă. Mare îi fu mirarea cînd, în loc de o încăierare sîngeroasă, îi văzu pe cei doi flăcăi prinşi într-o discuţie prietenească. „Adă-ne, dragă Klárika, un toc şi o călimară."

Fata le aduse ustensilele de scris din camera comisarului orăşenesc. Apoi privi ce fac cei doi cu ele. Sándor îi arătă lui Ferkó cu degetul unde trebuie să completeze, şi îi dictă ce să scrie.

— „Se plăteşte în Hortobágy". Pînă aici e în regulă. „În curtea hanului". Asta mai trebuie completat.

— De ce chiar în curtea hanului?

— Pentru că altfel nu se poate.

Între timp furtuna se apropia repede. Vîrtejurile o anunţau, acoperind cerul şi pămîntul cu nori cenuşii de praf. Pescăruşii zburară pe deasupra Hortobágy-ului cu ţipete speriate; armate de vrăbii şi de rîndunele se grăbeau spre adăposturile de sub streşini. Pusta întreagă vuia puternic.

— Nu intraţi în han? — îi grăbi fata pe cei doi flăcăi.

— Nu putem intra, că avem o treabă aici afară — răspunse Sándor.

Iar cînd ciobănaşul termină cu scrisul îi luă pana din mînă, şi întorcînd poliţa pe dos, se semnă.

Ferkó mînat de curiozitate îl întrebă:

— Dar tu de ce ai semnat-o?

— Am semnat pentru că atunci cînd va fi cazul, eu voi restitui cei zece forinţi, nu tu.

— Şi de ce ai plăti tu, şi nu eu?

— Pentru că e datoria mea! — zise Sándor ridicîndu-se de la masă şi dîndu-şi pălăria pe ceafă. Ochii lui scînteiau.

La aceste cuvinte celălalt îngălbeni. De acum ştia ce-l aşteaptă.

Fata nu înţelese nimic din „mîzgăliturile" acestea. Nici din discuţie.

Îşi scutură capul. Ce nebuni! Cei doi cercei acoperiţi cu aur încercau să-i spună: despre noi e vorba, despre „trandafirul galben". Despre tine!

Sándor împături hîrtia şi i-o întinse fetei, spunîndu-i domol:

— Te rog, pe dumneata, dragă Klárika, fii atît de amabilă şi pune în sertar această poliţă. Cînd s-o în-

toarce domnul Pelikán, negustorul de cai, de la tîrgul din Onod, şi-o să vină aici să ia masa, să i-o dai lui. Să-i spui că noi doi i-am lăsat-o. Cei doi prieteni vechi la bucurii şi necazuri: Lacza Ferkó şi Decsi Sándor. Şi îi mulţumim frumos. Unul dintre noi doi va plăti. Care anume, om vedea.

Fata ridică din umeri. Ciudaţi mai sînt ăştia! Nici nu s-au certat măcar. Au semnat o hîrtie amîndoi. Asta-i tot.

Aduná ustensilele de scris şi le duse îndărăt, în camera comisarului orăşenesc, din capătul ceardacului cu stîlpi.

Cei doi flăcăi rămaseră singuri.

XII

Sándor își turnă liniștit și ultimul pahar de bere. Ferkó își umplu și el paharul cu vin roșu.

Ciocniră.

„Sănătate". Și băură dintr-o sorbitură.

Apoi Sándor vorbi din nou, sprijinindu-se pe masă cu coatele:

— Și e o pustă mare, frumoasă, Hortobágy-ul acesta, măi frate!

— Chiar așa-i cum spui, mare.

— Nu cred că o fi mai mic decît pusta aceea prin care i-a condus Moise pe evrei, preț de patruzeci de zile.

— Asta tu o știi mai bine. Tu citești istorisirile din Biblie.

— Și cu toate astea, nu-i chiar așa de mare pusta Hortobágy-ului ca să încăpem în ea noi amîndoi.

— Asta spun și eu.

— Atunci hai să vedem!

Spunînd acestea, fiecare își apucă ciomagul. Ambele erau din stejar tare, plumbuite la capătul gros.

Amîndoi se duseră la cai.

Călăreții nu se bat pe jos.

Pînă ce fata ieși din nou din casă, cei doi flăcăi erau pe cai Nu-i mai spuseră nimic fetei; își întoar-

seră spatele unul altuia și, îndemnîndu-și caii, se îndepărtară în direcții opuse, de parcă ar fi vrut să fugă care-ncotro de vijelia ce se apropia.

Dar după ce făcuseră așa vreo două sute de pași, își întoarseră capul, se priviră și se așezară din nou cu fața unul spre celălalt. Apoi, ținînd capătul plumbuit al ciomegelor în jos, dădură pinteni cailor, repezindu-se, din toate puterile unul spre celălalt. Așa e duelul în pustă.

Nu-i chiar atît de ușor, cum s-ar putea crede! Să te bați călare, chiar cu săbii, cere o mare pricepere, dar sabia, oriunde ar nimeri, rezultatul e mulțumitor; cel care se bate însă cu ciomagul trebuie să calculeze foarte precis lovitura cînd se repede pe calul său împotriva adversarului. Aici nu se parează și nu se poate trage capul înapoi. Se dau numai două lovituri. Una dintr-o parte, cealaltă din partea adversă! Cel ce lovește mai bine, e învingător.

Cei doi flăcăi, în momentul în care se apropiaseră doar la o lungime de ciomag, își îndreptară simultan, din goana cailor, loviturile unul spre capul celuilalt.

Decsi Sándor se clătină în șa din pricina loviturii primite, îi căzu o clipă capul pe piept, dar și-l ridică îndată și își îndreptă pălăria turtită; pe semne îl atinsese doar coada ciomagului, nu capătul plumbuit.

În schimb lovitura pe care o dăduse el a fost mai bine calculată. Măciulia de plumb atinsese lateral capul adversarului, care căzu din șa și se întinse cu fața la pămînt.

Atunci învingătorul își întoarse calul, se plecă, și-l ciomăgi bine pe adversarul căzut, de la spinare în jos. Așa se obișnuiește!

Dacă se bat pentru a cere satisfacție, apoi satisfacție să fie!

Ehei, dacă domnii cavaleri ar practica dueluri ca acesta, pe dumnezeul meu, știu că ele s-ar rări!

Apoi, după ce termină și treaba asta, ridică cu capătul ciomagului său pălăria adversarului, îi rupse căptușala, scoase trandafirul galben ofilit, îl aruncă în sus, și îi trase o asemenea lovitură, încît petalele lui zburară în toate părțile ca niște fluturi în vînt.

Fata privise duelul acesta hotărîtor din ușa hanului.

Un trăznet căzu chiar lîngă moara din apropiere. Începuse vijelia. Cerul se dezlănțui ca turbat.

— Ei, am spus eu, nu-i așa? — strigă flăcăul de pe cal, arătîndu-i fetei adversarul bătut. Acu' poți să-l iei și să-l îngrijești! A rămas al tău!

— Vezi! — zise fata. — Dacă el te-ar fi doborît pe tine, te-aș fi acoperit cu trupul meu, ca să nu te poată bate. Atunci ai fi aflat că pe tine te-am iubit cu adevărat.

Flăcăul dădu pinteni roibului, înfruntînd vijelia. Era o ploaie torențială, cu puhoaie de ape și piatră; trăznetele parcă incendiau pămîntul. Fata privi după flăcăul a cărei siluetă dispărea în vijelie: din cînd în cînd, la lumina trăznetelor, i se mai zărea umbra în ploaia transformată parcă în perdea de foc; se estompa însă din ce în ce mai mult, pînă cînd nu se mai văzu deloc.

Și poate că nici nu l-a mai văzut vreodată!

Redactor: ANA MARIA BOARIU
Tehnoredactor: CONSTANTIN RUSU

Apărut 1976. Bun de tipar: 14.10.1976. Comanda nr.: 1482. Coli de tipar: 7,25. Tiraj: 140.800+60 broşate, 36.200+30+30 expoziţie legate 1/1. Hîrtia semivelină 63 g/m². Format: 70×100/32. C.Z. pentru biblioteci: 894.511—31=590.

Tiparul executat sub comanda nr. 294 la Întreprinderea poligrafică Sibiu Şos. Alba Iulia nr. 40
Republica Socialistă România

Lei 6